

JOURNAL OF AWARENESS



International Peer-Reviewed and Open Access Electronic Journal

Uluslararası Hakemli ve Açık Erişimli Elektronik Dergi

E-ISSN : 2149-6544

DOI : 10.26809/joa



<https://journals.gen.tr/joa>

VOLUME/CİLT: 7

ISSUE/SAYI: 1

YEAR/YIL: 2022



JOURNAL OF AWARENESS



E-ISSN: 2149-6544

DOI: 10.26809/joa

International Peer-Reviewed and Open Access Electronic Journal
Uluslararası Hakemli ve Açık Erişimli Elektronik Dergi

Volume / Cilt: 7

Issue / Sayı: 1

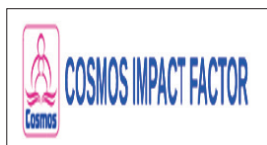
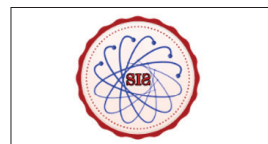
January / Ocak 2022

Web: <https://journals.gen.tr/joa>

E-mail: joa.editorial@gmail.com

Address: Sarıcaeli Köyü ÇOMÜ Sarıcaeli Yerleşkesi No:29, D.119 Merkez
Çanakkale / TURKEY

ABSTRACTING & INDEXING DİZİN & İNDEKS



ABOUT THE JOURNAL

Journal of Awareness

(E-ISSN 2149-6544) is an international peer-reviewed journal which started to be published in 2016. The journal aims to include studies in the main titles of social sciences and humanities such as; Anthropology, Public Administration, History, Geography, Theology, Philosophy, Folklore, Psychology, Sociology, International Relations, Architecture, Archeology, Art History, Literature, Linguistics, Communication Sciences, Law et al.

In this framework, high quality theoretical and applied articles are published. The views and works of academicians, researchers and professionals working in all fields of social sciences and humanities are brought together. The articles in the journal is published 4 times a year; WINTER (January), SPRING (April), Summer (July), AUTUMN (October). Journal of Awareness is an electronic and open access journal. The DOI (Doi Prefix: 10.26809/joa) number is assigned to all the articles published in the Journal.

Papers are wellcomed both in English and Turkish.

Submit your papert to the journal at <https://journals.gen.tr/joa/about/submissions>

For more information, please mail to joa.editorial@gmail.com

DERGİ HAKKINDA

Journal of Awareness

(E-ISSN 2149-6544) 2016'da yayın hayatına başlayan uluslararası hakemli ve süreli bir dergidir. Dergi, Antropoloji, Kamu Yönetimi, Tarih, Coğrafya, İlahiyat, Felsefe, Halk Bilimi (Folklör), Psikoloji, Sosyoloji, Uluslararası İlişkiler, Mimarlık, Sanat Tarihi, Arkeoloji, Dilbilim, İletişim Bilimleri, Edebiyat ve Hukuk gibi sosyal ve beşeri bilim dallarındaki özgün, derleme ve çeviri içerikli bilimsel araştırmalar ile uygulama, araştırma, inceleme çalışmalarına yer vermektedir.

Bu çerçevede, yüksek kalitede teorik ve uygulamalı makalelere yer verilmektedir. Sosyal ve beşeri bilim alanlarında çalışan sanatçılar, akademisyenler, araştırmacılar ve profesyonellerin görüş ve çalışmaları bir araya getirilmektedir. Dergideki makaleler; KIŞ (Ocak), BAHAR (Nisan), YAZ (Temmuz) ve GÜZ (Ekim) dönemleri olmak üzere yılda dört kez yayımlanmaktadır. Journal of Awareness, açık erişimli elektronik bir dergidir. Dergide yayımlanan tüm makalelere DOI numarası (Doi Prefix: 10.26809/joa) atanmaktadır.

Derginin yayın dili Türkçe ve İngilizce'dir.

Yazılar, Makale Takip Sistemi üzerinden elektronik ortamda gönderilmektedir.

Makalelerinizi, <https://journals.gen.tr/joa/about/submissions> adresinden online olarak yükleyebilirsiniz.

Ayrıntılı bilgi için: joa.editorial@gmail.com adresine mail atabilirsiniz.

EDITORS / EDİTÖRLER

EDITOR-IN CHIEF(S) / BAŞ EDİTÖR(LER)

Turgay BERKSOY

Emeritus Prof. Dr., Marmara University, Faculty of Economics, Department of Public Finance, İstanbul, TURKEY

Filiz Tufan EMİNİ KURTULUŞ

Assoc. Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart University, Biga Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Public Administration, Çanakkale, TURKEY, e-mail: filizemini@hotmail.com

SECTION EDITORS / ALAN EDİTÖRLERİ

Philosophy and Religion/Felsefe ve Din

Hojjatollah JAVANI

Assoc. Prof. Dr., Alzahra University, Faculty of Theology, Department of Religion and Mysticism, Tehran, IRAN, e-mail: hojjatollahj@alzahra.ac.ir

Mehterhan FURKANI

Assoc. Prof. Dr., Aksaray University, Faculty of Islamic Sciences, Department of Basic Islamic Sciences, Aksaray, TURKEY, e-mail: mehtarkhan@aksaray.edu.tr

Geography / Coğrafya

Abdullah SOYKAN

Prof. Dr., Balıkesir University, Faculty of Science and Letters, Department of Geography, Balıkesir, TURKEY, e-mail: asoykan@balikesir.edu.tr

Political Science & Public Administration & International Relations / Siyaset Bilimi & Kamu Yönetimi & Uluslararası İlişkiler

Erkan ARSLAN,

Assist. Prof. Dr., Cumhuriyet University, Yıldızeli Vocational School, Sivas, TURKEY, e-mail: erkana@cumhuriyet.edu.tr

Education / Eğitim

Çiğdem ALDAN KANDEMİR,

Assoc. Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman University, Faculty of Education, Department of Educational Sciences, Muğla, TURKEY, e-mail: cakarademir@mu.edu.tr

Language and Literature/Dil ve Edebiyat

Seniha KRASNIQI

Assist. Prof. Dr., University of Prishtina, Faculty of Philology, Prishtina, KOSOVO, e-mail: senihaglyderen@yahoo.com

Mustafa ÖZSARI

Prof. Dr., Balıkesir University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Literature, Balıkesir, TURKEY; e-mail: mozsari@balikesir.edu.tr

Media and Communication / Medya ve İletişim

Oğuz Selim KOBABA

Dr., Cumhuriyet University, Faculty of Communication, Department of Journalism, Sivas, TURKEY, email: selimkobaza@cumhuriyet.edu.tr

Psychology and Sociology / Psikoloji ve Sosyoloji

Yılmaz DAŞLI

Assoc. Prof. Dr., Cumhuriyet University, Faculty of Health Sciences, Department of Health Management, Sivas, TURKEY, e-mail: ydasli@cumhuriyet.edu.tr

Administration / Yönetim

Gökben BAYRAMOĞLU

Assoc. Prof. Dr., Hitit University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Business Administration, Çorum, TURKEY, e-mail: gokbenbayramoglu@hitit.edu.tr

Vildan DURMAZ

Assist. Prof. Dr., Eskisehir Technical University, Faculty of Aeronautics and Astronautics, Department of Aviation Management, Eskişehir, TURKEY, vkorul@eskisehir.edu.tr

Law/Hukuk

İrem BERKSOY

Assist. Prof. Dr., Marmara University, Faculty of Economics, Department of Public Finance, Department of Financial Law, İstanbul, TURKEY, e-mail: irem.berksoy@marmara.edu.tr

MANAGING EDITOR/SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Laura AGOLLI

Oakland University, Masters in Public Administration with specialization in Healthcare Administration, USA, e-mail: lagolli@oakland.edu

LANGUAGE EDITOR(S) / DİL EDİTÖRLERİ

Nesrin YAVAŞ

Assist. Prof. Dr., Ege University, Faculty of Literature, Department of American Culture and Literature, İzmir, TURKEY, e-mail: nesrin.yavas@ege.edu.tr

TECHNICAL EDITOR/ TEKNİK EDİTÖR

Cumali YAŞAR

Dr., Çanakkale Onsekiz Mart University, Education Faculty, Department of Computer and Instructional Technology Education, Çanakkale, TURKEY

TASARIM/DESIGNER

İlknur HERSEK SARI

Holistence Academy, Turkey e-mail: holistence.dizgi@gmail.com

REFEREES IN THIS ISSUE / BU SAYININ HAKEMLERİ

Aysen ŐİMŐEK KANDEMİR,

Assoc. Prof. Dr., Kocaeli University, Turkey.

Őzge UYSAL ŞAHİN,

Assoc. Prof. Dr., Őanakkale Onsekiz Mart University, Turkey.

Gökben BAYRAMOĞLU,

Assoc. Prof. Dr., Hitit University, Turkey.

Mustafa ASLAN,

Assoc. Prof. Dr., İstanbul GeliŐim University, Turkey.

Yasemin MAMUR IŐIKŐI,

Assoc. Prof. Dr., Giresun University, Turkey.

Jale AKGİL,

Assist. Prof. Dr., Afyonkarahisar University of Health Sciences, Turkey.

Bekir GÜNDOĐMUŐ,

Assist. Prof. Dr., Bandırma Onyediy Eylül University, Turkey.

Sami KALAYCI,

Assist. Prof. Dr., Őırnak University, Turkey.

"This page is left blank for typesetting"



HOLISTENCE
publications

Bu sayfa dizgiden dolayı boş bırakılmıştır

CONTENTS / İÇİNDEKİLER

ARAŞTIRMA MAKALESİ/RESEARCH ARTICLE

İtalya'daki Suriyeli mülteciler ve artan ırkçılık

Syrian refugees in Italy and growing racism

Serpil Bardakçı Tosun

01

ARAŞTIRMA MAKALESİ/RESEARCH ARTICLE

Trend analizi ve yapay sinir ağları:
Tarımda bir uygulaması*

Trend analysis and artificial neural networks: An application in agriculture

Şenol Çelik & Nilay Köleoğlu

39

ARAŞTIRMA MAKALESİ/RESEARCH ARTICLE

Oyuncuların cinsel tacizin görünürlüğü,
önleme ve izleme stratejileriyle ilgili görüşleri

Performers' perceptions on the visibility, prevention and response strategies of sexual harassment

Özlem Belkıs & Ebru Gökdağ & Yıldız Derya Birinciöglu Vural & Ayça Köklü

17

ARAŞTIRMA MAKALESİ/RESEARCH ARTICLE

YÖK ulusal tez merkezine kayıtlı e-ticaret alanında yazılan lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizi

Bibliometric analysis of graduate thesis written in the field of e-commerce registered to the YÖK national thesis center

Saadet Sağtaş & Saadet Ercoşkun

47

"This page is left blank for typesetting"



HOLISTENCE
publications

Bu sayfa dizgiden dolayı boş bırakılmıştır

ARAŞTIRMA MAKALESİ/RESEARCH ARTICLE

İtalya'daki Suriyeli mülteciler ve artan ırkçılık*

*Syrian refugees in Italy and growing racism**

Serpil Bardakçı Tosun



Dr. Öğr. Üyesi, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, İnsan Kaynakları Yönetimi Bölümü, Türkiye,
e-mail: serpil.bardakci@alanya.edu.tr

Özet

Ekonomik, siyasi, savaş, coğrafi şartlar gibi başka nedenlerle göç edenlerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Özellikle 2011'de başlayan Suriye iç savaşı neticesinde milyonlarca insan farklı ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Avrupa Birliği (AB) üyeleri göçün hedefinde olan ülkelerdir. AB'ne üye olan ülkelerde, Birlik sınırlarına üçüncü ülkelerden gelen mültecilere uygulanacak prosedürler Dublin Sözleşmesi'yle belirlenmiştir. Dublin Sözleşmesine göre mültecilerin sığınma başvurularını AB topraklarına girdiği ülkede yapması gerekmektedir. İtalya, Afrika topraklarına sınır olarak en yakın AB üyesidir. Dolayısıyla, her yıl yüzlerce kişi, kaçak yollardan İtalya kıyılarına ulaşmaya çalışmaktadır. Sadece son iki yılda Akdeniz'de yasa dışı göç yüzünden hayatını kaybedenlerin sayısı sekiz bin civarındadır. Dolayısıyla İtalya sınırlarını korumak adına tedbirler almaktadır.

Alınan tedbirlerin, ülkedeki ırkçı saldırıların artışına neden olması tartışılan konular arasındadır. Son bir yılda ırk temelli şiddet vakalarının üç katına çıktığı, İtalyan basınında yer almaktadır. Suriye krizi sonrasında, yaklaşık beşyüz bin kişi İtalya'ya gelmiştir. Yetersiz kabul politikaları ile zor şartlar altında yaşama tutunmaya çalışan Suriyeliler aynı zamanda gittikçe artan ırkçı saldırılara maruz kalmaktadırlar.

Bu çalışma ile İtalya'nın Suriye Krizi sonrasında mültecilerle yaşadığı sorunlar, aldığı tedbirler ve son yıllarda artan ırkçılık boyutu açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırma literatür ve medya taraması yapılarak oluşturulmuştur.

Anahtar kelimeler: İtalya, Irkçılık, Suriyeli Mülteciler, Yasadışı Göç

* Bu makale, 11-13 Nisan 2019 tarihinde Afyon'da gerçekleştirilen 7.SCF International Conference on "Future of European Union and Future of Turkey – EU Relations" kongresinde özet metin olarak sunulan bildiriden üretilmiştir.

* This article is produced from the abstract presented at the 7th SCF International Conference on "Future of European Union and Future of Turkey – EU Relations" held in Afyon on 11-13 April 2019.

Citation/Atıf: Bardakçı Tosun, S. (2022).İtalya'daki Suriyeli mülteciler ve artan ırkçılık. *Journal of Awareness*. 7(1): 01-15, DOI: 10.26809/joa.71.01

Corresponding Author/ Sorumlu Yazar:
Serpil Bardakçı Tosun
E-mail: serpil.bardakci@alanya.edu.tr



Bu çalışma, Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Abstract

The number of people who migrate due to economic, political, war, geographical conditions or other reasons is increasing day by day. Especially as a result of the Syrian civil war that started in 2011, millions of people had to migrate to different countries. Members of the European Union (EU) are countries that are the target of immigration.

In the Member States of the European Union, the procedures to be applied to refugees from third countries to the borders of the Union are set out in the Dublin Convention. According to the Dublin Convention, refugees should apply for asylum in the country where they enter EU territory. Italy is the closest EU member to the territory of Africa. Hence, every year, hundreds of people are trying to reach the coasts of Italy via illegal roads. The number of people who lost their lives due to illegal immigration in the Mediterranean in only 2 years is around 8 thousand. Therefore, Italy takes measures to protect its borders.

It is also argued that the measures taken have led to an increase in racist attacks in the country. In the last 1 year, the Italian press has reported that the cases of racial violence have tripled. After the Syrian crisis, about 500 thousand people came to Italy. The Syrians, who are trying to survive under difficult conditions with insufficient admission policies, are also exposed to growing racist attacks.

With this study, it tried to explain the problems of Italy with the refugees after the Syrian Crisis, the measures it has taken and the increasing racism dimension in recent years. The research was conducted by scanning literature and media.

Keywords: Italy, Racism, Syrian Refugees, Illegal Immigration

1. GİRİŞ

Her yıl, binlerce kişi içinde bulunduğu ekonomik, siyasal, coğrafi koşullar nedeniyle yaşadığı coğrafyayı terk ederek, farklı bir yerde kendisine yaşam alanı oluşturmaya çalışmaktadır. Gerek eğitim almak için, gerekse yaşamak ve yerleşmek için ülkelerini terk eden insanlar, görece daha istikrarlı, güvenli, insan haklarına ve demokrasiye bağlı, savaş ve can korkusu yaşamayacakları, ekonomik olarak güçlenip hayatlarını devam ettirebilecekleri, çocukları ve kendileri için olanak ve fırsatların çok olduğu ülkeleri tercih etmektedirler.

Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi (DESA) tarafından hazırlanan “Uluslararası Göç 2020 Raporu” verilerine göre dünyada en fazla göç alan ülkeler ABD ve Almanya’dır yine Rapora göre Avrupa’da 89 milyon göçmen yaşamaktadır.(Kamiloğlu, E.T.16.01.2021) Dünyadaki göçmen sayısı 272 milyondur ve bu oran dünya nüfusunun yüzde 3,5’dir (igamder, 23.04.2021).

2001’de Suriye iç savaşıyla başlayan ve milyonlarca insanın göç etmek zorunda kaldığı kitleli göçler; başta en yakındaki sınır komşularını, sonrasında ise AB ülkelerini giderek daha da zorlayıcı hale gelmektedir. 10 yıldır devam eden süreçte binlerce insan hayatını kaybederken 6

milyon insan da ülkesini terk etmiştir. Göç İdaresi Başkanlığı’nın verilerine göre, Suriyelilerin 3 milyon 738 bin 032 kişisi Türkiye’nin çeşitli illerinde yaşamaktadır (GİB, 25.11.2021). Suriyelilerin bir kısmı Avrupa ülkelerine gitmek isterken, büyük çoğunluğu hayatına Türkiye’de devam etmek istemektedir.

AB üyesi ülkeler, hergeçen gün artan mülteci akınlarından rahatsız olmaktadır ve birçok üye ülke mülteci istememektedir. Bu kapsamda 572bin kişi ile en fazla mülteci alan ülke Almanya’dır. Avrupa İstatistik Ofisi’nin (Eurostat) 2020 verilerine göre, üye ülkelerin koruma statüsü verdiği sığınmacı sayısı 281 bin kişidir.

AB’nin; uluslararası arenada ekonomik ve siyasal aktör olarak var olmaya devam ettiği sürece, Avrupa ülkelerine göç etmek isteyenler için de bir cazibe merkezi olarak görülmeye devam edeceği düşünülmektedir.

Bu durum ülkelerin yerel halkları açısından olumsuz tepkilerle karşılanmaktadır. Üye ülkelerden özellikle Macaristan ve Polonya bu konuda çeşitli tepkiler göstermiş ve Almanya’yı mültecileri, üye ülkelerin ekonomisine yük etmekle suçlamışlardır. İtalya ve Yunanistan ise, mültecilerin deniz yoluyla geçiş yapabileceği ülkeler olduğu için, aynı zamanda AB ülkelerinin sınır

polisliğini yürütmektedirler. Bu kapsamda her yıl özellikle Akdeniz'de yüzlerce insan hayatını kaybederken bir kısmı ise İtalya kıyılarına ulaşarak, korunmak istemektedirler.

Birleşmiş Milletlerin verilerine göre; 2020 yılında 62 bin mülteci deniz yoluyla İtalya'ya varmıştır. 10 Kasım 2021'den 11 Kasım 2021 tarihine kadar 600 Mısırlı göçmen İtalya kıyılarına ulaşmıştır. İtalya'ya son zamanlarda deniz yoluyla giriş yapan göçmen sayısının hızla artması, İtalya Başbakanı Mario Draghi üzerinde de sağcı partilerin suçlamalarına maruz kaldığı için ciddi bir baskı oluşturmaktadır (amerikaninsesi, E.T.15.11.2021).

Mültecilerin İtalya kıyılarından sürekli giriş yapması ve ülke içindeki yasadışı göçmenlerle mücadelede sert tedbirler alınması, ülkedeki ırkçı saldırıların artışına neden olduğu tartışılan konular arasındadır. Son 1 yılda ırk temelli şiddet vakalarının 3 katına çıktığı, İtalyan basınında sıklıkla yer almaktadır.

2. YÖNTEM

Sosyal bilimlerde araştırma yapmak, çoğu zaman öznel olmadığı gerekçesiyle eleştirilere maruz kalmaktadır. Daha çok toplumsal davranışlar, eylemler, hareketler ve bunların sonuçlarını araştıran çalışmalar üzerine odaklanılmaktadır. Sosyal bilimlerin doğruluğunun ve gerçekliğinin ortaya çıkarılmasında "*pozitivizm, yorumlayıcılık, eleştirel kuram ve postyapısalcılık*" vb. kuramsal yaklaşımlar kullanılmaktadır (Carr W. & Kemmis S., 1998; Glesne C., 2011; Lather P., 1992). Bazı çalışmalarda araştırma yöntemleri birleştirilebilmekte ve nitel-nicel araştırma yöntemleri birarada kullanılabilir. Karma yöntemler biraraya getirilerek, farklı veri toplama-analiz etme yöntemleri birlikte kullanılarak, farklı kuramsal çerçevelerden faydalanılmaktadır (Sak R. & Sak Şahin T.İ. & diğ.2021:229) Bu tarzda yapılan çalışmalarda bulunan sonuçlar daha da

zenginleşmektedir.

Bu çalışmada medya ve literatür taraması yapılmıştır. İtalya ile ilgili bilgilerin ve verilerin güncel olabilmesi için özellikle 2020-2021 yılları taranmıştır. Çalışma hazırlanırken birçok yerli ve yabancı gazeteler taranmış, İtalya ile ilgili yapılan makale ve diğer araştırmalar incelenerek ortaya çıkan sonuçlar birleştirilmiştir.

Medyadaki içerikler, sayısal olarak çok olduğu gibi, çeşitli ve birbirleri ile bağlı metinler olduğu için, hangi bilgilerin seçileceği, doğruluğunun farklı kanallardan teyidi, hangisine öncelik verileceği, hangi metinlerden başlanacağı gibi sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu nedenle, önce İtalya ve İtalya'daki mültecilerle ilgili tüm haberler toplanmış, önemine ve konularına göre sınıflandırılmış, birbirinin aynı olanlar ayrılmış, veriler çeşitli kaynaklardan kontrol edilmiştir.

Sonuçta farklı kaynaklardan verilerin yer aldığı ve İtalya'daki mülteciler ile ilgili çalışmak isteyen araştırmacılara da yardımcı olabilecek bir çalışma oluşturulmak istenmiştir. İtalya'daki mültecilerin sorunları ile ilgili araştırma yapacak olan kişilerin, son dönem verilere ulaşabilmesinde en büyük sorun, yetkili birimlerden yanıt alabilme zorluğudur. Çalışmada, AB resmi sayfasından, Eurostat verilerinden ve BM resmi sitesindeki verilerden tablolar oluşturulmuştur.

3. İTALYA'NIN MÜLTECİLERLE SINAVI

İtalya nüfusu 62 milyon 390 bin 364 kişidir ve bu nüfusun binde 3.21'ini göçmenler oluşturmaktadır (CIA, E.T.12.10.2021). Tüm AB ülkeleri gibi İtalya'da az ama nitelikli göçmen arayışı içerisindedir. Avrupa'daki yaşlı nüfusun artış gösterirken, genç nüfusun aynı oranda artmıyor olması, işgücü açıklarının oluşmaması için göçmen alımlarının da arttırılması gerekmektedir.

İtalya coğrafyası ve iklimi tarım yapmak için ol-

Tablo1. Deniz Yoluyla İtalya Kıyılarına Ulaşan Kişi Sayısı

2019	9 bin 944
2020	62 bin
2021	57 bin 883

Kaynak: amerikaninsesi, Erişim Tarihi: 15.11.2021

dukça uygundur. Dolayısıyla da tarımda çalışacak işgücüne ihtiyaç duymaktadır. Birçok ülkede olduğu gibi mülteciler, yerli halkın çalışmak istemediği işlerde görev almakta ve ülke ekonomisine katkıda bulunmaktadır. Bu durum hem nüfus azlığı hem de ekonomik kaygılarla hoş görüldüğü için, iki binli yılların başına kadar özellikle Hollanda, Belçika, Norveç, İtalya gibi ülkelerde devam etmiştir. Ancak daha sonra entegrasyon problemlerini çözemeyen ve sosyal uyumu sağlayamayan Almanya, Fransa, Danimarka gibi ülkeler göçün artması yönündeki politikalara destek vermek istememektedirler. Göçmenlerle ilgili sorunlar arttıkça ve toplumda görünür hale gelmeye başlayınca AB üyesi ülkelerde, göçmen karşıtlığı ve bu yönde alınan sert tedbirler de gündeme gelmeye başlamıştır (Bardakçı Tosun S.& Budak S., 2020:420-425).

Dublin Sözleşmesi ile mültecilerin sığınma iş-

lemlerinin nasıl yapılması gerektiği belirlenmiştir. "Dublin Sözleşmesine taraf olan devletler: Almanya, Avusturya, Belçika, Birleşik Krallık, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Hırvatistan, Macaristan, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Kıbrıs, Letonya, Lihtenştayn, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovakya ve Slovenya'dır" (E.T. 29.08.2021).

Sözleşmeye göre; mültecilerin sığınma işlemleri ilk giriş yaptıkları ülkede yapılmak zorundadır. Bu durum özellikle Yunanistan ve İtalya için zorluklar oluşturmaktadır. Çünkü mülteciler en fazla deniz yoluyla bu iki ülke üzerinden geçiş yapmaya çalışmaktadır. Yunanistan özellikle bu konuda eleştirilmektedir. Yunanistan göç tarihine bakıldığında, "genellikle komşu ülkelere, Balkanlardan, Doğu Avrupa ülkelerinden ve Sovyetler

Resim 1. Uluslararası sözleşmeler mülteciler konusunda Yunanistan'a nasıl zorunluluklar getiriyor

BM HUKUKU NE DİYOR?

1951 Sözleşmesi ve onun 1967 Protokolü'nün koruyucusu olarak hizmet veren BMMYK'ya göre, mültecilerin korunması devletlerin birincil sorumluluğunda

Kendilerini güvende hissetmeyen, savaş ve benzeri korkular nedeniyle ülkelerini terk eden her insan başka bir ülkeye sığınma hakkına sahip

Bu kişilerin, geldikleri ülke makamlarına iltica ya da sığınma başvurusunda bulunarak "mülteci" statüsü kazanma hakları bulunuyor

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 14. maddesinde de "Herkes, zulüm karşısında başka ülkelerde sığınma talebinde bulunma ve sığınma hakkından yararlanma hakkına sahiptir." ibaresi geçiyor

AB HUKUKU NE DİYOR?

Yunanistan, AB hukukunu da ihlal ediyor

AB'nin göçmen politikasını şekillendiren "Ortak Avrupa İltica Sistemi"ne göre, iltica koşullarında "Kendi vatanında ciddi zulüm ve zarar tehdidiyle karşı karşıya kaldığı için kaçan ve uluslararası korumaya ihtiyaç duyan kişilere iltica verilir." deniliyor

AB kanunlarına "İltica talebinde bulunan kişilere, kalacak yer gibi, insani karşılama koşulları sağlanması" zorunlu tutuluyor

Ortak iltica sistemine göre, süreçlerin adil ve etkili olması ve "suistimale açık olmaması" gerekiyor

YUNANİSTAN HER BAŞVURUYU KABUL ETMEK ZORUNDA

Yunanistan gerek 1951 Sözleşmesi gerekse 1967 Protokolüne taraf ülke konumunda bulunuyor

Sözleşmelere taraf olan Yunanistan'ın, ülkelerindeki savaş nedeniyle kaçan her bir kişinin, sığınma başvurusunu almak ve olabildiğince kısa bir süre içinde bu başvuruları sonuçlama zorunluluğu bulunuyor

04.03.2020

ANADOLU AJANSI 100.yıl

Kaynak: Çetin Ş.& Altuğ B., Erişim Tarihi: 04.03.2020

Birliği'nin dağılmasının ardından kurulan devletlerden son dönemde ise Suriye'den kaılan ve Türkiye sınırından geçmeye çalışan göçmenler görülmektedir (Ulltan M.Ö., 2020:1550). Yunanistan karasularına giren ve sığınmacıları taşıyan gemileri, botları denize itmekle veya Türkiye karasularına bırakarak Türkiye'nin sorumlu olduğunu iddia ederek sıklıkla gündeme gelmektedir.

Almanya'nın "Der Spiegel" dergisinin yapmış olduğu bir araştırmada, Yunan sınır muhafızlarının, sığınmacıları açık denize geri ittikleri ve AB Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansının (Frontex) uluslararası hukuka aykırı bu operasyonlarda rol aldığı gündeme gelmiştir.

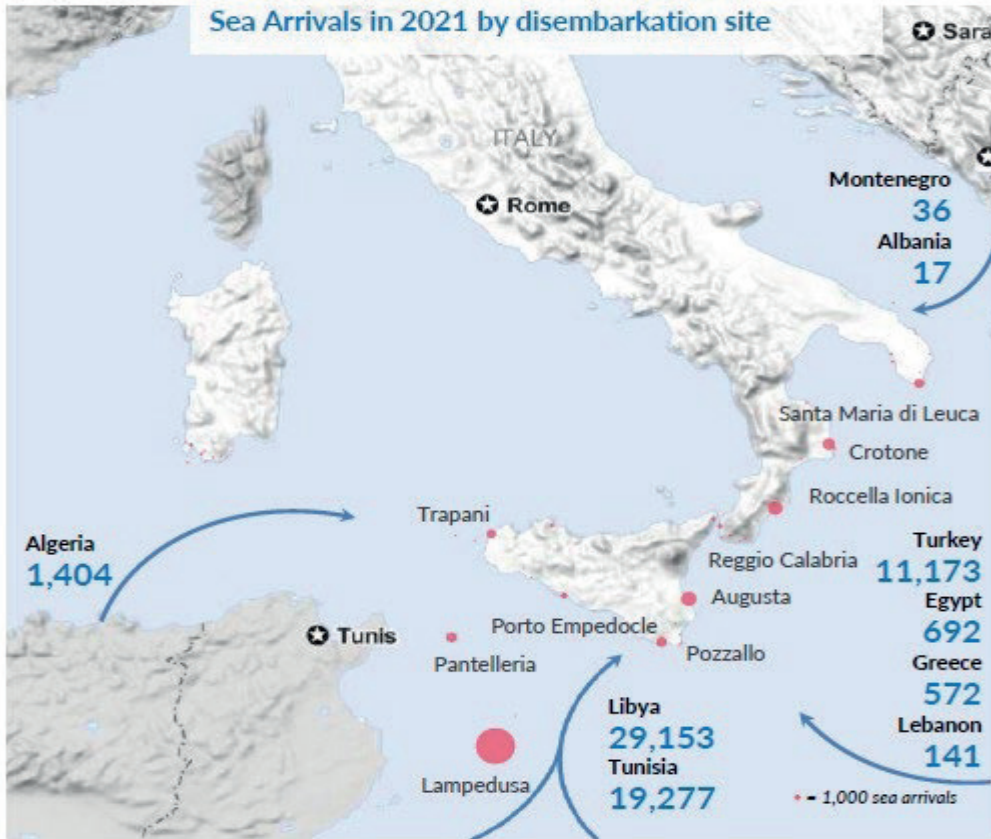
Frontex'e bağlı bir uçağın sığınmacıları taşıyan gemiyi durdurduğu, kamera görüntülerinin Frontex genel merkezine canlı olarak aktarıldığı fakat Frontex'in sığınmacılar için yardım göndermediği iddia edilmişti. Der Spiegel'in ve diğer medya kuruluşlarının zorla geri göndermeleri belgelemiş olmalarına rağmen Yunan yet-

kililer, bu durumu reddetmiştir. AB Komisyonu, Frontex'i Yunanistan'ın mültecileri açık denize geri itmesine destek verdiğine yönelik haberler nedeniyle acil toplantıya çağırmıştır (yenisoluk, E.T. 29.10.2020).

En son Sahil Güvenlik ekipleri, 2 Aralık 2021'de başladıkları operasyonlarda, Ege Denizinde Yunanistan birimleri tarafından Türk kara sularına geri itilen Çeşme açıklarında 55, Seferihisar açıklarında 24 sığınmacıyı kurtarmıştır (turkiyegazetesi, E.T.06.12.2021).

İtalya'da Yunanistan gibi sığınmacılar konusunda sıklıkla gündeme gelmektedir. İtalya, AB ülkelerine deniz yoluyla girmek isteyen mültecilerin en fazla kullandıkları güzergah olma özelliği taşıyan bir ülkedir. Tunus (%41), Bangladeş (% 13), Mısır (% 5) deniz yoluyla gelmektedir. İtalya üzerinden Avrupa'ya gitmeye çalışan mültecilerin en fazla olduğu ülkelerdir (E.T. 29.08.2021).

Resim 2. Sayılarla İtalya Üzerinden Avrupa'ya Göç Yolları



Kaynak: UNHCR, Erişim Tarihi: 29.08.2021

İtalya'ya deniz yoluyla gelen mültecilerin çoğu Eritre, Nijerya ve son dönem Suriyeden gelenlerdir. İtalya, sığınmacıların yükünün paylaşılması ve diğer AB ülkelerinin de sığınmacıları almasını sıklıkla dile getirmektedir (Albonico ve diğerleri, E.T. 24.01.2017).

Aşağıdaki haritanın dışında, Türkiye'den hareketle İtalya'nın güneyindeki Kalabriya bölgesine daha az bilinen bir kaçakçılık rotasını kullanarak geçen göçmen sayısında da artış görülmektedir (Bağ, E.T. 29.11.2021). Yine Senegal, Moritanya ve Fas'tan gelen göçmenler daha tehlikeli olmasına rağmen yakalanmadan İspanya'nın Kanarya Adaları'na gitmek için Atlantik Okyanusu rotasını kullanmaktadırlar.

İtalya uzun yıllardır Afrika ülkelerinden Avrupa'ya göç etmek isteyenler için bir geçiş yolu güzergahıdır. 1990' lardan bu yana binlerce kişi bu yolculukta hayatını kaybetmektedir. Ortadoğu ve Afrika'dan Avrupa'ya ulaşmak için yola çıkan göçmenleri taşıyan teknelerin alabora olması veya batmaları, son dönemde Yunanistan ve İtalya'nın göçmen gemilerini geri ittirmeleri yüzünden sıklıkla Akdeniz'de göçmen faciaları yaşanmaktadır.

İtalya'nın sığınmacılarla ilgili tepkisi, AB içerisinde kısmen karşılık bulmuştur. Özellikle de Suriyeli mülteciler konusunda en fazla desteği Almanya vermektedir. Öyle ki Suriyelilerin yüzde 60'ına, Almanya koruma desteği vermektedir. 74 bin 700 Suriyeli en fazla koruma desteği alan topluluktur. Bu oran toplam sayının yüzde

27'sini oluşturmaktadır. 47 bin Venezuelalı, 42 bin Afganistanlı da koruma alan diğer topluluklardır.

Tablo 3. 2020 Yılında Koruma Statüsü Verilen Sığınmacı Sayısı

Almanya	98 bin kişi
İtalya	21 bin kişi
Yunanistan	36 bin kişi
Fransa	29 bin kişi
İspanya	51 bin kişi

Kaynak: UNHCR, Erişim Tarihi: 29.08.2021

İtalya'nın tahmini 2021 yılı rakamlarına göre; nüfus büyüme hızı %0,09, doğum oranı binde 8,37, göçmen oranı binde 3,21'dir (CIA, E.T.12.10.2021). İtalya'nın Kuzey ve Güneyinde ekonomik, kültürel ve toplumsal açıdan ortaya çıkan farklılıklar giderilememiştir. Zamanla Kuzeydeki zenginlikler nüfus azalmasının da etkisiyle erimeye başlamıştır. Güneyin tarımla ilgilenen yoksul nüfusu ise tarımın ve turizmin önem kazanmasıyla değişim göstermeye başlamıştır. (McDonough, 2001:67) Göçmenler İtalyan ekonomisi için oldukça önemlidir. İtalya'nın güneyi turizm ve tarımla canlı ve daha fazla nüfusa sahipken ve mültecilere çok fazla ihtiyaç duyulmadığı için sıcak bakılmazken; kuzey tarafında ise nüfus yoğunluğu daha azdır. Nüfusun yaşlanması ya da AB içindeki hareketlilik ile göçün olması nedeniyle kuzey bölgelerindeki işgücü açığı her geçen gün artmaktadır. İtalyanlar içerisinde göçmenleri; işgücü sürekliliği için kabul

Tablo 2. Yıllara Göre Akdeniz'de Boğularak Hayatını Kaybeden Mülteci Sayıları

2013	Lampedusa faciası 300 kişi
2014	3 bin 166
2015	3 bin 794
2016	4 bin 329
2017	3 bin 3
2018	2 bin 117
2019	Bin 336
2020	Bin 160
2021	Haziran ayına kadar Bin 453

Kaynak: mülteciler.org, Erişim Tarihi: 08.06.2021

gören ama entegrasyon aşamalarının tamamlanmasını isteyenlerin sayısı, göçmenleri istemeyenlerin sayıları ile yarışacak düzeydedir (Akdoğan M.& Sağıroğlu, C.,2017:155-157).

Örnek olarak nüfus kaybı nedeniyle "hayalet kasabaya" dönüşme riski altındaki Riace'yi verebiliriz. Kasabada göçmenlere barınak ve iş imkanı sağlayarak, boş kalan evlere yerleştirilen yüzlerce göçmene İtalyanca ve yerel zanaatlar öğretilmiş, kasabanın okulunun kapanmasının önüne geçilmiştir. Hayalet kasaba olma riskinden kurtulan Riace, uluslararası çapta ün kazanmıştı ve Fortune dergisi 2016'da Belediye Başkanı Domenico Lucano'yu dünyanın en etkili 50 lideri arasında gösterilmiştir (Pınar Ö., E.T. 30.09.2021).

Arap Baharı'ndan önce Libya'dan AB ülkelerine doğru mülteci akını, 2011 yılında öldürülen Libya eski lideri Kaddafi ile yapılan anlaşma ile durdurulmuş ve mülteci akınında azalma görülmüştür. İtalya ve AB; mültecilerin Akdeniz'e açılmadan Libya'da durdurulması için Libya'ya ekonomik ve ticari kolaylıklar sağlayarak, hibeler verilmiştir. İtalya, benzer bir anlaşmayı yönetimi devralan Ulusal Geçiç Konsey ile de yapmıştır.

2012 yılında İtalya, AIHM tarafından mültecileri Libya'ya zorla geri göndermekten mahkum edilmiştir. 2013 yılında İtalya'nın güneyindeki Lampedusa adası açıklarında bir teknenin batması sonucu 500 mülteci 366'sı hayatını kaybetmiştir. Bu durum AB içinde ve diğer ülkelerde çok ses getirdi ve AB'nin göçmen politikaları sorgulanır hale gelmiştir.

Göçmenlerin, insan tacirlerinin getirdiği donansız ve güvenli olmayan deniz araçları ile Akdeniz'de seyahat etmelerini engellemek için çalışmalar başlatılmıştır. İtalya, "Mare Nostrum" adı verilen operasyon ile Sicilya Boğazı'nda, Ekim 2013- Ekim 2014 döneminde arama-kurtarma faaliyetleri yürütmüştür. Bu dönemde, 421 operasyon gerçekleştirilmiştir ve 150 bin 810 mülteci kurtarılmıştır. 330 insan taciri de yargılanmıştır (Güçtürk Y.,2015:3-5).

İtalya bu süreçte ödediğinin yarısını bile AB'nden temin edemediği için operasyonları durdurmuştur. 2011 yılında, AB üye ülkelerinin Dış

Sınırlarının Yönetimi için Operasyonel İşbirliği Ajansı olan Frontex, Arap Baharı sonrası Akdeniz'de mülteci ölümleri arttığı için, "Hermes" adlı bir operasyon başlatmıştır. 2 yıllık süreç içerisinde 63 bin, 2014 yılında ise yaklaşık 29 bin mülteci kurtarılmıştır. 2014 Kasım ayında aylık 3 milyon Avro'luk bütçeye sahip "Triton Operasyonu" başlatılmıştır ve İtalyan kıyılarının 30 mil açığına kadar devriye görevi yapılmıştır. Yunanistan karasularında ise devriye görevi yürüten "Poseidon "operasyonu" mevcuttur. (Güçtürk Y.,2015:4-6)

Operasyonların maliyetinin karşılanması sürecinde İtalya gerekli desteği göremediği ve AB üye ülkelerin hem göçmen istemeyip hem de maliyete ortak olmamasının belirgin hale gelmesi nedeniyle hem büyük operasyonları durdurmuştur hem de kıyılarına yaşanan sığınmacıların AB içerisindeki diğer ülkelere geçişine izin verilmiştir.

Operasyonlarda İtalya ve Yunanistan'ın; göçmenlere kötü muamele yapıldığı, botlarının delinerek batırıldığı, geri itildiği, kamplarda insani ortamlarda barındırılmadıkları yönünde birçok haber yapılmıştır. AB içinden her defasında, böyle bir durum olmadığı yönünde beyanlar verilirken, aynı zamanda göçmen karşıtlığı da yapılmaktadır.

Suriyelilerin 2011 itibariyle yoğun bir şekilde, Türkiye üzerinden AB üyesi ülkelere geçiş yapmaya çalışması; hem insan tacirlerinin çoğalmasına hem de yeni tedbirler olarak yasadışı göçün önlenmesi için çalışmalar yapılmasına neden olduğu görülmektedir. İtalya ve diğer tüm ülkeler yönetilebilir oranda göçmen alınmasının, ülke ekonomileri için doğru olacağı konusunda uzlaşmış olmalarına rağmen Macaristan ve Polonya bu kapsam dışında kalarak, hiçbir surette mülteci istemediklerini beyan etmişlerdir. Bu dönemde Almanya Merkel yönetiminde; Türkiye'den sonra göçmenlere en fazla ev sahipliği yapan ülke konumuna gelmiştir.

Tablo 4. Yıllara Göre İtalya’da Bulunan Suriyeli Mülteci Sayıları

2014	Bin 144
2015	Bin 460
2016	2 bin 613
2017	3 bin 618
2018	4 bin 652
2019	4 bin 781
2020	3 bin 508

Kaynak: UNHCR, Erişim Tarihi: 29.08.2021

Tablo 5. Yıllara Göre Almanya’da Bulunan Suriyeli Mülteci Sayıları

2014	40 bin 994
2015	115 bin 604
2016	375 bin 122
2017	496 bin 674
2018	532 bin 065
2019	572 bin 818
2020	605 bin 338

Kaynak: UNHCR, Erişim Tarihi: 29.08.2021

2018 yılında, İtalya Bakanlar Kurulu, güvenlik ve göçmenlerle ilgili yeni bir kararnameyi oy birliğiyle onaylamıştır. İtalya Başbakan Yardımcısı ve İçişleri Bakanı Matteo Salvini, Kararnameyi “Salvini Kararnamesi” olarak isimlendirmiştir. Kararname ile Salvini, , İtalya’yı daha güvenli hale getirmek istediklerini belirtmiştir. Ayrıca “*Maşya ve kaçakçılarla daha güçlü mücadele etmek, aşırı göçün masraflarını azaltmak, suçluları ve sahte sığınmacıları daha hızlı sınır dışı etmek, teröristlerin vatandaşlığını iptal etmek ve polisler için daha fazla güç vermek için sözlerden eylemlere geçiyorum.*” diye de eklemiştir. Bu Kararname ile suç işleyen göçmenlerin vatandaşlığı iptal edilebilecek ve sığınmacıların “sosyal tehlike” olarak görüldüğü durumlarda veya mahkumiyetleri söz konusu olduğunda da iltica başvurusunun durdurulması hedeflenmiştir (Çolak E.T.,24.09.2018).

Kararnameyi hemen uygulamaya geçiren İtalya; 12 Haziran 2019’da, Libya’dan Avrupa’ya doğru yola çıkan 53 göçmeni kurtaran Sea-Watch 3 isimli gemiyi, Lampedusa adası açıklarına doğru ilerleyince durdurmuştur. Gemideki 11 kişi acil tıbbi yardıma ihtiyaç duydukları için İtalya’ya kabul edilirken diğer 42 göçmen gemi içerisinde “güvenlik kararnamesi”nin, izinsiz olarak kara sularına giren gemilere yaptırımlar öngördüğü için günlerce uluslararası sularda bekletilmiştir. Sea Watch Almanya’ya kayıtlı bir örgüt olması ve geminin Hollanda bayrağı taşıması gerekçeyle bekletilirken, İtalya Hükümeti de Almanya ve Hollanda’nın sorumluluk almaları gerektiğini bu arada da AB’yi de göç konusunda kendisini yalnız bıraktığını gündeme getirmiştir (Pınar Ö.,E.T.27.06.2019).

4. İTALYA’DA İRKÇILIK ARTIYOR MU?

İrkçılık, birçok bilim dalına konu olan, farklı yaklaşımlardan beslenen, çok boyutlu, tartışmaya açık, toplum içinde kimi zaman kabul kimi zaman red için kullanılan bir kavramdır. Kökenleri 17. Yüzyıla uzanan ama kullanımı çok sonralara 1930’lu yıllara dayanan, bazen siyasi söylemleri ile toplumlara ayırıştırılan bazen de birleştiren yeni bir siyasal söylem aracıdır.

İrkçılık; “*Belli başlı insani özelliklerin ve yeteneklerin ırk tarafından belirlendiğini öne süren teori*” olarak betimlenmektedir. Küreselleşmeyle birlikte ırkçılık da kabuk değiştirmiş ve farklı bir boyuta geçmiştir. Eski ırkçılık tanımlanırken; ırk kuramları öne çıkarılırken, biyoloji üzerinden ırkçılık açıklanırken; yeni ırkçılık da “dil, din, etnisite” gibi kültürel olarak farklı olanlar ırkçılık tanımı içerisinde yer almaktadır. (Erden Kaya E.& Durgun Ş.,2020:80-82)

Taş’a (1999) göre; Avrupalılar ırkçılığı modernleşmedeki farklılıkları belirlemek ve Batı medeniyetinin üstünlüğünü göstermek için kullanmışlardır. İrkçılık ideolojisini tanımlayan Miles’e göre; ırkçılık, herhangi bir topluluğu ifadelendirmek için biyolojik özelliklere anlam yüklenmesidir. Böylece, “*doğal, değişmeyen bir köken ve konuma sahip ve dolayısıyla doğuştan farklı*” ola-

rak gösterilmektedir (Erden Kaya E.& Durgun Ş.,2020:80-84).

“İtalya’da ırkçılık ve faşizm anlayışı; entelektüellikten uzak ve şiddet öğeleri içeren bir söyleme sahip olmakla birlikte, inanç ve duyguları tesiri altına alan çoğu zaman akılcılıktan uzak eylemler içeren bir şekildedir. Ayrıca mitleri, sembolleri, ritüelleri, marş ve sloganları yoğun bir şekilde kullanmakta böylece iç tutarlılığı zayıf bir ideoloji de olsa kitleleri mobilize ederek kendisine çekebilmektedir” Aşırı sağ akımlar içerisinde de kendisine güçlü bir karşılık bulduğu düşünülmektedir (Çelikçi A.S.& Kakışım C.,2013:95-97)

AB üyesi ülkelerde sağ partilerin popülist söylem ve hareketleri neticesinde göç konusunu sürekli gündemde tutmakta ve göçün bir tehdit unsuru olarak ülkelerin refahına, sosyal, kültürel, etnik özelliklerine karşı bir tehdit olarak gördükleri düşünülmektedir. Siyasi söylemlerinin göç ve mülteci karşıtlığı üzerine oluşturan aşırı sağ partiler; işsizlik, şiddet, adli suçlar, güvensizlik, uyuşturucu kaçakçılığı ve insan kaçakçılığı gibi toplumda ciddi karşılıklar bulan sorunlar için de yönetimleri eleştirmektedir (Kaya A.,2017:6).

Savaşlar, ekonomik istikrarsızlıklar, siyasi etkenler, dini farklılıklar, ayrımcılıklar, coğrafi sebepler nedeniyle ülkesinden ayrılan ve kendisine yeni hayat kuran göçmenler, mülteciler her zaman gülyüzle veya hak odaklı karşılanmamaktadırlar. 11 Eylül 2001 ABD İkiz kuleler saldırıları sonrasında, AB’nin de göçmenlere karşı bakış açısının daha güvenlik odaklı hale geldiği düşünülmektedir. Bu süreç içerisinde de hem mülteciler tarafından yerel halka, hem de yerel halktan mülteci ve göçmenlere saldırılar gerçekleşmiştir ve gerçekleşmeye de devam etmektedir.

11 Eylül’den sonra İslamofobinin¹ Avrupa’da daha görünür hale gelmesiyle, aşırı sağ için de yeni “ötekiler” ve yeni “düşmanlar” Müslüman göçmenler olmaya başlamıştır (Öner S.,2014:165). 11 Eylül sonrasında İtalya’da aşırı sağın da tetiklemeyle İslam karşıtlığı ve ırkçılık tırmanışa geçmiştir. Örneğin 2019 yılı içerisinde Pew Araştırma Şirketi’nin yapmış olduğu araştırmada; İtalya halkının %55’inin Müslüman göçmenlere karşı olumsuz duygular hissettiğini ortaya çıkarmıştır. Hem yerel hem de uluslara-

rası medya bu olumsuz algının oluşmasına neden olmuştur. Sadece aşırı sağcı partiler değil, diğer siyasal görüşleri benimseyen politikacılar da İslamofobik ve ırkçı tavır sergileyerek, bu durumun artmasına katkıda bulunmuşlardır (insamer, E.T.12.09.2020).

Avrupa’nın birçok ülkesinde (özellikle Almanya, İtalya, Polonya, Avusturya ve Macaristan) göçmen karşıtı söylemlerin veya göçmen karşıtı partilerin yükselişte olduğu görülmektedir. Bunda siyasetçilerin populist söylemleri kadar, medyanın özellikle sosyal medyanın etkin olduğunu söyleyebiliriz. Sosyal medya üzerinden irtibata geçerek biraraya gelen ve örgütlenen ve tepki gösteren örnekler mevcuttur.

Mülteci ve göçmen karşıtlığı neticesinde ortaya çıkmış bir hareket olan, 20 Ekim 2014’te Almanya’da kurulan “Pegida”yı (Patriotic Europeans Against the Islamization of the West) “Batının İslamlaşmasına Karşı Vatansever Avrupalılar” yerel halkın tepkisine örnek olarak verebiliriz. 350 üye ile kurulan, 2015 tarihine gelindiğinde ise 25.000 üye sayısı olan bir gruptur. Çoğunluğunu aşırı sağ görüşlü kişiler oluşturmaktadır (Sayın E.& Candan H.,2016:41-44).

Mülteci ve göçmenlerin yerel halka saldırılarına ise; Fransa’da ki “Charlie Hebdo saldırısı” ve yine 2015’te Paris’te 7 ayrı noktada bomba saldırılarını örnek verebiliriz. Görülmektedir ki, yerel halk da, göçmen – mülteciler de kendi ırklarına dönmekte ve karşı ırka karşı saldırgan davranmaktadır.

İtalya basını ve gündem konuları takip edildiğinde; ırkçı saldırıların, islamofobinin ve yabancı karşıtlığının giderek arttığı görülmektedir. “İtalya İçişleri Bakanlığı’na bağlı faaliyet gösteren Ayrımcılığa Karşı Güvenlik Gözlemevi (OSCAD) isimli birimin verileri”, İtalya’da işlenen nefret suçlarının her geçen yıl arttığını göstermektedir.

Tablo 6. İtalya'da Yıllara Göre Nefret Suçu Oranları

Yıl	Kişi	Kovuşturma	Tutuklama
2016	736	424	31
2017	1048	613	40
2018	1111	613	46
2019	1119	-	-

Kaynak: hatecrime.osce, Erişim Tarihi: 20.10.2021

Tablo 7: 2020'de İtalya'da Polis Tarafından Türlerine Göre Kaydedilen İrkçi Ve Yabancı Düşmanı Suçların Sayısı

Türler	Suç Sayısı
Şiddete Teşvik	309
Mezarlara Saygısızlık	158
Tehdit/Tehdit Edici Davranış	98
Fiziksel Saldırı	88
Barışın Bozulması	50
İşyerlerine Saldırı	47
Mala Zarar Verme	41
Hırsızlık/Soygun	30
Vandalizm	13
Cinsel Saldırı	2
Belirtilmeyen	12

Kaynak: statista.com, Erişim Tarihi: 20.11.2021

Güvenlik güçlerinin yayınladığı verilere göre, İtalya'da ırkçılık ve yabancı düşmanlığı içeren suçlar giderek artış göstermektedir. 2020'de ırkçı ve yabancı düşmanlığı nedeniyle 800'den fazla suç işlenmiştir. 300'den fazla vakayla bu suçların çoğu şiddete teşvik olarak sınıflandırılmıştır. Bununla birlikte, diğer birçok suç türü de dosyalanmıştır. Özellikle ırkçı veya yabancı düşmanlığıyla 158 ağır tehdit ve 88 fiziksel saldırı görülmüştür (statista.com, E.T. 20.11.2021).

Diğer yandan yabancı kuruluşlarca, İtalya'daki nefret suçlarının medyaya ve adli işlemlere yani güvenlik güçlerinin kayıtlarına yansıyan rakamların çok daha üzerinde olduğu iddia edilmektedir. 2016 yılında "Avrupa Birliği'nin İrkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe karşı Avrupa Komisyonu birimi (ECRI) İtalya'yı nefret suçlarına dair veri toplamay-

la ilgili bir yöntem geliştirmesi ve ülkedeki gözlemci kuruluşların bağımsızlığının sağlanması konusunda uyarıyordu." İtalya'da nefret suçlarına dair resmi bir veri tabanı olmadığı ve de bağımsız bir gözlemci kuruluşun da bulunmadığı görülmektedir (Bağ M., E.T.12.06.2019).

Mültecilerin sadece ırklarının değil, dinlerinin ve inanışlarının da ayrımcılığa uğramalarına neden olduğu düşünülmektedir. İstatistiklere göre İtalya'da İslam, en çok inanılan din olarak ikinci sırada yer almaktadır. İtalya'da nüfusun %83'ünü Hristiyanlar, %12'sini ateist veya agnostikler, %3.7'sini ise Müslümanlar oluşturmaktadır. Bu da 1.600.000'in üzerinde Müslüman İtalyan vatandaşına tekabül etmektedir. İtalya'da 8 cami vardır, özellikle belediyeler cami yapılmasına karşı çıkmaktadırlar ve mescitlerin de çok göz önünde olmayan yerlerde açılmasına izin vermektedirler. 2016 yılı içerisinde Veneto ve Ligüria Bölge Konseyleri cami yapım iznini zorlaştıran ve İtalyancanın kullanılmasını zorunlu hale getiren yasalar çıkarmıştır (Çınar B., E.T. 20.07.2020).

Birçok AB ülkesinde Müslüman kadınlara ayrımcılık yapılmaya aracı olarak başörtü yasakları olduğu görülmektedir. İtalya'da kamusal alanlarda başörtüsü takılmasını yasaklayan bir yasa bulunmamakla birlikte, kamusal alanlarda yüzü kapatan kask ya da örtülerin takılmasına izin verilmemektedir. Ancak bazı yerel yönetimler, haşema gibi İslami kıyafetlerin giyilmemesi için kararlar alabilmektedir. İtalya'nın kuzeyindeki Firuili-Venezia Giulia bölgesinde bir okul, Irak-Şam İslam Devleti (İŞİD) örgütünün eylemlerinden sonra, Müslümanlara yönelik öfkenin artması ve Müslüman öğrencileri koruma gereğiyle okulda başörtüsü takılmasını yasaklamıştır (Pınar Ö., E.T. 30.09.2021).

Artan ırkçılığın nedenleri olarak milliyetçilik, güvenlik kaygısı, demografik dönüşümden endişe, ekonomik kayıp kaygısı, farklı olandan korkma, islamofobi son dönemde Covid – 19 krizi ile yaşanan ekonomik daralmalar vb. görülmektedir. AB üyesi ülkeler bu kaygıları Suriyeli mülteciler dışında son dönemde Afganlar için de sıklıkla dile getirmektedirler. Afganistan'daki yönetim değişikliği sonrasında Taliban'ın yönetim anlayışını istemeyen yüzlerce kişi 2.bir göç

dalgası oluşturup, AB ve Türkiye'yi zor durumda bırakabilir mi? sorusu gündemdeki yerini korumaktadır.

Taliban'ın iktidarı ele geçirmesinden hemen sonra, AB ülkeleri peş peşe açıklamalarda bulundular. Özellikle Yunanistan, Polonya, Macaristan ve Avusturya yönetimleri Afgan mülteci istemediklerini belirtmişlerdir. Mülteci akınlarından en çok etkilenen ülkelerden İtalya ise "Afganistan krizinin Türkiye, Rusya ve Çin ile konuşularak çözülmesi gerektiğini" açıklamıştır ve halen İtalya'da 13 bin Afgan mülteci bulunmaktadır. Fransa, sanatçı ve aktivistler öncelikli olacak şekilde birkaç bin Afgan mültecinin Fransa'ya alınacağını, Almanya ise 10 bin Afgan mülteciyi kabul edeceğini açıklamıştır (Çakır, E.T. 23.08.2021).

AB'nin göç politikalarından biri olan Geri Kabul Anlaşması ve Vize Serbestisi konusu Türkiye'ye Suriye krizi sonrası 2012 yılında önerilebilmiş ve Türkiye de tam üyelik yolu açılabilme ihtimalini göz önünde bulundurarak, süreci değerlendirmiştir. Nihayet 2016 yılında Türkiye ile AB arasında Geri Kabul Anlaşması imzalanmıştır (Saygın&Erdem,2021:86). Anlaşmanın benzerinin Afganlar için de olmasını isteyen Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, "Avrupa'yı yeni bir göç dalgasından korumak gerektiğini, bu nedenle Rusya ile temas ve Türkiye, İran ve Pakistan gibi ülkelerle de işbirliğine girerek, göçmenlerin ağırlanması için bu ülkelere finansal destek verilmesi" gerektiğini dile getirmiştir (Çakır, E.T.23.08.2021). Tüm bu siyasal erklerin söylemleri, ırkçılığı arttırmaktadır ve göçmen – mülteciler bu durumdan zarar görmektedirler. Mülteciler sözkonusu olduğu zaman AB ülkelerinin diğer sorunlarını bir kenara bırakıp işbirliği yaptıkları sıklıkla görülmektedir. Bunlara bir örnekte 26.11.2021 tarihinde İtalya – Fransa arasında yaşanmıştır.

İtalya-Fransa ilişkileri son yıllarda çoğunlukla gerginlikler ve krizlerle gündeme gelmektedir. En başta mültecilerin sınırdan geçişi, Libya örneğinde görüldüğü gibi uluslararası çıkar çatışmaları, İtalya'nın Fransa'da ki sarı yelekliler eylemlerine destek vermesi gibi konular iki ülke arasındaki sorunları tetikleemektedir. Ancak pandemi, Brexit, mülteci sorunu konusunda sınırların korunması için işbirliği ve Angela Merkel döneminin bitişi gibi sebeplerle AB'nde oluşa-

bilecek istikrarsızlık riskine karşı bir güç birliği yaptıkları düşünülmektedir. İtalya - Fransa arasında, "Akdeniz ve Afrika'da, çevre-iklim, güvenlik, kültür ve ekonomi" gibi birçok alanda işbirliğini güçlendirme amaçlı Quirinale Anlaşması imzalanmıştır (Pınar Ö., E.T.26.11.2021).

İtalya, mülteciler konusunda destek almak için sıklıkla AB üyelerine çağrıda bulunmaktadır. Bu süreçte de ülkedeki mültecilerin özellikle de Suriyeli mültecilerin yaşadığı sorunlar da artış göstermektedir. İtalya'daki Suriyeli ve diğer Müslüman mültecilerin karşılaştıkları ayrımcılıkların biri de okul problemidir. Okulların birçoğu Suriyeli ve diğer mültecilerin çocuklarını İtalyanca bilmedikleri gerekçesiyle reddetmektedir. Suriyeli mültecilere ana dilinde de ders verilmemektedir. İtalyan ders kitaplarında İslam'la ilgili bilgiler çoğu zaman korkutucu düzeyde verildiği için, çocuklar arasında da korkutucu olması nedeniyle ayrımcılık ve ırkçılığın arttığı düşünülmektedir. Hem yönetim, hem yerel halkta ırkçılığın artması sosyal hayatta Suriyelilerin ve diğer Müslüman göçmenlerin ayrımcılığa uğramasına neden olmaktadır. Suriyeli mülteciler iş konusunda da çeşitli sorunlar yaşamaktadır. Suriyeliler özel sektörde daha az yetenek gerektiren ve çok düşük maaşlı işlerde çalışmaktadır ve sosyal güvence de çoğunlukla sağlanmamaktadır (Çınar B.,E.T.20.07.2020).

İtalya'da göçmenler ekonominin inşaat, tarım, sanayi, turizm, ev içi işler gibi sektörlerde daha fazla kabul görürken; kamu sektörü ve uzmanlık isteyen profesyonel alanlarda işgücü piyasasından dışlanmaktadır (PURKIS S.&GÜNGÖR F.,2015:3).

Suriyeli mültecilerin ve diğer müslüman göçmenlerin ibadet ve yaşam tarzını düzenleme ve kabul edilebilir şekle getirme isteği sadece yerel kurumlarla ilgili değildir. 2017'de Bari Üniversitesi (Apulia Bölgesi), tanımında "dinler ve kültürler arası entegrasyon politikalarına destek verme maksadıyla radikalleşme ve teröristi engelleme" yazan master programı açmıştır. Programa polisler, silahlı kuvvetler ve yargı mensupları, ayrıca araştırmacılar, ulusal güvenlik uzmanları, avukatlar, gazeteciler ve hukuk, ekonomi ve beşeri bilimler mezunları dahil edilmiştir. Katılımcılara anket yapma ve risk önleme

teknikleri, İslam özelinde hukuki, siyasi ve stratejik konuları ile terör hadisesinin sosyolojik boyutları, medya profilleri öğretilmiştir (Çolakoğlu Ö.,E.T. 13.10.2018). Bu durumun mültecilerin ve göçmenlerin güvenlik meselesi ve terörle mücadele kapsamında algılandıklarını gösterdiği düşünülmektedir.

İtalya'da merkez sağ iktidarın koalisyon ortaklarından Kuzey Birliği Partisi (KBP), Müslüman göçmenlere karşı önleyici tedbirler almaktadır. Milano'da 2 Faslı göçmenin terör saldırısı planlama gerekçesiyle tutuklanmasından sonra, yeni cami ve mescit açılmasını engellemek için moratoryum talebinde bulunulmuştur (Hürriyet, E.T.05.11.2021).

Mülteciler sosyal hayatın, eğitimin dışında spor da da sıklıkla ırkçı yaklaşımlara maruz kalmaktadırlar. ırkçı tezahüratlar İtalya'da stadyumlarda sık yaşanan bir sorun olarak yansımaktadır. Son olarak Ekim 2021'de Napoli'de forma giyen Kalidou Koulibaly, Fiorentina tribünlerinin kendisine hitaben "maymun" diye bağırmasından şikayetçi olmuştur. Serie A maçlarında sıklıkla ırkçı tezahürat skandallarının yaşanması neticesinde, İtalya Futbol Federasyonu (FIGC) Başkanı Gabriele Gravina, "ırkçı tezahürat yapan taraftarların stadyumlardan ömür boyu men edilmesi gerektiğini ve emniyet güçlerinin bu kişileri tespit edebilecek teknolojiye sahip olduklarını" açıklamıştır (bbc, E.T.19.10.2021). Mültecilere yapılan ırkçı saldırıların cezalandırılmasının ve önleyici tedbirlerin alınmasının, ülke içerisinde yerel halkla –yabancıların daha rahat yaşayabilmesinin de önünü açacağı düşünülmektedir.

5. SONUÇ

Esad rejiminin Suriye'de kontrolü tekrar sağlanmasının ardından, AB üyesi ülkeler ve Türkiye'ye gelen Suriyeli mülteci sayılarında artışın giderek azalmaya başladığı görülmektedir. Bununla birlikte Türkiye'de ve diğer AB ülkelerinde bulunan Suriyeli mültecilerin düzen, barış, istikrar sağlansa dahi ülkelerine dönmeyi istemedikleri belirtilmektedir.

10 yıldır devam eden savaş ve göç dalgasından daha çok, AB'ye ve Türkiye'ye gelen yerleşen mülteci ve sığınmacıların gelecekları ve toplum düzeni içerisinde nasıl var olacakları dikkate

alınmaktadır. Ekonomik, demografik, güvenlik kaygılarının hızla arttığı ve sosyal uyumun gerçekleştirilemediği ülkelerde ırkçı saldırılarda da artışlar görülmektedir.

Ortada bir mülteci sorunu vardır ve bu sorunun yok olduğunu savunmak ya da görmezden gelmek sadece yerel halkla – mülteciler arasındaki sorunların giderek derinleşmesine neden olmaktadır. ırkçı saldırıların artış göstermeye başlaması, ileride ortaya çıkacak sorunların da demosu gibidir.

Siyasette oy toplamak, yerini sağlamlaştırmak için popülist söylemlerle aşırı sağcı grupların kışkırtılması, İtalya gibi ülkelerde işgücü ve nüfus açığının kapatılmasının elzemliğinin önüne geçmektedir. Bu durumun Pegida gibi ırkçı grupların oluşması için de zemin hazırladığı düşünülmektedir.

Sosyal uyumu 1960'lardan beri gerçekleştirmeye çalışan AB üyesi ülkelerin, son dönemde Suriyeli ve Afgan mülteciler üzerinden yaptıkları açıklamalarla, demokrasi ve insan haklarından uzaklaştığı düşünülmektedir. Birlik ülkelerinin, küresel dünyadaki sınırsızlığın da ötesine geçmeye çalıştığı ve aynı zamanda da hali hazırda var olan ülkeleri içerisindeki mültecilere karşı ırkçı saldırıların artışının da önünü açmış olduğu da varsayılmaktadır..

İtalya'nın kuzey bölgesindeki nüfus azalışının sonunda hayalet yerlere dönüşmemesi için, mültecilere ihtiyaç vardır. Mültecilerin ekonomiye sağladıkları destek de göz önünde bulundurulduğunda, İtalyanların mültecileri geri itmek yerine, ülkelere kabul ederek uygun yerlere yerleştirmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir.

AB'nin mülteci politikalarının değişen durumlara karşı yenilenmesi, ırkçılıkla mücadele kapsamında çalışmalar yapılması, devlet başkanlarının aşırı sağ tetikleyici söylemlerden kaçınması, medyanın olumsuz dili ile de mücadele edilmesi gerekmektedir. Birlik ülkelerinde ırkçı saldırıların ağır şekilde cezalandırılmasının, mültecilere insani haklar bağlamında yaklaşılmasını sağlayabileceği, göçün maddi yükünün İtalya gibi tek ülkelere yüklenilmeden paylaşılmasının, özellikle mağdur kadın ve çocuklar için aktif yardım süreçlerinin planlanmasının da gerekli olduğu

düşünülmektedir.

3 yaşındaki Suriyeli Aylan Kurdi'nin Bodrum kıyılarında yüzükoyun yatan küçük bedeni, ırkçı yaklaşımları değil, insani yardımların gerekliliğini tüm siyasetçilere hatırlatan bir semboldür. Unutulmamalıdır ki, savaş ve diğer göç nedenleri en çok çocuklara zarar vermektedir. Geleceğin dünyasının şekillenmesinde en önemli güç te çocuklardır.

Yeni dünya düzeninde sınırlar, devletler için keskin ayırım anlayışından uzaklaşmaktadır. İnsan onuruna yaraşır bir şekilde, güven içinde yaşamak ve bunu sağlamak için göç etmek, insani ve yaşamsal bir haktır ve hak bağlamında bakıldığı takdirde mültecilerin sorunlarının çözülmesinin önünde bir engel bulunmamaktadır. İnsanların mültecilere olumlu yaklaşabilmesi için öncelikle ırkçılık kavramının yerini insani yardım alması gerekmektedir. Bunun gerçekleştirilebilmesinin yolu da siyasilerin mültecileri oy devşirme aracı olarak görüp kutuplaştırmaması ve istikrarlı ekonomi politikalarından geçmektedir.

Son not

"İslamofobi; kelime olarak İslam'dan korkma ve endişe etme anlamına gelmekte ve genel olarak da İslam dini ile birlikte Müslümanların genelinden korkma ve istenmemesini ifade eden "Xenophobia" kavramının türevi olan ve genel kabul gören anlamıyla yabancı korkusu ve düşmanlığını kapsayan bir kavramdır." (Bardakçı Tosun S.& Budak S.,2017:79)

KAYNAKÇA

AKDOĞAN M.& SAĞIROĞLU, C. (2017). İtalya ve Suriyeli Mülteciler: Avrupa'nın Zorlu Sınavı, *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 146-161

ALBONICO, L., MAXWILL, P., OTASEVIC, V, TEUNIS, C. AND WECKER, K. (2017). Mediterranean Migrant, Italy's Growing Refugee Problem, *Spiegel*,<http://www.spiegel.de/international/europe/italy-refugee-problem-spells-trouble-for-europe-a1131506.html>, (Erişim Tarihi: 24 Ocak 2017)

BARDAKÇI TOSUN S.& BUDAK S. (2020). AB'nin Göç Politikaları ve Mülteci Sorunu, içinde Dinç C.(ed), *AB Kurumlar ve Politikalar*, Nobel Akademik Yayıncılık, 417-446

BARDAKÇI TOSUN S.& BUDAK S. (2017). Polonya'da İslamofobinin Yükselişi, *Journal of Awareness*, 2 (3), 71 -88

BAĞ M. (2019). İtalya'da nefret suçları bir önceki yıla göre 4 kat arttı, *Euronews*, <https://tr.euronews.com/2019/06/12/italya-da-nefret-suclari-bir-onceki-yila-gore-4-kat-artti>, (Erişim Tarihi: 12 Haziran 2019)

BAĞ M. (2021). Türkiye'den Avrupa'ya geçişte yeni yöntem: Lüks teknelerle insan kaçakçılığı, *Euronews*, <https://tr.euronews.com/2021/11/29/gocmenlerin-son-yontemi-luks-teknelerde-turkiye-den-avrupa-ya-kac-s>, (Erişim Tarihi: 29 Kasım 2021)

CARR, W., & KEMMIS, S. (1998). Becoming critical: Education, knowledge, and action research, *Canadian Journal of Education*, 13(1), 215-224.

ÇELİKÇİ A.S.&KAKIŞIM C. (2013). İtalyan Faşizmi ve Tarihsel Gelişimi, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 83-99

ÇAKIR A. (2021). Avrupa'nın Mülteci Planı Ne?, *amerikaninsesi*, <https://www.amerikaninsesi.com/a/avrupanin-multeci-plani-ne/6012447.html>, (Erişim Tarihi: 23 Ağustos 2021)

ÇETİN Ş.& ALTUĞ B. (2020). Uluslararası sözleşmeler mülteciler konusunda ülkelere nasıl zorunluluklar getiriyor, *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/uluslararasi-sozlesmeler-multeciler-konusunda-ulkelere-nasil-zorunluluklar-getiriyor/1754073>, (Erişim Tarihi: 04 Mart 2020),

ÇINAR B. (2020). 5 Soruda İtalya'da İslam, *Bidünyahaber*, <https://www.bidunyahaber.org/5-soruda-italyada-islam/>,(Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2020)

ÇOLAK E. (2018). İtalya'da yeni <güvenlik ve göçmen> kararnamesi, *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/italyada-yeni-guvenlik-ve-gocmen-kararnamesi/1263479>, (Erişim Tarihi:24 Eylül 2018)

ÇOLAKOĞLU Ö. (2018). İtalya İslam'a bir güvenlik sorunu olarak yaklaşıyor, *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/italya-islam-a-bir-guvenlik-sorunu-olarak-yaklasiyor/1280721>, (Erişim Tarihi:13 Ekim 2018)

ERDEN KAYA E.& DURGUN Ş. (2020). İrkçılığın Dönüşümü: Kavramsal Ve Kuramsal Bir Analiz, *Akademik Hassasiyetler*,13(7),79-102

GLESNE, C. (2011), Becoming qualitative researchers. (A. Ersoy & P. Yalçınoğlu, Çev.,2020), *Anı Yayıncılık*

GÜÇTÜRK Y. (2015). 21. Yüzyılda Bitmeyen Trajedi: Akdeniz'de Göçmen Ölümeleri,

SETA Perspektif, Sayı 98, 1-7

http://file.setav.org/Files/Pdf/20150501120018_98_

gocmenolumlari.pdf

KAYA A. (2017). Avrupa'da Popülist Sağın Yükselişi: Çeşitlilik ve Birlik İçerisinde Kaybolmak, *Eleştirel Miras: Avrupa'da kimliklerin gerçekleştirilmesi ve temsil edilmesi (CoHERE). Çalışma Paketi 2. Kritik Analiz Aracı*,1-25, https://websitem.karatekin.edu.tr/user_files/cezirikoglu/files/20191016_d6d5838590ef4c3e90a3b5e-17201f78a.pdf

KAMILOĞLU, C. (2021). Göçmenlerin Tercih ABD ve Almanya, *amerikaninnesi*,

<https://www.amerikaninnesi.com/a/gocmenlerin-tercihi-abd-vealmanya/5740372.html>, (Erişim Tarihi:16 Ocak 2021)

LATHER, P. (1992). Critical frames in educational research: Feminist and post-structural perspectives, *Theory into Practice*, 31(2), 87-99

MCDONOUGH, F. (2001). Conflict, Communism and Fascism, Europe 1890-1945, Cambridge: *Cambridge University Press*, 1-132

ÖNER S. (2014). Avrupa'da Yükselen Aşırı Sağ, Yeni 'Öteki'ler Ve Türkiye'nin AB Üyeliği, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 13(1), 163-184

PINAR Ö. (2021). İtalya'da «göçmen kasabasının» eski belediye başkanına yasa dışı göçe yataklıktan 13 yıl hapis cezası, *BBC*, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58755032>, (Erişim Tarihi:30 Eylül 2021)

PINAR Ö. (2019). Sea-Watch: İtalya'nın kabul etmediği göçmen gemisindekiler için bir günde 100 bin Euro'dan fazla bağış toplandı, *BBC*, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48786046>, (Erişim Tarihi: 27 Haziran 2019)

PINAR Ö. (2015). İtalya'da Müslümanları korumak için başörtüsü yasağı, *BBC*, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/02/150217_italya, (Erişim Tarihi: 17 Şubat 2015)

PINAR Ö. (2021). İtalya ve Fransa arasında «daha güçlü ve egemen bir AB» için iş birliği anlaşması,*BBC*,<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-59427819>,(Erişim Tarihi: 26.11.2021)

PINAR Ö. (2021). İtalya Futbol Federasyonu Başkanı: İrkçi taraftarlar stadyumlardan ömür boyu men edilmeli, *BBC*, , <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58972193> 19.10.2021, (Erişim Tarihi:19 Ekim 2021)

PURKIS S.&GÜNGÖR F. (2015). İtalya, Milano'da Yaşayan Türkiyelilerin Göçmenlik Deneyimleri, İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No:53,1-29

SAK R.&SAK ŞAHİN T.İ.&DİĞ. (2021). Bir Araştırma Yöntemi Olarak Doküman Analizi, *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250

SAYIN E.& CANDAN H. (2016). Küresel İrkçiliğin Yükselişi, *Ardahan Üniversitesi*

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi *Dergisi*,S:4, 35-46

SAYGIN D.& ERDEM A.D. (2021). Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecinin Türkiye Siyasetine Yansıması: Alternatif Örgütler, *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi*, 4(1), 80-107

TAŞ, M. (1999). Avrupa'da İrkçilik, İstanbul: İmge Yayınevi, 1-159

ULTAN M.Ö. (2020). Ege Denizi'nde Yasa Dışı Göç Hareketlerini Önleme Çabaları ve Frontex Örneği, içinde Çomak H..(ed), *Ege Jeopolitiği C.2,, Nobel Akademik Yayıncılık*, 1547-1555

AMERİKANINNESİ. (2021), <https://www.amerikaninnesi.com/a/italya-ya-denizden-gocmen-akini-suru-yor/6313390.html>, (Erişim Tarihi: 15 Kasım 2021)

CIA FACTBOOK. (2021), Italy, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/italy/#people-and-society>, (Erişim Tarihi: 12 Ekim 2021)

GÖÇ İDARESİ BAŞKANLIĞI. (2021). <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, (Erişim Tarihi: 25 Kasım 2021)

HÜRRİYET. İtalya'da camilere karşı moratoryum talebi, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/italyada-camilere-karsi-moratoryum-talebi-10509106>,(Erişim Tarihi: 05 Kasım 2021)

İNSAMER. (2020). İtalya Ülke Profili,

<https://www.insamer.com/tr/ulke-profilu-italya/>, (Erişim Tarihi 12 Eylül 2020)

İGAMDER. (2021), Göçmen sayısı dünya nüfusunun yüzde 3,5'ine ulaştı, <https://igamder.org/TR/igam/goc-gundemi-17-23-nisan-2021>, (Erişim Tarihi: 23 Nisan 2021)

MULTECİLER.ORG. (2021). Son Yıllarda Akdeniz'de Ölen Göçmen Sayısı, , <https://multeciler.org.tr/son-yillarda-akdenizde-olen-gocmen-sayisi/>,(Erişim Tarihi: 08 Haziran 2021)

HÜRRİYET. (2021). İtalya'da yeni hükümet kuruldu, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/italyada-yeni-hukumet-kuruldu-40854169>, (Erişim Tarihi: 05 Kasım 2021)

UNHCR. (2021). <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/89871>, (Erişim Tarihi: 29 Aralık 2021)

TÜRKİYE GAZETESİ. Yunanistan'ın denize attığı göçmeni Sahil Güvenlik kurtardı,

<https://m.turkiyegazetesi.com.tr/yasam/812533.aspx>, (Erişim Tarihi: 06 Aralık 2021)

HATECRIME. (2021). Italy, <https://hatecrime.osce.org/>

italy, (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2021)

STATISTA (2021). <https://www.statista.com/statistics/660669/racist-and-xenophobic-crimes-italy-by-type/>, (Erişim Tarihi: 20 Kasım 2021)

YENİSOLUK. (2020). Yunan botları mültecileri açık denize itti... AB, Frontex'i acil koduyla çağırđı, <https://yenisoluk.com/yunan-botlari-multecileri-acik-denize-itti-ab-frontex-i-acil-koduyla-cagirdi>, (Erişim Tarihi: 29. Ekim 2020)

"This page is left blank for typesetting"



HOLISTENCE
publications

Bu sayfa dizgiden dolayı boş bırakılmıştır

ARAŞTIRMA MAKALESİ/RESEARCH ARTICLE

Oyuncuların cinsel tacizin görünürlüğü, önleme ve izleme stratejileriyle ilgili görüşleri

Performers' perceptions on the visibility, prevention and response strategies of sexual harassment

Özlem Belkis¹  Ebru Gökdağ² 

Yıldız Derya Birincioğlu Vural³  Ayça Köklü⁴ 

1 Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Türkiye, e-mail: ozlem.belkis@deu.edu.tr

2 Prof.Dr., Anadolu Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı, Türkiye, e-mail: egokdag@anadolu.edu.tr

3 Doç.Dr., Üsküdar Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Türkiye, e-mail: derya.birincioğlu@uskudar.edu.tr

4 Araş.Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Türkiye, e-mail: ayca.koklu@deu.edu.tr

Öz

Bu araştırma Türkiye’de sahne sanatları alanında cinsel taciz davranışlarının görünürlüğü ile önleme ve izleme stratejilerini ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Çalışmada, ‘cinsel taciz’ fenomen olarak ele alınıp, özel tiyatrolarda çalışan profesyonel oyuncuların deneyim ve görüşlerinin tümevarımsal bir yaklaşımla değerlendirildiği nitel bir araştırma yapılmıştır. Araştırma deseni olarak fenomenoloji, veri toplama aracı olarak ise doküman inceleme ve derinlemesine görüşme yöntemi kullanılmıştır. Derinlemesine görüşmeler, dört araştırmacı tarafından, en az beş yıllık geçmişi olan özel tiyatrolarda çalışan 13 kadın ve 14 erkekten oluşan toplam 27 oyuncu ile gerçekleştirilmiştir. Bu deneyimlerin farklılıkları ve ortaklıkları üzerinden, Türkiye’de oyuncuların cinsel tacize maruz kaldıklarında yaşadığı olan bu durumu nasıl görünür kıldıklarını, bireysel ya da kurumsal yollarla nasıl bir raporlama süreci izlediklerini veya hangi kanallarla bu durumu çözmeye veya sonlandırmaya çalıştıkları açıklanmıştır. Yanı sıra, oyuncuların cinsel tacizin gerçekleşmemesi için ne tür önleme davranış ve stratejileri geliştirdiğini gösterilmiştir. İzleme stratejisi olarak ise oyuncuların takip ettikleri süreçler ve sonuçları ele alınmıştır. Araştırmada oyuncular ülkemizde cinsel tacizin görünmez olmasını bireysel, kurumsal ve kültürel olmak üzere üç nedene dayandırırken, cinsel tacizi önlemeye yönelik sekiz farklı strateji kullandıkları saptanmıştır. Cinsel tacizi izlemeye yönelik stratejiler ise cinsel taciz yaşantısını tanımlama ve bildirme ile bildirim sonrası olmak üzere üç başlık altında ele alınmıştır. Araştırma bu konuda Türkiye’de yapılan ilk çalışma olması nedeniyle öncü niteliğindedir.

Anahtar kelimeler: Sahne Sanatları, Cinsel Taciz, Önleme stratejileri, İzleme stratejileri, rıza

Citation/Atf: Belkis, Ö., Gökdağ, E., Birincioğlu Vural, Y. D. & Köklü, A. (2022). Oyuncuların cinsel tacizin görünürlüğü, önleme ve izleme stratejileriyle ilgili görüşleri. *Journal of Awareness*. 7(1): 17-37, DOI: 10.26809/joa.7.1.02

Corresponding Author/ Sorumlu Yazar:
Özlem Belkis
E-mail: ozlem.belkis@deu.edu.tr



Bu çalışma, Creative Commons Atif 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Abstract

This research aims to reveal the visibility of sexual harassment behaviors and prevention and response strategies in the performing arts in Turkey. In the study, a qualitative research method was adopted in which 'sexual harassment' was considered as a phenomenon and the experiences and perceptions of professional performers working in private theater companies were evaluated with an inductive approach. For the research design phenomenology and for the data collection, document analysis and in-depth interview methods were employed. In-depth interviews, conducted by four researchers, were held with a total of 27 actors consisted of 13 women and 14 men whom are working in private theaters with a five-year history. Through the differences and parallelisms of these experiences, how the performers, when exposed to sexual harassment, make this illegal situation evident, what kind of reporting processes they follow through individual or institutional means and which sort of channels they utilize to resolve and end this violation in Turkey are explained. Besides, it shows what kind of prevention behaviors and strategies performers have developed to prevent sexual harassment from occurring. As for response strategies, the processes followed by the performers and their results are also discussed. While the performers based the invisibility of sexual harassment in our country on three reasons: individual, institutional and cultural, it was determined that they used eight different strategies to prevent sexual harassment. Response strategies of sexual harassment are discussed under three headings: defining and reporting sexual harassment experience and post-reporting. Since this research is the first study on this subject in Turkey, it can be considered as a pioneer.

Keywords: Performing Arts, Sexual Harassment, Prevention Strategies, Response Strategies, consent

*...düşüncelerle kendimi var edemediğim zaman sadece bedenimle var olmak durumunda kalıyorum;
o beden de her türlü müdahaleye açık hale geliyor... (K3)*

1. GİRİŞ

Cinsel taciz dünyada olduğu gibi ülkemizde de yaygın ve sürekliliği olan bir fenomendir. Cinsel tacizin yaygınlığı üzerine yapılan bazı çalışmalar her beş çalışandan biri ila dördünün işyerinde cinsel taciz yaşadığını göstermektedir (örn. McDonald, Charlesworth & Graham 2015; Aggarwal & Gupta 2000; Australian Human Rights Commission 2012). Avrupa Çalışma Koşulları Araştırması'na göre de Avrupa ülkelerinde çalışanların cinsel tacize maruz kalma oranı %2 iken Türkiye'de bu oran %6'dır (Burchell, Fagan, O'Brein ve Smith, 2007). Çalışma yaşamı kavramının fiziksel olarak işyeri ile sınırlı olmaması, ulaşım, gece çalışmaları, iş yeri ve evin konumu, çalışma sürecindeki kamusal alanları da kapsamı konuyu gittikçe genişleyen bir alana taşımıştır (ILO, 2016).

Cinsel taciz olarak algılanan davranışlar bireyden bireye, kültürden kültüre değişebilmekte, örneğin Amerika'da ve Türkiye'de cinsel taciz olarak algılanan davranışlar kimi farklılıklar gösterebilmektedir (Toker, 2016). Bu farklılıklara rağmen maruz kalınan cinsel tacizin bireysel ve kurumsal etkileri benzerlikler göstermekte, psi-

kolojik, psikosomatik, sosyal, ekonomik pek çok olumsuz sonuç ortaya çıkmaktadır (Burchell vd., 2007; Eurofound, 2015, Fitzgerald vd. 1997; Wasti vd., 2000; Willness vd., 2007). Olumsuz etkilerin ortadan kaldırılması için cinsel taciz davranışlarının önlenmesi ve izlenmesi büyük önem taşımaktadır. Bunun için bireysel ve kültürel farklar yanında cinsel taciz konusunda ulusal ve uluslararası düzeyde tanımlar ortaya konmuştur.

Cinsel tacizle ilgili araştırmaların büyük bölümü Amerika merkezlidir, dolayısıyla çalışma ve eğitim gibi kamusal alanlarda cinsel taciz ve şiddet davranışlarının tanımı ve kurumsal tutum 1980 gibi erken sayılabilecek bir tarihte ayrıntılı olarak belirlenmiştir (Equal Employment Opportunity Commission, 1980'den akt. Toker, 2016). Türkiye'de de cinsel taciz, "sözlü, yazılı fiillerle veya beden hareketleriyle, mağdurun vücuduna temas içermeyen, cinsel arzuları tatmine yönelik davranışlar" olarak tanımlanmıştır (TCK105). Cinsel taciz vücut teması olmayan, sözlü veya sözsüz, her türlü cinsel içerikli söz, tavır, hareket ve davranışlar bütünüdür ve suçtur (TCK 102, 105 ve 6284 sayılı kanun). Tanım ve tespitindeki kültürel çekinceler, özellikle de neyin cinsel ta-

ciz olduğuna dair farklı algılar ile bildirim sonrasında, maruz kalan aleyhinde meydana gelen olumsuzluklar gibi nedenlerle bu davranışların raporlanması ve izlenmesi çeşitli sorunlar içermektedir.

Cinsel taciz ve şiddet, çoğunlukla birlikte ele alınan meseleler olmakla birlikte cinsel şiddetin yarattığı hasarın görünürlüğü araştırmaların odağını daha çok bu bağlama taşımıştır. Bu anlamda ŞÖNİM (Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi) gibi sosyal çözüm pratikleri de daha çok fiziksel/cinsel şiddete odaklanmıştır (Reçber, 2018). Sonuç olarak da cinsel taciz nispeten baş edilebilir tali bir sorun olarak görünmektedir. Kavramsal çerçevede bakımından cinsel taciz yaygın bir biçimde bireysel bir problem olarak algılsa da kadınlara yönelik bu tip istenmeyen davranışların nedeni eşitsiz cinsiyet rolleri ve güç ilişkileridir (UN Women, 2019). Yine de cinsel tacizin tanım, tespit ve bildirilme süreçleri çoğunlukla maruz kalan birey ekseninde ele alınmaktadır. Cinsel tacize maruz kalan bireyler “genel olarak yaşadıkları olaydan sorumlu tutulmaktadır. Cinsel tacize maruz kalan kadın çalışan çeşitli baş etme yöntemlerine başvurmaktadır, ancak bu yöntemlerin etkililiği kurumsal baş etme yöntemlerinin etkililiğine bağlıdır” (Toker, 2016: 9).

Cinsel taciz ve saldırının yaşanma sıklığı ve etkileri göz önüne alındığında önleme çalışmalarının önemi ortaya çıkmaktadır. Özellikle çalışma yaşamı bağlamında amacın bu davranışları ortaya çıkmadan önlemek olduğu vurgulanmaktadır (Guttek, 1995). Eğitim, seminer gibi farkındalık ve bilgi düzeyi artırıcı çalışmalar (davranışları ve başvuru noktalarıyla ilgili bilgi), örgütsel iklimin inşasına ilişkin çalışmalar (toplumsal cinsiyet eşitsizliğini, tahakküme neden olacak hiyerarşik ilişkileri irdeleyen çalışmalar) bu bağlamda değerlendirilebilir.

Cinsel taciz ve saldırıyı önleme ile ilgili eğitim çalışmaları derinlemesine incelendiğinde uzun soluklu ve içeriğinde toplumsal cinsiyet rolleri, cinsel taciz ve saldırı ile ilgili mitler/gerçekler ve riski azaltma stratejilerine yer veren eğitim programlarının etkili olduğu görülmektedir (Anderson ve Whiston, 2005; Cowan, 2000). Ancak bu eğitim programlarının oluşturulması, öncelikle cinsel tacize ilişkin algı ve düşüncelerin saptan-

ması ve bildirilmesiyle gerçekleşebilir. Ülkemizde bu konuyu ele alan çalışmalar bulunmakla birlikte (örn. Durmuş, 2013; Aydemir, 2019; Kalaca & Dünder, 2010) en önemli gelişmelerden biri D. M. Siyez ve ekibinin (2021) cinsel tacize yönelik tutumları ölçebilmek için bizim kültürümüze uygun güvenilir ve geçerliği ispatlanmış bir Cinsel Tacize Yönelik Tutumlar ve Saldırı Ölçeği, ATSHAS (Attitudes Toward Sexual Harassment and Assault Scale) geliştirmiş olmalarıdır. Tüm bu çalışmalar elbette cinsel taciz ile ilgili tutumları ve buna bağlı olarak da önleme ve izleme stratejilerine önemli katkılar sağlayacaktır.

Cinsel tacize ilişkin kurumsal tutuma yönelik çeşitli süreçler öneren çalışmalar bugün de geçerliliğini korumaktadır. Örneğin Paludi ve Paludi (2003) cinsel taciz vakaları için birincil (politika belgesi ve yönetmeliklerle vakalar karşısında takınılacak tutumun belirlenmesi), ikincil (cinsel tacizle karşılaşıldığında izlenecek yolların belirlenmesi) ve üçüncül (müdahale ardından psikolojik destek ve rehabilitasyon süreçlerinin belirlenmesi) uygulamalar olarak grupladıkları bir sistem ortaya koymuşlardır. Burada birinci uygulamalar önleyici tedbirler; ikincil ve üçüncül uygulamalar izleyici süreç olarak nitelenebilir. Bu makale de sahne sanatları alanındaki cinsel taciz davranışlarına ilişkin önleyici ve izleyici stratejileri araştırmaya odaklanmıştır.

İşyerinde cinsel tacizi etkili bir biçimde önleme ve bu önlemlerin etkililiğinin araştırılması üzerine de pek çok çalışma yapılmıştır. Bu araştırmalar öncelikle taciz ve şiddetin nedenlerini ortadan kaldırmak ve risk faktörlerinin gelişmesini önlemenin yanında koruyucu faktörler geliştirmeye odaklanmış, genellikle de cinsel tacizin sonlandırılması için işyeri politikalarının iyileştirilmesi ve eğitime odaklanılmıştır. Örneğin yurt dışında olduğu gibi Türkiye’de de bazı üniversiteler (örn. Ankara Üniv., Bilgi Üniv., ODTÜ, Boğaziçi Üniv., İstanbul Teknik Üniv.) cinsel taciz ve cinsiyete dayalı ayrımcılığı önlemek amacıyla çeşitli politika belgeleri oluşturarak senatolarında onaylamış ve ilan etmişlerdir. Önlemeye ilişkin bu çalışmaların önemi, izleme uygulamalarının aksak işleyişini düşündükçe artmaktadır. UN Women’ın (2019) Çalışma Yaşamında Kadınlara Yönelik Şiddet ve Tacizle Mücadele raporunda

da belirtildiği gibi cinsel tacize maruz kalan kadınların sadece %4'ü bu durumu işveren ya da yöneticiye bildirmiştir.

Sahne sanatları alanında ise konuya ilişkin az sayıda çalışma vardır ve bunlar daha çok cinsel taciz yaşantılarını, neyin cinsel taciz olarak algılandığını, nedenlerini ortaya çıkarmaya yönelik çalışmalardır. Örneğin Norveç'te 1114 üyeli Profesyonel Oyuncular Derneği'nden (Norwegian Actors' Equity Association) 945 oyuncunun katıldığı bir araştırmada oyuncuların %45'inin cinsel tacize maruz kaldığı, bunların %34'ünün erkek, %53'ünün ise kadın olduğu saptanmıştır. Araştırmanın en dikkate değer bulgularından biri ise cinsel tacize uğrayan oyuncuların sadece %3,7'sinin cinsel tacize uğradığını yetkili bir kişiye bildirmiş olmasıdır. Oyuncuların %22,6'sı sessiz kalmayı tercih etmiş, %56,9'u ise durumu bir veya birkaç meslektaşıyla paylaşmakla yetinmiştir. Araştırmanın bir diğer önemli bulgusu ise sosyal olarak tercih edilenler arasında olabilmek için oyuncuların cinsel tacizi görmezden geldiklerine dair saptamadır (Kleppe ve Røyseng 2016). Hennekam ve Bennett (2017) da Hollanda yaratıcı endüstrisinde çalışan 32 kadınla yaptıkları görüşmelerde cinsel taciz davranışlarının meslek kültürünün bir parçası olarak görüldüğünü ortaya koymuşlardır. Kaufman'ın (2019) Amerikan müzikal tiyatrolarında yaptığı çalışma, özellikle siyahi kadın dansçıların tacize daha fazla maruz kaldıklarını bulgulamıştır. Sahne sanatları alanında cinsel taciz ve saldırı üzerine yapılan az sayıda çalışma daha çok durum saptama üzerine odaklanmıştır. Bu araştırmalar bir yandan literatüre büyük katkı sağlarken, diğer yandan da sahne sanatları alanında cinsel taciz ve saldırı önleme ve izleme stratejileri ile ilgili çalışmaların ivedilikle yapılması gerektiği sonucunu çıkarmaktadır.

Türkiye'de cinsel tacizi sahne sanatları alanında inceleyen henüz iki çalışma mevcuttur. Birisi Dissensus'un (2021) hazırladığı Gösteri Sanatlarında Cinsel Taciz, Cinsel İçerikli Mobbing ve Cinsel Saldırı Araştırması, diğeri de bu araştırmanın ilk bölümünü oluşturan Türkiye'de Oyuncuların Sahne Sanatlarında Cinsel Tacize İlişkin Görüşleri'dir (Belkıs, Gökdağ, Vural, Köklü, 2021). Bu ilk çalışmalar daha çok bir durum

tespiti ortaya koymaktadırlar. Öte yandan medyamızda sahne sanatları alanında cinsel taciz ile ilgili ifşaların, bildirimlerin artmasına karşın resmi başvuruların azlığı, cinsel taciz gibi yasadışı davranışların, maruz kalan bireyler tarafından gayri resmi süreçlerle çözümlenmeye çalışıldığını düşündürmektedir. Bir başka deyişle, cinsel taciz ve saldırı gibi son derece önemli ve yasadışı olan bu durum cinsel tacize maruz kalan oyuncuların kapalı kapılar ardında kendilerinin halletmesi gereken bir duruma dönüştüğünü ima etmektedir. Bu nedenle eldeki araştırmanın amacı, Türkiye'de gösteri sanatları alanında oyuncuların cinsel tacizin görünürlüğü, önlenmesi ve izlenmesine dair görüşlerini, geliştirdikleri önleme davranış ve stratejileri ile sonuçlarını incelemektir. Bu amaçla araştırmada yanıt aranacak sorular şöyle kurgulanmıştır:

Gösteri sanatlarında cinsel taciz davranışlarının görünürlüğü nasıl değerlendiriliyor?

Olası cinsel tacizin önlenmesi için ne gibi stratejiler kullanılıyor?

İstenmeyen durumların bildirilmesi durumunda izlenen yol ve sonuçları nelerdir?

Bu çalışma, "Türkiye'de oyuncuların sahne sanatlarında cinsel tacize ilişkin görüşleri" (Belkıs, Gökdağ, Vural, Köklü, 2021) başlıklı araştırmanın devamı niteliğindedir. Bir başka deyişle ilk çalışma Türkiye'de gösteri sanatlarında oyuncuların cinsel tacize ilişkin algı ve deneyimlerini ortaya koymaya çalışırken, meselenin daha çok tanımlama aşamasına odaklanmıştır. İkinci çalışmada ise önleme stratejileri ve izleme sürecine mercek tutulmuştur. Çalışmanın önemi, sahne sanatları alanında Türkiye'de bu konuda yapılan ilk araştırma olmasıdır. Araştırma, 'cinsel taciz'i fenomen olarak ele alarak bireylerin deneyim ve görüşlerini tümevarımsal bir yaklaşımla değerlendirdiği için nitel bir araştırma yöntemi benimsemiştir.

2. YÖNTEM

Bu çalışma, nitel araştırma yönteminde fenomenoloji deseniyle çalışılmıştır. Deneyim ve gözlemden yola çıkarak veri toplamaya imkân sağlayan nitel araştırma, etnografik, fenomenolojik, anlatı, gömülü kuram, örnek olay gibi pek

çok farklı deseni barındıran bütüncül bir yöntemdir (Creswell, 2016). Pozitivist ya da eleştirel bütüncül yaklaşımlardan farklı olarak fenomenolojik yaklaşım bireylerin yaşamları, algıları, deneyimleri ve gözlemlerinden hareketle dünyayı yorumlamaya yönelik veri toplamaya odaklanmaktadır. Fenomenoloji deseni, bireylerin deneyim, davranış ve gözlemlerinden hareket edilerek değerlendirme yapılabilmesi için seçilmiştir. Başka bir deyişle bu seçimde amaç 'cinsel taciz' olarak belirlenen fenomeni bizzat yaşayan, tanıklık eden, hisseden, duyan (deneyimleyen) bireyler üzerinden anlamak, değerlendirmek ve yorumlamaktır.

Fenomenolojik araştırma bireysel deneyimleri evrensel nitelikte açıklamayı amaçlar; bireylerin neyi, nasıl deneyimlediğinden yola çıkarak tümevarımsal bir betimlemeye odaklanır (Creswell, 2016: 77). Bireyin neyi, nasıl deneyimlediğine ilişkin betimleme yorumlayıcı ya da deneysel fenomenoloji ile açıklanabilir. Van Manen yorumlayıcı fenomenolojiyi bireyin ilgisini çeken bir fenomene yönelmesi, daha sonra bu konu ile ilgili derinlemesine düşünmesi ve araştırmacılar ile paylaşımı sonrasında oluşturulan metin olarak tanımlarken (akt. Creswell, 2016); Moustakas deneysel fenomenolojiyi araştırmacının daha az yorumladığı, bireylerin deneyimlerinin daha çok yer aldığı bir betimleme süreci olarak tanımlamaktadır (Moustakas, 1990'dan akt. Creswell, 2016: 77). Bu çalışmada 'cinsel taciz deneyimi' bir fenomen olarak ele alınmış, bu fenomenle ilgili birbirinden farklı deneyimlerin hem yorumlayıcı hem de deneysel ortaklıkları üzerinden bir açıklamaya varılması hedeflenmiştir. Fenomenoloji "açıklama ve analizlerden ziyade deneyimlerin özüne ilişkin betimlemelerin geliştirilmesi" (Moustakas, 1990'dan akt. Creswell, 2016: 77) bağlamında tabu-kırıcı, tartışmacı özelliktedir. Bu noktada çalışmada ele alınan cinsel taciz, deneyimin özüne ilişkin yeniden düşünme gereksinimi duyulan bir fenomendir.

2.1. Çalışma Grubu

Fenomenolojik yaklaşımda bireylerin var olan fenomene dair deneyimlere sahip olmaları ve bu deneyimlerini açık bir şekilde ifade edebilmeleri yer almaktadır (Creswell, 2016). Bu çalışmada da belirlenen fenomene yönelik deneyimlerin

özüne ulaşılma sürecinde detaylı bir analiz yapılabilmesi için fenomenolojik desen yorumlayıcı ve dokusal betimlemelerin birleştirildiği bir yapıda kullanılmıştır. Deneyimlerin aktarıldığı ve derinlemesine mülakat niteliği taşıyan bu görüşmeleri içeren bir fenomenolojik araştırmada 5-25 kişi ile yapılacak görüşmeler yeterli sayılmaktadır (Creswell, 2016). Bu noktada araştırmaya dahil olacak ve araştırma dışında kalacak katılımcıların kriterlerinin oluşturulması için Türkiye'de görev dağılımı ve iş tanımları açısından kurumsallaşmasını büyük ölçüde tamamlamış ve en az 5 yıllık bir geçmişe sahip, her yıl en az 2 prodüksiyon üreten, belediye ya da devlet kurumlarına bağlı olmayan bağımsız tiyatrolarda çalışan oyunculardan oluşan olasılıklı olmayan bir evren belirlenmiştir. Sayısı belirsiz olan evren kümesine uygun 13 kadın ve 14 erkek oyuncu kartopu tekniği ile seçilerek toplam 27 kişi ile görüşmeler yapılmıştır. Araştırma grubu belirlenirken kadın katılımcılar kadar erkek katılımcıların da deneyimlerine başvurulması gerektiği düşünülmüş ve örneklem kümesi bu yaklaşım çerçevesinde oluşturulmuştur. Aynı zamanda katılımcıların cinsiyet ve yaş demografileri değişken olarak analizde yer almamasına rağmen tam olarak göz ardı da edilmeyerek araştırma verilerine eklenmiştir. Bu bağlamda katılımcıların 15'inin Z ve Y kuşağına ait bireylerden -2'si (2 erkek) 30 yaş altında, 13'ü (5 erkek, 8 kadın) 30-40 yaş arasında- 12'sinin ise X kuşağına ait bireylerden -9'u (5 erkek, 4 kadın) 40-50 yaş arasında, 3'ü (2 erkek, 1 kadın) 50 yaş üzerindedir-oluştugu bilgisi araştırmanın genel çerçevesini çizmek amacıyla paylaşılmaktadır.

Araştırmanın örneklem kümesinde yer alan 27 katılımcının kişisel bilgilerinin korunabilmesi amacıyla veri toplayan araştırmacılar tarafından katılımcılar "K" ifadesi ile kodlanarak anonimleştirilmiş ve K1'den K27'e ilerleyecek şekilde her katılımcı bir numara ile gösterilmiştir. Araştırmaya dahil olan grup üç büyük şehirde -İstanbul, Ankara ve İzmir- yer alan özel tiyatro sayılarının yoğunluğu nedeniyle tercih edilmiştir. Bu bağlamda katılımcıların sayısal dağılımları da üç büyük şehirdeki özel tiyatro sayısı ile doğru orantılı olarak oluşturulmuştur. İstanbul'dan 18 (8 kadın, 10 erkek), Ankara'dan 3 (2 kadın, 1 erkek), İzmir'den 6 (3 kadın, 3 erkek) katılımcı ile

görüşme gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara dijital iletişim araçları kullanılarak ulaşılmıştır. Araştırmaya dahil olan katılımcıların ortalama %81'i (22 katılımcı) lisans düzeyindeki oyunculuk eğitimini Türkiye'deki üniversitelerde almışlardır. Lisans düzeyinde oyunculuk eğitimi almayan oyuncuların tümü İzmir'de çalışmalarını sürdüren oyunculardır. Katılımcıların mesleki deneyimlerine bakıldığında ise 1'inin 5 yıldan az, 2'sinin 5-10 yıl, 7'sinin 10-15 yıl, 9'unun 15-20 yıl arası, 8'inin ise 20 yıldan fazla süredir oyunculuk yaptıkları belirlenmiştir.

2.2. Veri Toplama Yöntemi

Araştırmada iki veri toplama yönteminden (doküman inceleme ve derinlemesine görüşme) yararlanılmıştır. Sosyal bilimlerde en sık kullanılan veri toplama yöntemlerinden biri olan doküman inceleme, Bogdan ve Biklen (2007: 133-134) tarafından araştırmaya ilişkin bilgilerin ve verilerin yer aldığı materyallerin incelenmesi olarak tanımlanmaktadır. Derinlemesine görüşme ise (Briggs, 1986) tarafından bireylerin bilişsel süreçlerine odaklanarak araştırma konusu ile ilgili detaylı bulgulara ulaşılmasını sağlayan bir veri toplama yöntemi olarak betimlenmektedir. Bu bağlamda araştırmada yer alan bu iki farklı veri toplama tekniğiyle katılımcıların cinsel taciz olgusuna ilişkin sorulara verdiği yanıtlar aracılığıyla bilişsel süreçlerinin akışları hakkında fikir sahibi olmak ve cinsel taciz olgusuna yönelik algı ve anlamlandırmalarının özüne ulaşmak amaçlanmaktadır (Güler, Halıcıoğlu ve Taşgın, 2013: 243).

Araştırmada veriler 4 araştırmacı tarafından Derinlemesine Görüşme Rehberi adı verilen (DGR) (Erdoğan ve Uyan Semerci, 2021: 164) ya da yarı yapılandırılmış görüşme formu olarak da bilinen açık uçlu soruların yer aldığı formlardaki soruların yöneltildiği çevrimiçi derinlemesine görüşmelerle toplanmıştır.

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı, iki kategoride (demografik sorular ve alan soruları) tasarlanmıştır. Demografik sorular katılımcıların yaş, eğitim aldığı kurum, mesleki deneyimlerine yönelik sorulardan oluşturulmuş, alan soruları ise literatür desteğiyle ve daha önceki araştırmalar-

da yer alan temel kavramlar (informel ilişki ağı, rekabetçi çalışma ortamı, riskli çalışma alanları, karizmatik liderlik) referans alınarak yarı-yapılandırılmış açık uçlu görüşme soruları biçiminde hazırlanmıştır.

DGR içinde yer alan soru formu oluşturulduktan sonra olası hataları düzenlemek amacıyla 3 kadın ve 1 erkek olmak üzere toplan 4 oyuncu ile pilot görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler katılımcıların soruları anlama, kodlama, geri getirme, çağırma ve raporlama süreçlerindeki farklılıklar nedeniyle çeşitlilik göstermiştir. Pilot görüşmelerin en kısısı 39 dakika, en uzununu ise 60 dakika sürmüştür. Bu pilot görüşmelerle derinlemesine görüşme rehberinin eksikleri giderilmiş, hataları ayıklanmış, tekrara düşen sorular çıkarılmış, görüşme sorularının geçerliliği ve güvenilirliği denetlenmiş, soruların nasıl algılandığı ve değerlendirildiği bilgisine ulaşılmış ve araştırmacılar deneyim kazanmıştır.

2.4. Verilerin Toplanması

2019 yılından itibaren Türkiye'de etkili olan Covid19 pandemisi nedeniyle yüz yüze görüşme tekniği olanaksız hale gelmiş ve bu araştırmanın saha verilerinin toplanmasında çevrimiçi görüşme tekniği uygulanmıştır. Çevrimiçi görüşmelerin en büyük zorlukları olarak değerlendirilen aynı ortamı fiziksel olarak paylaşmama, sahiçilik yitimi ve beden dili kodlarının yorumlanma güçlüğü konularının (Coulson, 2016; Erdoğan ve Uyan Semerci, 2021) bu çalışmada yer alan araştırmacılar ve katılımcılar arasında bir dezavantaj yaratmadığı gözlemlenmiştir. Pandemiyle birlikte sanal toplantıların yeni normal olarak kabul görmesi, katılımcı ve araştırmacıların aynı ortamı fiziksel olarak paylaşmasa bile yapılacak görüşme için en rahat hissettiği ortamda görüşmeye katılması, beden dili yerine mimik ve jestlerin yorumlanabilmesi ve en önemlisi katılımcıların görüşme sırasında yaşadıkları duygusal değişimlerin konuşmalarına, özellikle tonlamalarına olan yansımalarında bir sahiçilik yitimi yaşanmadığını göstermektedir. Yanı sıra, başta katılımcıların ve toplumun büyük bir çoğunluğunun pandemi nedeniyle çevrimiçi iletişim araçlarını kullanma sıklığının artması ve bireylerin bu yeni iletişim sürecini gündelik yaşam pratiklerinden birine dönüştürmesi bu araçların rahatlıkla kul-

lanılmasına imkân sağlamış, bu durum da araştırmaya yönelik çevrimiçi veri toplama sürecini hızlandırmış ve çalışmanın sonuçlarının daha kısa sürede paylaşılmasına zemin hazırlamıştır.

Çevrimiçi görüşme araçlarının kullanılarak her katılımcının araştırmaya dahil edilme sürecinde uygulanan prosedür ise şu şekilde ilerlemiştir: İlk olarak araştırmaya dahil olma kriterlerine uygun olan 33 (27 Katılımcı + 4 pilot Katılımcı + 2 dönüt vermeyen katılımcı adayları) kişiye ulaşılmış, dijital iletişim araçları kullanılarak araştırmacının davet metni, ayrıntılı bilgilendirilmiş gönüllü olur formu iletilmiştir. Bu formda araştırmacının amacı ve çerçevesi hakkında bilgilendirme yapılmış, araştırmacının gizliliği ve etik uygunluk izni de vurgulanmıştır (Patton, 2014). Katılmaya onay veren 27 kişi ile görüşme tarihi oluşturulmuştur. Görüşme öncesinde katılımcıdan görüşme kaydı ve güvenliği için onay alınmış; görüşmeler, görüşmeyi gerçekleştiren araştırmacının bilgisayarına kaydedilmiştir. Araştırmacıların görüşmelerde standardizasyon oluşturması açısından katılımcılara Derinlemesine Görüşme Rehberi'nde (DGR) belirlenen soruların sorulmasına ve bireylerin sorulan sorulara yönelik kaçınma eğilimlerinin ortadan kaldırması için de hazırlanan sonda sorular dışında soru yöneltilmemesine karar verilmiştir.

Araştırmacının saha çalışmalarını Mayıs–Haziran 2021 tarihinde 4 araştırmacının 13 kadın ve 14 erkek oyuncu ile yaptığı çevrimiçi görüşmeler oluşturmuştur. Bu çevrimiçi görüşmelerin süreleri katılımcıların deneyimlerini aktarma yoğunluğuna göre farklılık göstermiştir. Bu bağlamda görüşmelerin en kısıyası 33 dakika, en uzununu ise 97 dakika sürmüştür. Kaydedilen araştırma verileri çalışma kapsamında yer alan üçüncü kişilerin/kurumların –özel isimler– bilgilerinin de korunması amacıyla görüşmeyi yapan araştırmacılar tarafından anonimleştirilerek deşifre edilmiş ve analize son şekli verilmiştir.

2.5. Analiz

Mayıs–Haziran 2021 tarihinde 27 kişi ile gerçekleştirilen saha çalışmalarında elde edilen 26 saat 15 dakika süren kayıtlar, görüşmeyi yapan araştırmacılar tarafından deşifre edilerek toplamda 637 sayfalık veri elde edilmiştir. Pilot görüşme-

ler analize dahil edilmemiştir. Araştırma bulguları hazırlık, çözümlenme (decoding), kodlama (encoding), kontrol olmak üzere dört farklı aşamadan oluşan bir nitel analiz yöntemi ile oluşturulmuştur. İlk olarak hazırlık aşamasında saha verileri anonimleştirilen her katılımcının verilerini içerecek şekilde MSword dosyasına dönüştürülmüş ve sonrasında Nvivo 11 nitel veri analiz programına yüklenmiştir. Çözümlenme aşaması, metindeki ana temaların belirlenmesi için veriye yoğunlaşmayı ifade etmektedir. Bu aşamada araştırmacılar bir araya gelerek ana ve yan temalar, ortak noktalar bağlamında çalışmış ve analizin iskeletini belirlemiştir. Daha sonra kodlama bir araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiş ve kod kitapçığı oluşturulmuştur. Kodlama yöntemi için Saldaña'nın (2019) nitel analize ilişkin öneri ve yönlendirmeleri benimsenerek oluşturulan kodlama yönteminde derlenen bilginin bağlamsal niteliği ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Burada görüşme soruları çerçevesinde yatay bir içerik analiziyle ayrıntılı kodlama yapılmıştır. Böylelikle derlenen bilginin bağlamsal niteliği ve araştırmacı bilgisinin iç içe yorumlanmasına zemin hazırlanmıştır. Son olarak araştırmacılar tekrar bir araya gelerek kod kitapçığını ayrıntılı olarak gözden geçirerek kontrol etmişlerdir. Böylece araştırmacılar arasındaki kodlama tutarlılığı da denetlenmiş ve niteliksel analiz tamamlanmıştır.

3. BULGULAR

Cinsel tacizin tanımı, tespiti, bu tip istenmeyen davranışlarla karşılaşılınca izlenmesi gereken yolların uygulanması pek çok ortamda olduğu gibi sahne ve gösteri sanatları alanında da oldukça karmaşık ve sorunlu görünmektedir. Bu sorunları tespit edip tartışma oluşturacak bir zemin sunabilmek için cinsel taciz olgusu araştırmacının bulguları aracılığıyla kavranmaya çalışılmıştır. Bulgular da bu amaçla –araştırma sorularına paralel olarak– cinsel taciz davranışlarının görünürlüğü ile önleme ve izleme stratejileri olmak üzere üç ana başlıkta sunulmaktadır. Görünürlük ile kasıt, bu tip yaşantıların ortaya konulması, bireysel ya da kurumsal olarak bildirilmesi, farklı kanallarla dile getirilip yüzleşilmesidir. Önleme stratejileri ile, olası bir cinsel tacizi ortaya çıkmadan, riskleri önlemeye dair üretil-

miş her türlü strateji kastedilmektedir. İzleme stratejileri ile de herhangi bir cinsel taciz davranışıyla karşılaşıldığında yapılacaklar, yani tespit etme, bildirme aşamalarına işaret edilmektedir. Bulgular, katılımcı ifadelerinden alıntılarla desteklenerek sunulmaya çalışılmıştır.

3.1. Cinsel Tacizin Görünürlüğü

Cinsel taciz davranışlarının sahne sanatları alanındaki görünürlüğü konusundaki soruya katılımcıların çoğunluğunun (25 katılımcı) verdikleri yanıtlar iki temel noktaya işaret etmektedir. İlki, cinsel tacizin diğer sektörlerde olduğu gibi sahne sanatlarında da çeşitli nedenlerle görünür olmadığı; ikincisi ise cinsel taciz gibi çoğunlukla örtülü davranışların, tahakküm ve çıkar ilişkilerine dair bir araç olarak kullanılabilirdiği. Bunların dışında iki erkek katılımcı (K6, K17) cinsel taciz davranışlarının sahne sanatlarında olmadığını düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Katılımcıların tiyatro dünyasında tacizin neden görünür olmadığı ve bunun nedenlerinin neler olabileceği sorusuna verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde, sahne sanatları alanındaki cinsel taciz yaşantılarının görünmezliğini bireysel (23 katılımcı), kurumsal (19 katılımcı) ve kültürel (7 katılımcı) olmak üzere üç nedene dayandırdıkları ortaya çıkmıştır. Katılımcılar, cinsel tacizin bildirilmemesinin bu üç nedenle beslenerek bir alışkanlık haline geldiğini, ayrıca cinsel tacizin tanım ve teşhisindeki belirsizliklerin nedeni olan bilgi eksikliklerinin cinsel tacizin görünmezliğine katkıda bulunduğunu ifade etmişlerdir. Bir katılımcı "tacizin adını koyamıyoruz, alanı belirleyemiyoruz" (K18) sözleriyle, bilgi ve farkındalık düzeyinin yeterli olmadığını vurgulamıştır. Davranışı ve niteliğini tanımlayabilmek, onu ortaya çıkarmakla doğru orantılıdır. Ayrıca buradaki bilgi eksikliğini çift yönlü olarak görmek gerekir. Her ne kadar cinsel tacizin tanımı hukuki olarak net olsa da kimi zaman bireyler, maruz kaldıkları davranışlar kadar ürettikleri davranışın da cinsel taciz kapsamında olduğunu farkında olmayabilmektedirler. Katılımcılar da bu duruma işaret ederek bazen bu davranışların kasıtlı olmadan ortaya çıkabildiğini vurgulamışlardır. Bilgiye, bu tip olumsuz davranış ve tutumlara dair farkındalığa gereksinim olduğu açıktır.

3.1.1. Bireysel Nedenler

Katılımcıların çoğunluğuna (27 katılımcının 23'ü) göre cinsel tacizin görünmezliğinin en büyük nedeni, maruz kalan bireylerin suskunluğudur ve bu suskunluk çok çeşitli nedenlerin zorunlu bir sonucudur. Katılımcılar, cinsel tacize maruz kalan bireylerin beş nedenden dolayı sessiz kaldıklarını belirtmişlerdir. Bunlar; sessiz kalmaya dair öğrenilmiş çaresizlik, kendisine inanılmayacağı kaygısı, mesleki olarak dışlanma ve işsiz kalma korkusu, şikayetlerden sonuç alınmaması ve cinsel taciz hakkındaki bilgi eksikliği olarak sıralanabilir.

Katılımcılardan edinilen bulgulara göre tacize maruz kalan bireylerin, bildirilen taciz vakalarının olumsuz etkilerine dair bilgi ve duyumları bu kişileri sessiz kalmaya yönlendirmekte, bir çeşit öğrenilmiş çaresizlik durumuna itmektedir. Birey öncelikle tutum ya da davranıştan emin olamamakta, kendisini suçlamaktadır; burada bilgi eksikliğinin etkisinin güçlü olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılar, tacize maruz kalan bireylerin "Ben mi bir hata yaptım. Taciz olduğumu söylesem mi, ben mi bir şey yaptım acaba" (K2) ya da "ben yanlış anladım...ben bunu yanlış yorumladım" (K20) gibi kaygılar taşıdığını belirtmişlerdir. Bunu içselleştirilmiş mağdur suçlayıcılık olarak değerlendirmek mümkündür. Bu noktaya değinen katılımcılardan bir başkası da "kendine dönmeye başlıyor, kendine döndüğü zaman da ... karşı tarafın hata oranı azalıyor" (K10) diyerek güçlenen suçluluk duygusuna işaret etmiştir. Başka bir katılımcı ise farklı bir açıdan yaklaşarak bireylerin kendilerini böyle bir deneyime maruz kalan ve bununla baş edemeyen güçsüz bireyler olarak görmek istemediklerini, bu yüzden de sessiz kaldıklarını vurgulamıştır (K8).

Katılımcıların bir kısmına (12 kişi) göre cinsel tacize maruz kalan bireylerin sessiz kalma nedenlerinden bir başkası, kendisine inanılmayacağı kaygısı, iftira kuşkularıdır (K14). Katılımcılar, sosyal medyaya yansıyan olaylarda izlenen çok çeşitli ve beklenmeyen olumsuz tepkilerin sessiz kalmada rol oynadığını düşünmektedirler:

"...tacizi, şiddeti kadın için söylemek zaten çok zor bir şeyken, ve zaten sosyal medya aracılığıyla alacağı tepkiler çok fazlayken, ve o kişiye

görüşler çok kolay bir şekilde ulaşabileceği için açıklamak bence daha da zor şu an" (K4)

"Yani en büyük korku budur ya, yani manyak olabilirsiniz, bunu açıkladığımız için...ciddiye alınmayabilirsiniz, susturulabilirsiniz, bununla yaşamak zorunda kalabilirsiniz, aslında genç kızların yaşadığı en büyük sıkıntı bunu o anda söyleyememekten kaynaklanıyor zaten. ... travma biriktiriyor bence" (K5)

Katılımcılar, tacize maruz kalan bireyin kendisine inanılmayacağı kaygısının temelinde tacizcinin olumlu imajı, dolayısıyla hiyerarşik üstünlüğü ve cinsel tacizin somut olarak kanıtlanmasındaki problemlerin olduğunu ifade etmişlerdir. Bir katılımcı "en büyük hayal kırıklığı, tedirginlik aslında, 'ya inanılmazsa bana'. Yani o kocaman, İtalya'da oyun yöneten bir adam, ama bana inanılmazsa..." (K2) ifadesiyle tacizcinin hiyerarşik üstünlüğünün maruz kalanın sessizliğindeki etkisini örneklemiştir. Ek olarak, kamuoyuna yansıyan cinsel taciz olaylarına gösterilen tepkiler de pek çok katılımcı tarafından hatırlatılarak irdelenmiştir. Yurt içi ve yurt dışında adli takibe yansıyan ya da yansımaya ama ifşa edilen örnekler de katılımcılarca dile getirilmiştir. Bu örnekler irdelenirken bir katılımcı tacizci bireyin güçlü ve olumlu imajından dolayı bu yaşantının inandırıcı görülmediğini ifade ederek yıpratılan ve suçlanan tacize maruz kalan kişi olduğunu vurgulamıştır.

"Kevin Spacey'nin bir çocuk ve bir sürü kişiyi taciz ettiğini öğrendik ve sadece adamın birkaç tane işine mal oldu. Sektörel olarak büyük bir tepki oluşmadı, hatta çoğumuz inanmadık ama sonrasında geçti gitti. Biz de kendi mesleğimizde bunu dile getirsek de bir şey olmayacak gibi bir algıya kapılıyor herhalde" (K20)

Cinsel tacize ilişkin yaşantıyı ifade edememenin bir nedeni de bireyin mesleki dışlanma ve işsiz kalma kaygıları olarak görülmektedir. Katılımcılar maruz kaldığı cinsel tacizi açıklayan bireylerin mesleki olarak zarar gördüklerini düşünmektedirler. Bir katılımcı "Abi o kız sorunlu, onunla çalışmayalım" (K2) gibi ifadeleri bizzat duyduğunu, bu tür cümlelerin baskı oluşturduğunu belirtmiştir. İşsiz kalma ve dışlanma korkusu (K5, K9, K10, K12, K14, K20, K23, K24, K25), taci-

zi bildirdikten sonra yalnız kalma ve desteklenmemesi endişeleri (K5, K10) cinsel tacizin görünür olmamasının bireysel nedenleri olarak belirtilmiştir. Öte yandan oyuncuların mesleklerini en iyi şekilde yapma, koşulsuz yerine getirme, mesleki sınırlar koymama kaygılarıyla maruz kaldıkları olumsuz davranışları açık etmedikleri de söylenebilir (K13, K20). Bir katılımcı "belki o esnada konforlu bir alana sahipler ve bundan feragat etmek istemiyorlar" (K15) diyerek taciz ifşasının bireye getireceği sorunlara değinmiştir. K16 ise bireylerin bu konuda sessiz kalmaları için mobbinge uğradıklarını vurgulamış, bu bağlamda meslek örgütlerinin önemine değinmiştir. Katılımcıların pek çoğu tacize uğrayan kadın olarak imlerken az sayıda katılımcı erkek oyuncuların da cinsel tacize maruz kaldığını belirtmiştir. Katılımcıların pek çoğu cinsel tacize uğrayan kadın olarak imlerken az sayıda katılımcı erkek oyuncuların da cinsel tacize maruz kaldığını belirtmiştir. Bir katılımcı "erkekler de rol kaybetme korkusu ile hiyerarşik tahakküme rıza gösteriyor...sessiz kalmayı tercih ediyor" (K20) diyerek erkeklerin de tacize maruz kalmalarının yanında, yaygın olan suskunluk stratejisini kullandıklarını vurgulamıştır.

Cinsel tacizin görünmezliğinin bir başka nedeni beş katılımcı tarafından önceki şikayetlerden sonuç alınmaması olarak gösterilmiştir. K19, K20, K24, K25 ve K26 cinsel taciz ve kadınlara yönelik şiddet olaylarında adli süreçlerin maruz kalan aleyhine işlediğini, failin bir şekilde aklandığını veya olayın unutulduğunu, cezasızlık durumunun maruz kalanlar açısından yıldırıcı olduğunu düşünmektedirler. Adli sürecin her aşamasının sorunlu olduğu bu katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Katılımcılar bu olumsuz örneklerin cinsel taciz davranışlarının bildirilmemesine, dolayısıyla da görünür olmamasına neden olduğunu düşünmektedirler.

Katılımcılar, cinsel tacizin görünmezliğinin nedenlerinden birini de kanıtlanmasına dair kaygılar olarak göstermişlerdir. Bunu bilgi eksikliğinin başka bir yönü olarak değerlendirmek mümkündür; çünkü yasal tanımında da yer aldığı gibi cinsel taciz mutlaka fiziksel bir eyleme, bir darba gereksinim duymaz; sözlü yönelimler, kısa süreli temaslar da bu kapsama girer (TCK

102, 105). Eylemin belirsizliği ve iz bırakmaması, kanıtlanmasının güçlüğünü getirmektedir. “Ben bunu söylersem haksız olacağım, çünkü ortada görünür bir şey yok” (K6), “öncelikle doğru mu anladım diye yakın çevreden onay almaya çalışıyoruz” (K19) gibi bilgi eksikliğine dayalı kaygılar cinsel tacizin görünür olmamasında etkilidir. Cinsel taciz hakkında bilgi eksikliği olduğu için eylem ya da davranışın cinsel taciz olup olmadığından emin olunamadığı anlaşılmaktadır. Başka bir katılımcı aynı kaygıları vurgulayarak eylemin taciz olup olmadığının kimi zaman yaşandığı anda anlaşılmadığına (K10), bir başka katılımcı ise aynı mekânda bulunanların fark edip etmediklerinden de emin olunmadığına (K15) değinmiştir.

Bilgi eksikliğinin giderilmesi, önceki yaşantıya da etkilemektedir. Örneğin, geçmişte yaşanmış bazı olumsuz deneyimlerin cinsel taciz olduğunun fark edilerek, bu deneyimle sonraki yaş ve birikim içinde yüzleşmenin gerçekleşmesi de sorunlu görünmektedir (K23, K26). Bu bağlamda geçmişe dönük cinsel taciz açıklamaları da sorunludur. Bir katılımcı “o zamanki lise arkadaşlarıma söylediğimde bana dediler ki, kaç yıl öncesinin mevzusu, boş ver” (K3) ifadesiyle bu deneyimin açık edilip irdelenmesinin destek görmediğini belirtmiştir. Bu örtme ve gündeme almama durumu bir yandan olumsuz deneyimleri normalleştirmekte, diğer yandan cinsel tacizin tolere edilmeye açık davranışlar olarak algılanmasına yol açmaktadır. Bir başka katılımcı aynı noktaya temas ederek “boş ver diye düşünen insan çok fazladır bence. ... Ne gerek var işte yaşanmış bitmiş kafası” (K4) ifadesiyle bunun kadınlar üzerinde baskı oluşturan bir davranış kalıbı olduğuna işaret etmiştir.

3.1.2. Kurumsal Nedenler

Katılımcıların 19’u sahne sanatları alanındaki cinsel taciz davranışlarının görünürliğünde kurumsal nedenlerin önemine işaret etmişlerdir. Burada vurgulanan ilk mesele cinsel taciz davranışlarının bildirileceği yerin sorunlu olduğu, başvuru yerlerinin de tam olarak bilinmediğidir (K6). Katılımcılar şikâyetlerin yönetmene iletilmediğini, fakat bunun pek sağlıklı bir çözüm olmadığını belirtmişlerdir (K5, K8, K18, K26, K27). Bildirim yapılacak kişinin fail veya ona yakın

birisi olması, şikâyetin bildirileceği kişiyle doğru bir diyalog kurulamaması, topluluk içinde iletişimin sağlıklı işlememesi gibi nedenler de kurumsal sorunlar sorun olarak dile getirilmiştir. İki katılımcı meslek örgütü içinde bu tip durumların bildirilebileceği, konunun uzmanlarından oluşan birimlerin olmasının fayda olduğunu düşünmektedirler (K6, K26). Bu tip istenmeyen durumlarda kurumların tavır alması gerektiğini düşünen katılımcılar, tam da bu nedenle tiyatro yönetimi ile oyun yönetmeninin görev ve sorumluluk bakımından daha net ayrışmasının sağlıklı olacağını belirtmişlerdir (K5, K6, K7, K9). Yedi katılımcı (K7, K13, K16, K20, K24, K25, K26) yönetmenin tavrının bu tip davranışların önlenmesi veya bildirilmesinde önemli bir etken olduğunu, yönetmenin çalışmanın ve provanın florasını belirlediğini vurgulamışlardır. Bu katılımcılardan birisi (K7) kurumların bu konulara bilhassa karışmamaya çalıştığını belirterek, meselenin çözümü için kararlı ve güçlü bir tavra ihtiyaç duyulduğunu da eklemiştir. Bir katılımcının meseleyi daha geniş bir açıdan ele alarak “tiyatronun bu bağlamda bir olay karşısında zarar görme ihtimali çok yüksek. O yüzden bence tiyatrolar da bunu tolere ediyor ya da rapor etmiyor olabilir” (K12) şeklindeki değerlendirmesi de dikkat çekicidir. Bu noktayı kurumsal suskunluk ile kültürel suskunluk sınırında düşünmek mümkündür.

Cinsel taciz davranışlarının görünürlüğü konusunda kurumsal nedenlere vurgu yapan katılımcılardan beşi (K3, K11, K16, K17, K27) ise bu davranışların tanımlanması, sınırları, hukuki boyutları, olası maruz kalma durumunda başvurulacak yerler ve izlenecek yol hakkında bilgi ve farkındalığın, mesleki eğitim sürecinde kazandırılması gerektiğini düşünmektedirler. Bu anlamda eğitim programının içinde böyle bir ders veya bilgilendirmeye yer verilmesinin cinsel tacizi önlemek için önemli olduğu kadar görünürlük için de önemli olduğu vurgulanmıştır.

3.1.3. Kültürel Nedenler

Cinsel tacizin sahne sanatları alanındaki görünürliğini etkileyen nedenlerden biri olarak kültürel nedenler, 7 katılımcı tarafından işaret edilmiş; bunlar da örgüt kültürü ve sosyokültürel yapı olarak iki temada belirginleşmektedir.

Kolektif hareket etme kültürünün zayıf olması, daha çok bireysel tepkiler vermek, dolayısıyla organize olmuş bir örgüt kültürü geliştirememek sahne sanatları alanı için de geçerli bir özellik olarak ortaya konmuştur. K16, “buradaki en büyük sorun sendikalaşamamamız” diyerek örgüt kültürünün zayıf olduğunu, ortak aklın işlerliğinin yeterince güçlü olmadığını, bu nedenle de problemlerle karşılaşınca bireylerin yalnız kaldıklarını vurgulamıştır. Bu konuya işaret eden oyuncuların bir meslek örgütüne ve bu örgütün kültürünü oluşturmasına ihtiyaçları olduğu anlaşılıyor:

“Tacizi görünür hale getirmek demek risk almak demek, sendika demek, bireysel risk almak demek, biraz toplu ses çıkarmak demek...Bu görünür hale gelmezse eğer bu böyle devam eder. Şu anlayıştan kurtulmak gerekiyor: “Tiyatro dünyası böyledir.” Bu dünya böyle değildir. Bu şekilde ifade edenleri cimbizla o dünyadan elemek, ayırmak gerekiyor. İşte o zaman taciz görünür hale gelir.” (K21)

Katılımcıların mesleki örgütlenmeyi bir bütün olarak ele aldıkları, cinsel taciz gibi istenmeyen durumları önleme ve izleme konularının da bu kapsamda irdelendiği dikkati çekmektedir. Örneğin K25 meslek örgütünün olmamasının çalışma pratiğindeki düzensizliklerin çözümlenemesine de neden olduğunu belirtmiş, Amerika örneği üzerinden sendika temsilcisinin yönetmen ve sanat yönetmeninden farklı bir konumda olduğunu, oyuncuların çalışma ve sosyal ilişkiler konusundaki sınır ve kurallarından söz ederek tüm bu örgütsel yapılanmanın cinsel taciz gibi sorunlarla baş etmenin de bir zemini olduğuna işaret etmiştir. Katılımcılar herhangi olumsuz bir durumda başvurulacak bir “ara profesyonel birim” (K25) ihtiyacına vurgu yapmışlardır. Katılımcıların ifadelerinden halihazırda var olan Oyuncular Sendikası’nın çalışmalarının yeterince tanınmadığı da anlaşılmaktadır (K1, K15, K16, K21, K25).

Katılımcıların cinsel tacizin görünürlüğüne ilişkin nedenler bağlamında sosyokültürel yapıya işaret ettikleri, hiyerarşik ve otoriter ilişkilerin olumsuz tutum ve davranışların açık edilmemesinde etkili olduğunu düşündükleri görülmektedir. Bir katılımcının “bizim gibi toplumlarda ...

örtünme refleksi çok güçlü oluyor ... konuştuğumuz olayın doğasında saklama ve saklanma ilişkisi çok mümkün görünüyor.” (K6) ifadesi bu vurguya örnek gösterilebilir. Örgüt kültürü oluşmasındaki bir arada davranamama sorunu geleneksel ilişkilerde aksi yönde işleyerek bireyi tek başına kalmama yönünde davranmaya itmektedir. İstenmeyen davranışların dile getirilmesinde yalnız kalma, birey için olumsuz bir durum olarak algılanmaktadır. Ataerkil yapının sessiz kalmaya yönelik beklentisine işaret edilmiş, bu kültürel öğrenmenin olumsuz yaşantıları dile getirmemekteki etkisi de vurgulanmıştır:

“Bu daha küçükken başlar, daha ilkokulda, bir problemi olan var mı konuyla ilgili diye sorar hoca, ve o otoritedir, ve sen diyemezsin ki bir problem var. Çünkü küçüktür ve ne olur ne olmaz. Yanımda biri durmayacak, bir şey olacak, adım çıkacak” (K3).

Sosyokültürel yapının bir parçası olan aile, çevre gibi geleneksel ilişki ve beklentiler ağının bireylerin yaşamını doğrudan etkilediği, bu etkinin de cinsel taciz gibi olumsuz davranışları açık etmemekte etkili olduğu katılımcılar tarafından vurgulanmıştır. Bir yandan etiketlenme ve bunun olumsuz etkilerine, diğer yandan yakın sosyal çevre baskısına vurgu yapılmıştır:

“Yüzleşmek istenilmiyor. Çünkü yüzleştüğünüzde arapsaçı gibi anneniz, babanız, o, bu, şu, devreye girecek ... Ondan sonra ayıkla pirincin taşını... Ay diyorsun söylemez olaydım ... Diğer hocalar sana bir başka bakıyor... Aman diyorlar bu kızı hiç almayalım, şimdi bu kız bizim başımızı derde sokar... Bir şey yapmazken bize bir şey yaptı der... İşte hep ataerkil toplum olmamızdan da kaynaklı.” (K24)

“Çünkü çok büyük mücadelelerle insanlar bu mesleğe giriyorlar, kendi aileleri ile mücadele ediyorlar, akrabaları ile mücadele ediyorlar. Çünkü herkesin dediği şey işte “aç kalırsın, orada seni taciz ederler, tecavüz ederler, şöyle olursun, böyle olursun”. Hayır, bütün bu yargıları kırmak için giriyorsunuz ve böyle bir şey yaşıyorsunuz. Şimdi bunu tabii dile getirmek sizin için çok zor bir şey. “Bak gördün mü, biz sana dedik”... korkusuyla bunu gizliyor olabilir...” (K13)

Cinsel taciz davranışlarının açıklanmamasına / bildirilmemesine yönelik olarak ortaya konulan kültürel nedenlerin, katılımcıların genelde çözümsüzlük anlamında da kullanıldığını, kültürel yapının değişmeyeceği, dolayısıyla da cinsel tacize yönelik tutum davranışların da değişmeyeceğine ilişkin bir umutsuzluğun ortaya çıktığı da burada belirtilmelidir.

3.2. Önlemeye Yönelik Stratejiler

Cinsel taciz davranışlarını henüz ortaya çıkmadan önlemeyi amaçlayan her türlü düşünce, davranış ve risk değerlendirmesi önlemeye yönelik stratejiler kapsamında değerlendirilebilir. Bulgular, oyuncuların çalışma yaşamlarında karşılaştıkları muhtemel cinsel taciz davranışlarını önlemek için çeşitli stratejiler kullandıklarını ortaya koymaktadır. Bu stratejiler iletişim kurmak (13 katılımcı), onay-güven ilişkisi sağlamak (11 katılımcı), ekip seçimi (7 katılımcı), yapay bir kimlik üretmek (6 katılımcı), 'yalnız' çalışmamak (6 katılımcı), bilgi ve farkındalık arttırmaya yönelik çalışmalar (5 katılımcı), keskin bir profesyonel tavır (4 katılımcı), pozitif koşullama (1 katılımcı) olarak sıralanabilir.

Katılımcıların cinsel taciz ve benzeri davranışları önlemede gerek partnerle gerekse ekiple iyi bir iletişim içinde olmayı başat strateji olarak kullandıkları görülmektedir. Katılımcılar, sahne üzerindeki tüm çalışmalarda, özellikle de şiddet ya da cinsellik içeren sahnelerin çalışılmasında iletişimin önemine, herhangi bir rahatsızlığın dile getirilebilmesine ve yapılacak çalışmanın planlanmasına değinmişlerdir (K7, K10, K11, K13, K17, K20, K22, K23, K25, K27). Ayrıca bazı katılımcıların ekip ya da partnerle iletişimin ilk aşamasında 'arkadaşlık, kardeşlik' kavramlarına vurgu yaparak romantik ya da cinsel bir ilişki olasılığını kaldırmayı yeğledikleri de anlaşılmaktadır. "...çok yoğun birlikte olduğumuz için, yani 14 saatimizi geçiyoruz, bir hafta sonra kardeş gibi oluyoruz" (K1), "Ben senin karşı cinsinim, ama ben senin arkadaşınım...seninle her zaman arkadaş olmalıyım'ı abartarak belki de kendimizi korumaya almaya çalışıyor olabiliriz bu şekilde" (K4) gibi ifadeler -bilinçli ya da değil- iletişim yoluyla kurulan bir önleme stratejisini düşündürmektedir.

Katılımcıların yarısına yakını, bilhassa temas konusunda partnerinden onay alarak bir güven ilişkisi kurmayı cinsel tacizi önleyici bir strateji olarak dile getirmişlerdir. Bu katılımcılar için onay-güven ilişkisi, oyuncunun hem kendisine hem partnerine yönelik olarak işletilmesi gereken bir durumdur (K2, K4, K7, K11, K13, K20, K21, K23, K24, K26, K27). 2021 yılında sosyal medyada duyurulan bir taciz ifşası katılımcılar tarafından hatırlatılıp örnek gösterilerek onay ve sürekliliğinin takibi ile güven konusunun önemi vurgulanmıştır (K4, K26, K27).

Cinsel tacizin ortaya çıkmasını önlemede kullanılan stratejilerin üçüncüsü ekip seçimi olarak belirmektedir. Katılımcılar hem çalışacakları grubu ya da oyuncuları (K10, K13, K24) hem de çalıştıkları gruba katılacak oyuncuyu/eğitmeni (K5, K9, K11, K25) seçmekte bu bağlamda dikkatli davrandıklarını belirtmişlerdir. Bu hassasiyetin aidiyet duygusundan kaynaklandığı; ayrıca mekân, kişiler, sosyal ve profesyonel ilişkiler açısından oluşan 'tiyatro'nun güvenli bir alan olarak kurulmaya çalışıldığı görülmektedir. Bir oyuncu çalıştığı topluluğa yeni oyuncuların ilk yıl sadece gözlemci olarak alındığını, bu sürecin karşılıklı bir tanıma olarak kullanıldığını belirtmiştir (K9). Bir katılımcı (K10) birlikte çalışacağı oyuncuların mesleki yeterlilikleri yanında etik ve ahlaki olarak da değerlerine dikkat ettiğini, bir başka katılımcı (K11) ise tiyatrosunda çalışacak eğitmenlerin eğitim geçmişleri ile sosyal ilişkiler konusundaki hassasiyetlerini özellikle önemsediğini belirtmiştir.

6 katılımcı ise cinsel taciz gibi istenmeyen davranışları önlemek için yapay bir kimlik ürettiklerini gerek grup içi gerek bireysel ilişkileri 'en azından bir süre' bu farklı kimlikle sürdürdüklerini anlatmışlardır. Üretilen bu kimliğin çok yaşlı, ağzı bozuk, maço gibi 'kadınsı' özelliklere sahip olmayan, itici ya da tamamen nötr, sert, mesafeli ve soğuk gibi çeşitli özelliklerde olduğu belirtilmiştir (K2, K3, K14, K18, K21, K24). Bir oyuncu "kendi başına yaptığım savunma stratejim buydu" (K2) diyerek böyle bir kimliğe daha genç yaşlarda ihtiyaç duyduğunu vurgulamıştır. Tacize açık olma durumunu yaş ve deneyimle ilişkilendirmeye ve yapay bir kimlik üreterek önleme stratejine bir başka örnek vermek gerekirse:

“Biraz daha büyüyünce daha dışlıydim, daha dışlı olduğunuz zaman daha az baskı görüyorsunuz. Bunun bana şöyle bir etkisi oluyor, erkeksileşiyorum. Ne kadar dışlı hale geldiysem, dışlıdan kastım aslında erkeksileşmek, daha az baskı ve sıkıntı gördüm. İstedğim gibi giyinmek, istediğim gibi konuşmak, istediğim gibi fikrimi bildirebilmek için erkeksi tavırlar göstermem gerekiyor ... on yıl içinde kendi alanımı korumayı böyle öğrendim” (K3)

Cinsel tacizi önleme stratejisi olarak yapay bir kimlik kullanan oyuncuların tümünün kadın olduğunu ve “erkeksileşme”yi bilinçli olarak kullandıklarını belirtmeliyiz. Bir katılımcı “kendimi erkekleşerek koruyabildiğim bir dünyanın içindeyim... bu dünya böyle olmasın diye bağırmanız gerekiyor” (K3) diyerek izlediği stratejinin bilinçli bir seçim olduğuna dikkati çekmiştir. Ek olarak bu oyuncuların erkek oyuncularla olan ilişkilerini “abi, kardeş” gibi cinsellikten uzak, dolayısıyla da tacize olanak tanımayan bir alana çektikleri görülmüştür. “Herkes ‘abimsin’ diye yaklaşmayı denediğim, dişil enerjiyi kapatarak eril enerjiye dönüştüğüm zamanlar oldu” (K18) “Abicim diyorum, bu benim taktiklerimendir, hemen abi derim” (K24) ifadeleriyle bu yaklaşım örneklenebilir.

Araştırmanın 6 katılımcısı (2 kadın 4 erkek) ise çalışma süresince yalnız çalışmamayı bir önleme stratejisi olarak gündeme getirmişlerdir. Özellikle eğitim çalışmalarında erkek öğretmenlerin kendilerinden yaşça küçük kadın oyuncularla yalnız kalmamayı bir strateji olarak kullandıkları görülmüştür (K1, K19, K26, K27). Çalışma mekânında gözlemci olabilecek bir başkasını bulundurmamak veya kapıyı açık bırakarak çalışmak bu oyuncular için bir strateji olarak kullanılmaktadır. Başka iki oyuncu ise gözlemci ya da kameranın gerekli olduğunu belirtmekle birlikte çalışmanın doğasını etkileyeceğini vurgulayarak bunlar yerine bilgi ve farkındalık kazandırılmasının daha doğru olacağını ifade etmişlerdir (K6, K11).

Cinsel tacizi önlemeye yönelik stratejiler konusunda 5 katılımcı, bu konuda bilgi ve farkındalık arttırmaya yönelik çalışmalar yaptıklarını ifade etmişlerdir. K2, K6, K8, K26 konuyla ilgili bilginin bir önleme stratejisi olduğu kadar bu tür eylemleri tanıma konusunda da önemli olaca-

ğını belirtmişlerdir. Bu oyuncular çeşitli gönüllü gruplarındaki seminerlere katılmakta, #MeToo, #SusmaBitsin gibi sosyal medya hareketlerini izlemekte, böylece bilgi alanını genişleterek bunu bir önleme stratejisi olarak görmektedirler. Bir katılımcı (K5) çalıştığı tiyatro topluluğunda çeşitli konularda seminerler düzenlediklerini, böylece ekibin bilgi ve farkındalığını yükselerek olumsuz davranış ve yaklaşımları önleme konusunda çalıştıklarını belirtmiştir.

4 katılımcı, cinsel tacizi önlemek için uyguladıkları bir strateji olarak keskin bir profesyonel tavır takınmaya işaret etmişlerdir. Kimi zaman bir rahatsızlığın anında ve “fevri” şekilde dile getirilmesi (K12); kimi zaman mesai saatlerine keskin şekilde uyulması, çalışma dışındaki saatlerde görüşmeme ve yakın ilişki kurmama (K10); kimi zaman özel yaşamı tamamen dışarda bırakmak (K14); temas içeren beden çalışmalarını planlı, aşamalı, onay-güven inşası ile gerçekleştirmek (K23) önleyici stratejiler olarak ifade edilmiştir.

Bir katılımcı (K12) cinsel taciz ve benzeri istenmeyen tutum ve davranışları önlemek için bu olumsuzlukları vurgulayarak yasaklamak yerine pozitif koşullama ile telkinin daha etkili olduğuna inandığını ve topluluğunda bunu uyguladığını belirtmiştir. Koşullama, temel olarak pekiştirme kavramıyla birlikte anılır ve bir davranışın, sonuçlarıyla şekillendiği fikrine dayanır. Koşullanma bir öğrenme biçimidir ve herhangi bir doğal uyaran-tepki bağı gereklidir. Pozitif koşullama, bir başka deyişle olumlu pekiştirme, ortama organizma için olumlu bir şeyin eklenmesidir (Karakelle, 2021). Katılımcının pozitif koşullama ise kastettiği ise ekibe yönelik yapılan konuşmalarda cinsel taciz ve saldırı gibi konuların, olumsuz örneklerin hiç gündeme getirilmeyip daima ekip ruhu ve güven bakımından olumlu ifadelerin yinelenmesi, hatta ekipte sürekli olumlu ve sağlıklı ilişkilerin olduğuna dair telkin konuşmalarının yapılmasıdır. Katılımcı, bu durumu pozitif koşullama olarak niteleyerek bu yöndeki konuşmaların istenmeyen davranışların ortaya çıkmasını engellediğini düşünmektedir.

3.3. İzlemeye Yönelik Stratejiler

Diğer çalışma ve yaşam alanlarında olduğu gibi sahne sanatlarında da cinsel taciz gibi istenme-

yen durumlarla karşılaşılması mümkündür. Bu bağlamda önleme stratejileri gibi tanıma / bildirme aşamalarını kapsayan izleme stratejilerinin de bilinmesi ve uygulanması önemlidir. Bu yöndeki bulgular yaşantıyı tanımlama ve bildirme ile bildirim sonrası olmak üzere üç başlıkta sunulmuştur.

3.3.1. Yaşantıyı Tanımlama ve Bildirme

Çalışma barışı ve verimin sürdürülebilirliği herkes için güvenli bir çalışma ortamına, istenmeyen davranışların tespit edilip çözümlenmesine bağlıdır. Sahne sanatları alanında da cinsel taciz gibi istenmeyen davranışlar, diğer meslek alanlarında olduğu gibi tanılanmalı ve çözümlenmelidir. Oyuncuların böyle bir durumla karşılaştıklarında ne yaptıkları, bu yaşantıyı kime aktardıkları, çözüm için nasıl bir yol izledikleri sorusuna katılımcıların verdikleri yanıtlardan bildirim yapan durumun koşullarına göre değiştiği anlaşılmıştır.

Bu araştırmanın katılımcılarından 6'sı, herhangi bir biçimde cinsel tacizle karşılaştıklarında hemen tepki verdiklerini ifade etmişlerdir. 2 katılımcı (K2, K18) maruz kaldıkları davranışı şakaya vurup dalga geçerek açık ettiklerini bildirirken 4 katılımcı (K1, K3, K16, K24) rahatsızlıklarını doğrudan ifade ettiklerini söylemişlerdir. Burada tacizci davranış şakaya vurulup ve dalga geçilerek maruz kalınan davranışın farkında olduğu vurgulanmakta, bu davranışın tekrarlanmaması yönünde bir uyarı da iletildiği düşünülmektedir.

"Dalga geçerim... şakaya vurup, ama bi dakika, farkındayım... bununla dalga geçerim, bunu konuşurum, yani dalga geçerek, aslında gülerek aşağılamayı, ifşa etmeyi tercih ederim. (K2)

"Erkekler müthiş bir dayanışma göstererek sözlü ya da fiziksel tacizi örtbas ediyorlar ve durum daha da huzursuzlaşıyor, ağırlaşıyor. Yani dile getirdiğiniz sıkıntıyla ilgili şakalar yapılmaya başlanıyor, konu da görünür oluyor, fakat buna maruz kalmak daha da can sıkıcı oluyor. O yüzden ben yaşadığımı hafifleterek ve şakayla anlatıyorum çoğunlukla" (K18)

Ek olarak taciz davranışının böylece şaka ve dalga geçme yoluyla ifşa edilmiş olduğu, ayrıca bu

dolaylı tepkinin çalışma atmosferini etkilemediği için seçildiği belirtilmiştir. Dolaysız bir yol seçen 4 katılımcı ise böyle bir durumla karşılaşıldığında çalışma atmosferinin etkilenmesini doğal karşılamaktadırlar.

"Bunu karşı tarafın düşünmesi lazım. Ben ortamı bozarım, fark etmez. Bu, hiçbir şekilde tolere edilemez." (K3)

"Ben, tavrımı çok net belli ediyorum ... işten atılırım, setten kovulurum diye düşünmüyorum" (K16)

"Uzattığın zaman kanıksanıyor bazı şeyler... O yüzden benim metodum... önünü kesmek, samimiyetle, dürüstçe... deşifre etmek, benim aklima başka bir şey gelmiyor." (K24)

İstenmeyen bir davranışa maruz kaldığını kısa süre içinde fark eden ve bunu doğrudan açık edip rahatsızlığını dile getirdiğini söyleyen dört oyuncunun (K1, K3, K16, K24) çeşitli gönüllü topluluklarda bilgi ve farkındalık çalışmalarına katıldıkları belirtilmelidir. Rahatsızlığını doğrudan dile getiren oyuncuların ikisi daha önce tacize maruz kaldıklarını, çeşitli nedenlerle şikayetçi olmadıklarını, fakat bir daha aynı durumda kalmayacakları konusunda kararlı olduklarını vurgulamışlardır. İki katılımcı ise yaş ve deneyime vurgu yaparak genç yaşlarda çeşitli nedenlerden dolayı bu tür yaşantıların açık edilemediğini belirtmiştir (K2, K8).

Cinsel taciz davranışına maruz kalındığını açıklamak sosyal ve psikolojik bağlamlar nedeniyle sorunludur. Bu ön koşullanmışlıkla katılımcılar da oyuncuların bu yöndeki davranışlarında daha dikkatli olduklarına, kimi zaman yalnız hissettiklerine, sessiz kaldıklarına işaret etmişlerdir. Örneğin üç katılımcı böyle bir davranışla karşılaşılırsa muhtemelen tepki veremeyeceklerini ifade etmişlerdir (K20, K22, K27). Oyuncuların önce tacizci davranışı gösteren kişiyi uyardığı, sonra durumu yönetmene anlattığı, daha sonra da kurum içi bildirimde bulunduğu, bunlardan sonuç alınmazsa da o topluluktan ayrıldığı, genel bir izlek olarak belirlemiştir. 3 katılımcı (K20, K22, K27) da yaşanan olayı ve kişiyi ifşa etmenin, tepki, bildirim ve hukuki süreçten bir sonuç alınmayınca başvurulmuş bir yol olduğunu belirtmişlerdir.

Katılımcıların 13'ü (K2, K3, K6, K7, K11, K13, K19, K20, K21, K22, K23, K25, K26) böyle bir sorunun önce arkadaşlara, 7'si (K5, K6, K8, K9, K10, K19, K24) yönetmen ya da reji asistanına, 5'i (K1, K5, K9, K12, K19) sanat yönetmeni ya da yönetim birimlerine ilettiğini belirtmiştir. Görülüyor ki oyuncular önce maruz kaldıkları davranışın taciz olup olmadığı, nasıl bir yol izleyecekleri ya da şikayetçi olup olmayacakları gibi konularda emin olamadıkları için arkadaşlarıyla meseleyi irdelemektedirler. Oyuncuların hem kendileri hem de genel olarak meslektaşları için benzer kaygıları dile getirdikleri de dikkati çekmektedir. "Ben mi bir hata yaptım" (K2), "ben mi yanlış algıladım" (K10), "yaşadığı şeyin gerçekten bir taciz mi olduğuna karar verip" (K11), "ben haklı mıyım" (K19), "ben mi kurdum" (K7), "ben mi yanlış anladım...ben mi çok muhafazakâr düşünüyorum" (K20), "ben mi yanlış anlıyorum" (K22) ifadeleri tacizin belirsizliğine işaret ederken oyuncular da genel bir içselleştirilmiş mağdur suçlayıcılık eğilimi olduğunu da göstermektedir. Arkadaşlara aktarımın meselenin çözümüne değil daha çok görünmezliğine neden olduğu da dikkati çekmiştir. Tacizin bildirilmesi durumunda maruz kalan bireylerin yıpratılması, yapılan şikayetlerden sonuç alınmaması, tacizcinin değil maruz kalanın zarar görmesi gibi nedenlerle oyuncuların bu yaşantıların bildirilmesi konusunda kararlı olmadıkları, arkadaşlıkların da bu yönde genellikle destekleyici olmadığı görülmüştür. Katılımcılar, cinsel tacize maruz kalanın bu bağlamda yalnız hissettiğini de vurgulamışlardır.

3.3.2. Bildirim Sonrası

Cinsel taciz bildiriminden sonra meydana gelenler önceki süreçleri çeşitli yönlerden etkilemektedir. Katılımcılar, bildirim sürecindeki sorunlar için öncelikle bildirilen olayın üstünün örtülmesine (13 katılımcı), tacize maruz kalan bireye inanılmamasına ve zarar görmesine (10 katılımcı), kurumların ve yönetmenin tavrının önemine (7 katılımcı), bildirim yapılacak kişi/birim ile tacizcinin aynı kişi olması ya da yakın ilişkide olmasına değinmişlerdir. 3 katılımcının vurguladığı bir başka konu ise böyle bir durumda ne yapılacağına ilişkin bilgiye sahip olunmadığı, ayrıca bildirim yapılan kişi ya da birimlerin de bu konuda

yeterli bilgiye sahip olmadıkları için doğru bir yönlendirme yapmadıklarıdır (K6, K7, K26). Bir katılımcı ise yöneticiler ve kurumlardaki bilgi eksikliklerinin sessiz kalmaya neden olduğunu, olayla yüzleşmeyi engellediğini vurgulamıştır (K7).

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Cinsel taciz özel veya kamusal alanda görülebilen sözlü, yazılı fiiller veya beden hareketleriyle temas içermeyen cinsel içerikli söz, tavır, hareket ve davranışlar bütünüdür (TCK 102, 105; 6284 sayılı kanun). Tacizcinin veya maruz kalanın demografik özellikleri, örgütsel özellikler ve kurumsal iklim, cinsel taciz davranışlarının zeminini, nedenlerini ve süreci etkileyen faktörlerdir (Toker, 2016). Cinsel taciz davranışlarının bireyler ve kurumlar üzerinde pek çok olumsuz etkisi ortaya konmuş, mücadeleye ilişkin yaklaşımlar geliştirilmiştir. Öte yandan yapılan araştırmalar yaşanan cinsel taciz vakalarının genelde %4'ünün (UN Women, 2019), sahne sanatları alanında ise %3,7'sinin (Kleppe ve Røyseng 2016) bildirildiğini göstermektedir. Bu manzara, bireysel ve kurumsal hasarlar oluşturan cinsel tacizle daha etkin mücadele edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Mücadelenin ilk adımı da meseleyi çok yönlü kavramak için yapılacak araştırmalarla ve gerçek bir yüzleşmeyle mümkün olabilir. Buradan yola çıkılarak eldeki araştırma Türkiye'de sahne sanatları alanında oyuncuların cinsel tacizin görünürlüğü, önleme ve izleme stratejileriyle ilgili görüşlerini incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Deneyim ve görüşleri incelemeye yönelerek nitel araştırma yöntemini kullanan bu çalışma fenomenoloji deseninde gerçekleştirilmiştir. Dört araştırmacı üç büyük kentte bulunan en az 5 yıllık geçmişe sahip özel tiyatrolarda çalışan 13 kadın ve 14 erkek araştırmacıyla Mayıs-Haziran 2021 döneminde çevrimiçi birebir derinlemesine görüşmeler yaparak veri toplamışlardır. Araştırmanın sonuçları, bu bağlamda katılımcılarla sınırlıdır, tartışma üretmek için bir zemin oluşturabilir, fakat genellemek doğru olmaz.

Bu araştırmada yola çıkılan ilk araştırma sorusu, cinsel taciz davranışlarının sahne sanatlarında görünürlüğü üzerinedir. Araştırmaya katılan

oyunculara göre Türkiye’de sahne sanatlarında meydana gelen cinsel taciz yaşantıları, diğer sektörlerde olduğu gibi çeşitli nedenlerle görünür değildir. UN Women’ın (2019) raporuna göre cinsel tacize uğradığını söyleyen kadınların sadece %4’ü bu durumu işveren ya da yöneticiye, %4’ü polise bildirmiştir. Türkiye’de cinsel tacize maruz kalan kadınların diğer ülkelerdeki -örneğin Amerika- kadınlardan daha az kurumsal ve adli birimlere başvurdukları, bunun asimetrik cinsiyet normlarıyla ilişkili olduğu (Wasti ve Cortina, 2002); ayrıca cinsel tacizden çok, fiziksel izler bırakan ve tanığı bulunan şiddet türlerinin adli birimlere bildirildiği (Fisher, vd. 2003, Toker, 2016) yapılan araştırmalarla ortaya konmuştur. Ayrıca kadınlar kendilerine inanılmayacağı, suçlanma ve intikam gibi endişelerle de maruz kaldıkları cinsel taciz ve saldırıyı bildirmemektedirler (Cankurtaran ve Şaldırdak, 2021). Cinsel tacize maruz kalan üniversite öğrencilerinin %69,59’unun hiçbir şey yapmadığını ortaya koyan Durmuş’un (2013) araştırması, bu sessizliğin nedeninin çevre tarafından anlaşılma korkusu (%96,56), suçlanacağı endişesi (%92,04), kendini suçlama (%51,13), rezil olma endişesine (%35, 22) dayandığını göstermektedir. Çalışma yaşamının geneline ilişkin bu rakamların yanında sahne sanatları alanında Norveç’te Kleppe ve Røyseng’in (2016) yaptıkları araştırma da cinsel tacize maruz kalanların %3,7’sinin yetkili bir kişiye bildirildiğini ortaya koymaktadır. Bu bilgiler de sahne sanatlarında, cinsel tacizin bildirilmediği, açıklanmadığı için büyük ölçüde görünür olmayan bir mesele olduğu düşüncesini desteklemektedir.

Araştırmaya göre, oyuncular sahne sanatlarında cinsel tacizin görünür olmamasının bireysel, kurumsal ve kültürel nedenleri olduğunu düşünmektedirler. Cinsel tacizin görünmezliğini etkileyen en önemli bireysel neden cinsel taciz maruziyeti karşısında sessiz kalmaya dair öğrenilmiş çaresizliktir. Öğrenilmiş çaresizlik, davranış ve eylemlerin çevre ve sonuç üzerinde etkisi olmadığının öğrenilmesiyle hareketsiz veya sessiz kalmak olarak tanımlanmaktadır (Çelebi, 2018). Ayrıca kurumların, bilhassa eğitim kurumlarının cinsel taciz sorunlarına karışmak istememesi ve olayın anlatılmasının örgütsel yapıda olumsuz tepkilerle karşılandığına (Balkan

Akan ve Oran, 2017), kadınların %80’inin kendi ailelerinden duydukları çekincelerden dolayı sessiz kaldıklarına (Konda, 2015) ilişkin araştırmalar da katılımcıların işaret ettiği görüşün dayanaksız olmadığını göstermektedir.

Sahne sanatlarında cinsel tacizin görünmezliğinin bir başka bireysel nedeni mağdur suçlayıcı tavır olarak görülmektedir. Bu kavram cinsel tacize uğrayanın çeşitli mitler nedeniyle kendisine inanılmayacağı kaygısı, bunun sonucu olarak da sosyal / mesleki olarak dışlanması ve işsiz kalma korkusu olarak açıklanabilir (Lonsway ve Fitzgerald, 1994). Toker’ın (2016) işaret ettiği iki araştırma cinsiyetçi tutumlar ile mağdur suçlayıcılık arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. Dahası “suçlanmaktan çekinen veya cinsel taciz yaftası ile yaşamak istemeyen kadınlar taciz yaşantısı algıları ile baş edemeyeceklerini hissedersen yaşantıları inkâr etme yoluna gidebilmektedirler” (Toker, 2016: 10). Keza bu araştırmanın katılımcılarında da maruz kaldığı cinsel tacizi kabul etmeme ya da önemsememe eğilimine rastlanmıştır. Türkiye’de gerçekleştirilen araştırmalarda da kadınların kışkırtıcı davrandıkları için ve alkol, giyim, davranış, vb. çeşitli etkenler nedeniyle cinsel taciz ve saldırıya uğradıklarına ilişkin düşüncelerin yaygın olduğu görülmektedir (Çamaş ve Meşe, 2016; Sakallı-Uğurlu, Salman ve Turgut, 2010).

Cinsel tacizin sahne sanatlarında görünür olmamasında bilgi eksikliğinin rolü, araştırmanın bulgularında yaygın olarak vurgulanan bir sonuçtur. Cinsel taciz olarak değerlendirilebilecek davranışların niteliğine, izleme sürecine ilişkin eksik ya da yanlış bilgilerin bildirimleri etkilediği çeşitli çalışmalarla da ortaya konulmuştur. Çamaş ve Meşe (2016) sosyal üstünlük yönelimi ile desteklenen güçlü yanlış inanışların, bir başka ifadeyle cinsel şiddet mitlerinin bu olayları değerlendirmede önemli rolü olduğunu ifade etmektedirler. Üniversite öğrencisi, idari ve akademik personeli arasında yapılmış bir araştırma da bireylerin cinsel taciz ve saldırı konusundaki bilgi eksiklikleri ve yanlış kanılarının bu konudaki tutumlarını etkilediğini, bazı davranışların cinsel taciz kapsamına girdiğinin bilinmediğini, bilgi eksikliğinin bildirim yapmama yönünde etkili olduğunu göstermektedir (Siyez, Ercan,

vd., 2021). Bu nedenle, cinsel tacizi önleme stratejilerinin bu tür eksik veya yanlış bilgileri gidermek için kalıcı sonuçlar verecek eylem, bilgi ve farkındalık arttırmaya yönelik çalışmalar içermesi gerekmektedir. Bu araştırma, #MeToo, #SusmaBitsin gibi sosyal medyada yer bulan hareketlerin de katılımcıların bilinçlenmesine katkı sunduğunu ortaya çıkarmıştır. Sosyal medyada farkındalık yaratılmasının etkili olduğunu ortaya koyan araştırmalar da bulunmaktadır, ayrıca platformlar bu davranışları ortaya koymak ve toplum önünde tartışılır hale getirmekte etkilidirler (Gaal, 2020; Özkan, 2018).

Araştırmada cinsel tacizi önlemeye ilişkin stratejiler konusunda da oldukça çarpıcı sonuçlarla karşılaşılmıştır. Oyuncular ekip ve partnerle iyi ve net bir iletişim kurmayı, çalışmalarda onay-güven ilişkisini sağlamayı, ekip seçiminde bu bağlamda hassasiyet göstermeyi, yapay bir kimlik üretmeyi, yalnız kalmamayı, bilgi ve farkındalık arttırmaya çalışmayı, keskin bir profesyonel tavır çizmeyi ve pozitif koşullanmayı, cinsel taciz davranışlarına yönelik önlemler olarak kullanılmaktadırlar. Cinsel tacizi önlemeye ilişkin ekip ve partnerle iletişim kurma stratejisine literatürde raslanmamıştır; bu durum, sahne sanatlarına özgü bir durum olarak değerlendirilebilir.

Aidiyet duygusu ve güven tiyatro çalışmalarının merkezinde yer almaktadır. Tiyatronun tarihsel sürecine baktığımızda da icracıların bir aidiyet duygusuyla etrafında toplandığı kumpanya yapılanmalarını görürüz. Kumpanya kelimesinin etimolojik kökeni Latince "ekmeği diğeriyle bölüşen, sofraya arkadaşı, ekmek arkadaşı" anlamını taşır (Etymonline). Günümüzde dahi tiyatro yaşantısı, bu kelimenin anlamından da gelen, paylaşım ve dostluğun bir değer olarak sözlü kültürünün içinde aktarıldığı ayırt edici bir özelliğe sahiptir. Bu dinamik, tiyatro alanında insanlar arası ilişkiyi daha yoğun, belirleyici, güven esaslı ve kırılabilir bir noktaya taşımaktadır. Bu güvenin sarsıldığı her durum, oyuncuyu mesleğiyle olumsuz bir etkileşime girmeye açık hale getirir. Bununla birlikte psiko-fiziksel bir süreç de olan oyunculukta, zihinsel odaklanma (2004: 105-133), fiziksel rahatlamanın (2004: 134-153) ve kontrolün önemi (2011: 171), yaratım sürecinin sağlıklı işleyebilmesi açısından, alanda ilk

metodik yaklaşımları ortaya koyan Stanislavski tarafından da vurgulanmıştır. Dolayısıyla oyuncunun mesleki hünerini ortaya çıkarabilmesi için yaratıcı durumda (creative state) kalması gerekir (Whyman, 2012: 16-18). Oyuncunun yaratıcı durumunu aktifleşmesi sadece bireysel bir çabayla değil, güvenli, baskıdan arındırılmış ve rahat bir çalışma ortamını içeren çevresel koşullarla da ilişkilendirilebilir. Oyuncular hem kendilerine hem de ekip arkadaşlarına bu koşulları sağlayabilmek için yapılan egzersizlerden alan kullanımına ya da grup üyelerinin birbiriyle iletişimine kadar geniş bir çerçevede güven esaslı mesleki bir bilgi-görgü aktarımından geçerler. Bu bağlamdan yola çıkarak cinsel saldırı, cinsel taciz gibi toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden beslenen ve gündelik yaşamla birlikte iş performansını da yarattığı güvensizlik ortamıyla olumsuz etkileyen durumlar hem kişinin beden ve ruh bütünlüğüne hem de mesleki kabiliyetlerine doğrudan bir saldırı olarak okunabilir. Bu araştırmada katılımcıların temas esnasında cinsel tacize önlem olarak onay mekanizmasına işaret ettikleri görülmüştür. Özellikle mahremiyet, şiddet ve temas içeren sahnelerde yönetmenin ve oyuncu partnerin eylemin yapılacağı oyuncudan her bir eylem ve hareket için onay alması ve bu onay sonrasında eylemlerin dikkatle prova edilmesi, böylece sınırların somut olarak belirlenmesinin cinsel tacizi önleyeceği dile getirilmiştir. Rıza ya da onay, partnerlerin açık bir diyalog halinde olmalarını sağlayacağı gibi, davranışın sınırlarını çerçeveleyebilmek, prova/çalışma anlarını bilinmezliğin risklerinden arındırmak, güvenli bir çalışma ortamı oluşturmak ve bir tahakküm ilişkisi kurulmasının önüne geçebilmek için uzun erimli bir teknik olarak her türden tiyatro yaşantısına dahil edilebilir.

Bu çalışmanın çıktılarında, yönetmen, eğitmen, koreograf vb. gibi ekibe liderlik eden kişilerin tutum ve davranışlarının cinsel tacizi önlemede belirleyici nitelikte olduğu görülmektedir. Erkek katılımcılar arasında bu liderlik görevini üstlenenlerin özellikle kendilerinden daha küçük yaşta olan kadın oyuncularla yalnız kalmaya yönelik stratejiler geliştirdiği görülmüştür. Çalışma anının gözlemci katılımıyla şeffaflaştırılmaya çalışılması yine güvenli bir çalışma atmosferi yaratma ihtiyacıyla paraleldir.

Araştırma oyuncuların ifşa mekanizmasını cinsel tacizi önlemede caydırıcı bir unsur olarak algıladığını ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte, bazı katılımcıların tacizi ifşa etmek yerine şaka niteliğinde cümleler veya hareketler kullanarak meseleyi örtük bir biçimde dile getirmeyi tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Bu tutum, cinsel tacize maruz kalan oyuncunun hem kaygı duyduğu toplumsal baskının dışında kalabilmesini hem de faili, yaptığı cinsel tacizi durdurması için şaka dolayısıyla uyarabilmesini sağlamaktadır. Burada şaka bir ifşa değil, ifşa öncesi uyarı niteliğindedir; çünkü cinsel taciz davranışının iş ve yaşam akışını etkilemeyecek şekilde bertaraf edilmesini sağlamaktadır. Bilgi ve farkındalık düzeyi daha yüksek katılımcıların ise ifşanın dolayimsız bir önleme stratejisi olarak kullanıldığı, iş ve yaşam akışının etkilenmesini böyle bir davranışın doğal sonucu olarak kabul ettikleri görülmüştür.

Kadın katılımcıların bireysel olarak cinsel tacizi önleme stratejileriyle ilgili maskülen bir yapay kimlik üretimini ifade etmeleri bu araştırmanın en dikkat çekici bulgularındandır. Bu yapay kimlik üretimi, kadın oyuncuların zihninde eril niteliklerin koruyucu bir kalkan olarak algılandığını göstermektedir. Dolayısıyla Türkiye'deki kadın oyuncular arasında "erkeksileşme" -diğer bir anlamda kadın kimliğini törpüleme, belirsizleştirme ya da yok etme- ihtiyacı, tehdit olarak algıladığı durumlara karşı hayatta kalma, dayanma veya eşit şartlarda mücadele etme arayışının bir yansıması olarak tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalar, benzer stratejilerin kadın gazeteciler tarafından kullanıldığını da saptanmıştır. Erkeklerin tekelinde olan gazetecilik mesleğinde yer bulabilmek için kadın gazetecilerin eril normatife uyum sağlamak adına kadın cinsiyetini reddettiği, küçümsediği "erkeklerden biri" gibi olmak için maskülen tavır ve davranışlar sergileyerek "ben de sizdenim" imajı yaratmak için kendilerini ve cinsiyetlerini erkeksileştirmeye zorladıklarını ortaya çıkarmıştır (Melin-Higgins 2004,199; North 2015, 505).

Araştırmanın izlemeye yönelik stratejiler bağlamındaki sonuçları da cinsel tacize ilişkin yaşantının tanımlanması ve bildirme ile bildirim sonrası süreç diğer çalışma alanları için olduğu gibi sah-

ne sanatları alanı için de sorunlu olarak algılandığını göstermektedir. Bu aşamadaki en önemli nokta, bildirimlerin üstünün örtüldüğüne, tacize maruz kalan bireyin zarar gördüğüne ilişkin düşüncelerdir. Sayılan tüm gerekçeler toplumsal cinsiyet algısı ve onun getirdiği çelişkilerle doğrudan ilintilidir. Bu algıyı dönüştürmek ise mesleki ve toplumsal örgütlülüğünden geçmektedir. Bu bağlamda meslek örgütlerinin katkı sunması elzemdir. Özellikle tacizi uygulayan kişi ile şikâyet merciinin aynı olduğu durumlarda, Oyuncular Sendikası gibi mesleki örgütler önemli rol oynayabilir. Sendika çatısı altında veya her bir tiyatrodan içinde bir oyuncu, sendika üyesi, sahne amiri, avukat bulunan bağımsız bir ara-profesyonel birim oluşturularak bildirimlerin yapılabileceği güvenli bir yapı oluşturulabilir. Raporlama ve bildirim süreçlerinin aktive edilip görünürlüğü artırılması ve taciz sonrasında mağduru koruyan önlemler öncelikle toplumsal ve kurumsal manada, buradan hareketle de bireysel bir yüzleşmenin ve sağaltımın önünü açabilir. Burada her bir tiyatro kurumunun kararlılıkla bir mücadele yürütmesi çok önemlidir. Kurumların zarar görmemek adına cinsel tacizi gizlemeye yönelik tutumları sorunu orta ve uzun vadede daha da çözülemez hale getirme ve mağduriyeti artırma riskini taşımaktadır. Dolayısıyla kurumsal suskunluk cinsel taciz ile mücadeleye ket vurduğu için kurumlar tarafından terk edilmelidir. "... İşverenlerin...cinsel tacizi önlemek için mevcut taciz karşıtı politikalarının, raporlama prosedürlerinin ve destek eğitimlerinin yeterliliğini yeniden değerlendirmeleri gerekecektir. İşverenler bununla kalmamalı; öncelikle cinsel taciz olaylarını önlemek için bir saygı kültürü oluşturmaya yönelik çabada olmalıdırlar" (Zugelder, M. T., Crosgrave, D. M., & Champagne, P. J., 2018).

Sonuç olarak, cinsel taciz gibi istenmeyen davranışlarının diğer çalışma alanlarında olduğu gibi sahne sanatları alanında yaşandığı fakat birey, kurumsal ve kültürel nedenlerle bildirilmediği için görünür olmadığı düşünülmektedir. Oyuncular partner veya ekiple iyi bir iletişim ile onay-güven ilişkisinin kurulmasını, ekip seçiminde hassasiyet gösterilmesini, gerekli görüldüğünde ikili çalışmalarda yalnız kalmamayı, profesyonel tavrı daha keskin işletmeyi, cinsel taciz davranışlarını önleyici stratejiler olarak

kullanılmaktadırlar. Ayrıca az sayıda kadın oyuncunun erkeksi özellikleri öne çıkararak yapay bir kimlik oluşturduğu ve bunu tacizci davranışları önleyici strateji olarak kullandıkları görülmüştür. Cinsel tacize ilişkin davranışların tanımlanması ve bildiriminde ise bilgi / farkındalık eksikliği bu araştırmada ulaşılan en ön plandaki sonuç olarak belirtilebilir. Bilgi ve farkındalık eksikliğine norm ve mesleğe ilişkin toplumsal önyargıların da eklenmesi sahne sanatları alanında yaşanan ve yaşanması muhtemel cinsel taciz davranışlarını daha da karmaşık bir hale getirmektedir

KAYNAKÇA

AGGARWAL A. & GUPTA M. (2000). Same-Sex Sexual Harassment: Is It Sex Discrimination? A Review Of Canadian And American Law. *Manitoba Law Journal* 27(3), 333-353.

ANDERSON, L. A. & WHISTON, S. C. (2005). Sexual Assault Education Programs: A Meta-Analytic Examination of Their Effectiveness. *Psychology of Women Quarterly*, 29(4), 374-388.

AUSTRALIAN HUMAN RIGHTS COMMISSION. (2012). *Working Without Fear: Results Of The 2012, Sexual Harassment National Telephone Survey*. Sidney: AHRC.

AYDEMİR, L. (2019). Kadın Tacizlerine Yönelik Bir Tutum Araştırması. *International Journal of Humanities and Social Science*, 3(1),199-216.

BALKAN AKAN, B & ORAN, F. Ç. (2017). Akademisyenlerin Örgütsel Sessizlik Algıları: Konuya İlişkin Bir Uygulama. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimsel Fakültesi Dergisi*, 6(5), 72-90.

BELKIS, Ö., GÖKDAĞ, E., VURAL, Y.D.B. & KÖKLÜ, A. (2021). Türkiye’de Oyuncuların Sahne Sanatlarında Cinsel Tacize İlişkin Görüşleri, *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 86 (2021 Ekim): s. 1447-1466.

BOGDAN, R.C. & BIKLEN, K. S. (2007). *Qualitative Research For Education: An Introduction to Theory Methods*. Boston: Allyn and Bacon, ISBN: 978-0205482931

BRIGGS, C. L. (2012). *Learning How To Ask: A Sociolinguistic Appraisal Of The Role Of The Interview In Social Science Research*. Cambridge University Press, ISBN: 9781139165990.

BURCHELL, B., FAGAN, C., O'BREIN C. & SMITH, M. (2007). Working Conditions In The European Uni-

on: The Gender Perspective. *European Working Conditions Survey- 2005*. Eurofound (European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions). Dublin: Eurofound.

COULSON, N. (2016). *Psikologlar İçin Çevrimiçi Araştırma Yöntemleri*. ed. D. Hasta. Ankara: Nobel Yay.

COWAN, G. (2000). Women’s hostility toward women and rape and sexual harassment myths. *Violence Against Women*, 6(3), 238-246.

CRESWELL, J. (2016). *Nitel Araştırma Yöntemleri*, Eds. M. Bütün, & S. Demir. Ankara: Siyasal Yayınları.

ÇAMAŞ, G. G. & MEŞE, G. (2016). Sosyal Hiyerarşi: Cinsel Şiddet Mitlerini Anlamak. *Türk Psikoloji Dergisi*, 31(78), 62-74.

CANKURTARAN, Ö. & ŞALDIRDAK, G. A. (2021). Bir İfşa Mekânı Olarak Kadınlar Kulübü Örneğinde Cinsel Şiddetin Online İfşası ve İfşalara Verilen Tepkiler. *Fe Dergi*. 13(1), 28-41.

ÇELEBİ, I. (2018). *Mobbing ve Örgütsel Sessizlik Arasındaki İlişkide Öğrenilmiş Çaresizliğin Rolü: Kamu ve Özel Sektör Çalışanlarına Yönelik Bir Alan Araştırması*. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme ABD, Yönetim Organizasyon ve Örgütsel Davranış.

DİSSENSUS (2021). Gösteri Sanatlarında Cinsel taciz, Cinsel İçerikli Mobbing ve Cinsel Saldırı Araştırması. <https://dissensusresearch.com/gosteri-sanatlarinda-cinsel-taciz-cinsel-icerikli-mobbing-ve-cinsel-saldiri-arastirmasi/>

DURMUŞ, E. (2013). Cinsel Taciz: Üniversite Öğrencilerinin Algı ve Tepkileri. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 14(1), 15-30.

ERDOĞAN E., UYAN SEMERCİ P. (2021). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri İçin Bir Rehber: Gereklilikler, Sınırlılıklar ve İncelikler*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

EUROFOUND (2015). *Violence and Harassment in European Workplaces: Extent, Impacts and Policies*. www.eurofound.europa.eu

ETYMONLINE. <https://www.etymonline.com/word/companion>. Erişim Tarihi: 29.10.2021.

FISHER B. S., DAIGLE, L. E., CULLEN, F. T. & TURNER, M. G. (2003). Reporting Sexual Victimization to The Police and Others: Results From a National-Level Study of College Women, *Criminal Justice and Behavior*. 30(1), 6-38.

FITZGERALD, L. F., DRASGOW, F., HULIN, C. L., GELFAND, M. J. & MAGLEY, V. J. (1997). Antecedents and Consequences of Sexual Harassment in Organizations: A Test of An Integrated Model. *Journal of Applied*

Psychology, 82(4), 578-589.

GAAL, C. M. (2020) Me Too: The Effects of Sexual Harassment and Assault in The Entertainment Industry, *Backstage Pass*: 3(1), Article 15, <https://scholarlycommons.pacific.edu/backstage-pass/vol3/iss1/15>

GUTEK, B. A. (1995). How Subjective Is Sexual Harassment? An Examination of Rater Effects. *Basic and Applied Social Psychology*, 17, 447-467.

GÜLER, A., HALICIOĞLU, M.B. & TAŞÇIN, S. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, Birinci Baskı, ISBN: 9789750226052.

HENNEKAM, S., & BENNETT, D. (2017). Sexual Harassment in The Creative Industries: Tolerance, Culture and The Need For Change. *Gender, Work and Organization*, 24(4).

INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION (ILO). (2016). Report of The Director-General: Fifth Supplementary Report: Outcome of the Meeting of Experts on Violence Against Women and Men in the World of Work. GB.328/INS/17/5, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_533534.pdf.

KALACA, S., & DÜNDAR, P.(2010). Violence Against Women: The Perspective of Academic Women. *BMC Public Health*, 10(490), 490. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-10-490>.

KARAKELLE, Ş. S. (2021). *Psikolojiye Giriş I*. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/21_22_Guz/psikolojiye_giris_1/1/index.html

KAUFMAN, E. (2019). Body Trouble: Sexual Harassment and Worker Abuse in Musical Theater Dance Employment. *Research in Dance Education*, 20(1), 85-94.

KLEPPE, B., & RØYSENG, S. (2016). Sexual Harassment in The Norwegian TheatreWorld. *The Journal Of Arts Management, Law, And Society*, 46(5), 282-296.

KONDA (2015). *Kadına Şiddet ve Devlet Algısı*, Konda Barometresi, <https://konda.com.tr/tr/rapor/kadina-siddet-ve-devlet-algisi/>

LONSWAY, K. A., & FITZGERALD, L. F. (1994). Rape Myths In Review. *Psychology of Women Quarterly*, 18(2), 133-164.

MCDONALD, P., CHARLESWORTH, S., & GRAHAM, T. (2015). Developing a Framework of Effective Prevention and Response Strategies in Workplace Sexual Harassment. *Asia Pacific Journal of Human Resources*, 53, 41-58.

MELIN-HIGGINS, M. (2004). "Coping with Journalism: Gendered Newsroom Culture." In *Gender and Newsroom Culture: Identities at Work*, edited by Mar-

jan de Bruin and Karen Ross, 197-222. Cresskill, NJ: Hampton Press.

NORTH, L. (2016). Damaging and Daunting: Female Journalists' Experiences of Sexual

Harassment in the Newsroom. *Feminist Media Studies*, 16:3, 495-510. <https://doi.org/10.1080/14680777.2015.1105275>

ÖZKAN, S. (2018). Kadına Yönelik Şiddet ve Sosyal Medya Aktivizmi: Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Örneğinde İçerik Analizi. *Yeni Düşünceler*, 9, 57-69.

PALUDI, C. A. & PALUDI, M. (2003). Developing and Enforcing Effective Policies, Procedures, and Training Programs for Educational Institutions and Businesses. In *Academic and Workplace Sexual Harassment: A Handbook of Cultural, Social Science, Management, and Legal Perspectives* Eds: M. Paludi & C. A. Paludi. ss. 175-198, Westport, CT: Praeger, first pub., ISBN: 0-313-32516-2.

PATTON, M. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. M. Bütün, & S. Demir. Ankara: Pegem Akademi, 3. Baskı, ISBN: 978-605-364-933-5.

REÇBER, B. (2018). Türkiye'de Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri Etkin Mi? *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 4 (Aralık 2018), 367-376.

SAKALLI-UĞURLU, N., SALMAN, S. & TURGUT, S. (2010). Predictors of Turkish Women's and Men's Attitudes Toward Sexual Harassment: Ambivalent Sexism, and Ambivalence Toward Men. *Sex Roles*, 63, 871-881.

SALDAÑA, J. (2019). *Nitel Araştırmacılar İçin Kodlama El Kitabı*. A. Tüfekci Akcan, & S. Şad. Ankara: Pegem Akademi. ISBN: 9786052416051

SİYEZ, D., ERCAN, G., ESEN, E., SOYLU, Y., BARAN, B., FİRUZAN, E., BELKIS, Ö., SEZER, T., GÜNAY, M., ERGÖREN, A., GÜNAY, T., TEZCAN, S., & ÖZTÜRK, B. (2021). Attitudes of The Turkish University Students And Staff Toward Sexual Harassment and Assault: Preliminary Psychometric Evaluation. *SAGE Open*, 1-10. <https://doi.org/10.1177/21582440211050374>

STANISLAVSKI, K. (2004). *Bir Aktör Hazırlanıyor*. S. Taşer. İstanbul: Papirüs Yayınevi. ISBN: 975-7432-83-0.

STANISLAVSKI, K. (2011). *Sanat Yaşamım*. S. Taşer. İstanbul: Agora Kitaplığı. ISBN: 978-605-103-106-4.

TOKER, Y. (2016). İşyerinde Cinsel Taciz: Kapsamı, Öncülleri, Sonuçları, Kurumsal Baş Etme Yöntemleri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 19(38), 1-19.

UN WOMEN (2019). *Çalışma Yaşamında Kadınlara Yönelik Şiddet ve Tacizle Mücadele El Kitabı*, ILO – International Labour Organization.

WASTI, S. A., BERGMAN, M. E., GLOMB, T. M. & Drasgow, F. (2000). Test of The Cross-Cultural Generalizability of A Model of Sexual Harassment. *Journal of Applied Psychology*, 85, 766-778.

WASTI, S. A. & CORTINA, L. M. (2002). Coping in Context: Sociocultural Determinants of Responses to Sexual Harassment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83, 394- 405.

WHYMAN, R. (2012). *Stanislavski: The Basics*. London: Routledge, ISBN: 9780203077603.

WILLNESS, C. R., STEEL, P. & LEE, K. (2007). A Meta-Analysis of The Antecedents and Consequences of Workplace Sexual Harassment. *Personnel Psychology*, 60(1), 127-162.

ZUGELDER, M. T., CROSGROVE, D. M., & CHAMPAGNE, P. J. (2018). Sexual Harassment Prevention After #MeToo: Employers' Need To Reevaluate. *American Journal of Management*, 18(3), 104-112.

"This page is left blank for typesetting"



HOLISTENCE
publications

Bu sayfa dizgiden dolayı boş bırakılmıştır

ARAŞTIRMA MAKALESİ/RESEARCH ARTICLE

Trend analizi ve yapay sinir ağları: Tarımda bir uygulaması*

Trend analysis and artificial neural networks: An application in agriculture

Şenol Çelik¹



Nilay Köleoğlu²



1 Doç. Dr., Bingöl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootekni Bölümü, Türkiye, e-mail: senolcelik100@hotmail.com

2 Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Türkiye, e-mail: nkoleoglu@yahoo.com

Öz

Bu çalışmanın amacı Türkiye’de yıllara göre korunga üretim miktarının modelinin kurulması ve öngörü yapılmasında yapay sinir ağları (YSA) ve trend analizi kullanılarak üretim planı yapılabileceğini göstermektir.

Çalışma, 1990-2020 dönemine ait verileri kapsamaktadır. YSA ve trend analizi geliştirilmesinde girdi parametresi olarak yıllar parametresi, çıkış parametresi olarak üretim miktarı kullanılmıştır. Trend analizinde doğrusal, karesel ve kübik modeller kullanılmıştır. YSA yönteminde aktivasyon fonksiyonu olarak Hiperbolik Tanjant Fonksiyonu kullanılmıştır.

Geliştirilen modelin etkinliği Hata Kareler Ortalaması (MSE) ve determinasyon katsayısı (R²) gibi istatistiksel parametreler kullanılarak belirlenmiştir. Trend analizi ve YSA karşılaştırıldığında, en küçük hata kareler ortalaması (HKO) değerini veren YSA yöntemi daha iyi sonuçlar vermiştir. YSA’na göre öngörü yapılmıştır. Sonuçlar korunga üretiminin 2025 yılında 2020 yılına oranla bir düşüşte olacağını öngörmektedir. 2020 yılında 1 934 697 ton olan korunga üretiminin 2025 yılında %3.83'lük bir düşüşle 1 860 691 ton olacağı beklenmektedir.

YSA, değişkenlerde meydana gelebilecek herhangi bir değişim karşısında ortaya çıkabilecek sonuçların tespitinin sağlanmasında ve bu yolla süreçlerin iyileştirilmesinde faydalı bir araçtır. YSA modellerinin üretim modellemesinde trend analizinden daha iyi sonuçlar verdiği görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Yapay Sinir Ağı, Trend Analizi, Üretim, Korunga.

*Bu çalışma 9-11 Haziran 2021’de 3. Uluslararası Yaratıcı ve İnovatif Yaklaşımlar Kongresi (ICCIA2021)’nde sözlü olarak sunulmuştur.

Citation/Atıf: Çelik, Ş. & Köleoğlu, N. (2022). Trend analizi ve yapay sinir ağları: Tarımda bir uygulaması. *Journal of Awareness*. 7(1): 39-46, DOI: 10.26809/joa.71.03

Corresponding Author/ Sorumlu Yazar:
Şenol Çelik
E-mail: senolcelik100@hotmail.com



Bu çalışma, Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Abstract

The aim of this study is to show that production planning may be performed using artificial neural networks (ANN) and trend analysis in the establishment of sainfoin production amount model and in forecasting in Turkey by years.

The study covers data for the period 1990-2020. In the development of ANN and trend analysis, parameter of years was used as an input parameter and production amount was used as an output parameter. Linear, quadratic and cubic models are used in trend analysis. In the ANN method, the Hyperbolic Tangent Function is used as the activation function.

The efficiency of the model developed was determined using statistical parameters such as Mean Squared Error (MSE) and determination coefficient (R²). Comparing trend analysis and ANN, ANN method with lower mean square error (MSE) value gave better results. Prediction has been made according to ANN. The results foresee that sainfoin production will be in a decline in 2025 over the year 2020. The sainfoin production, which was 1 934 697 tons in 2020, is expected to be 1 860 691 tons with a decrease of 3.83% in 2025.

ANN is a useful tool in terms of determining the results found in case of any changes that may occur in variables and in terms of improving the processes accordingly. It has been noted that ANN models yield better results than trend analysis in production modelling.

Keywords: Artificial Neural Network, Trend Analysis, Production, Sainfoin.

1. GİRİŞ

Trend analizi yöntemi son zamanlarda öngörü oluşturmada önemli bir yer edinmiştir. Basit doğrusal regresyon modelinden tek farkı bağımsız değişkenin zamandan ibaret olmasıdır.

Yapay Sinir Ağları (YSA), 1980'li yılların itibaren zaman serilerine ait tahminler için kullanılmakta olan tekniklerden biridir. YSA öngörüleme tekniği günümüzde birçok alanda yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. YSA yöntemi veriden öğrenilebilir, genelleme yapabilir, sınırsız sayıda değişkenle çalışabilir gibi birçok önemli özelliğe sahiptir. Bu özellikleri ile çok önemli avantajlar gerçekleştiren YSA yöntemi hem öngörü modellemesinde hem de diğer alanlarda yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. YSA, girdi ve çıktı değişkenleri arasında herhangi bir ön bilgiye ihtiyaç duymadan doğrusal ve doğrusal olmayan modellemeyi yapabilmektedir. YSA'nın bir öngörüleme aracı olarak kullanılmasına ait çok sayıda araştırmacı tarafından yapılmış çalışmalar vardır. Ancak YSA'nın performansını etkileyen önemli faktörlerin neler olduğu konusunda kesin bir yargı yoktur. Sözü edilen faktörlerin yanı sıra, eğitim algoritması, veri kümesinin düzenlenmesi, kestirim dönemi uzunluğu faktörlerinin de YSA performansını etkilediği düşünül-

mektedir (Ataseven, 2013).

Trend analizi ve YSA yöntemi ile çeşitli alanlarda yapılmış çok sayıda çalışmaya rastlanmaktadır. Çelik (2020), hayvan pancarı üretim miktarının modellenmesi ve öngörüsü için trend analizi ve yapay sinir ağlarını kullanmıştır. Bir diğer çalışmada, turist sayılarını tahmin etmek için zaman serileri, trend analizi ve yapay sinir ağları kullanılmış, yapay sinir ağlarının daha iyi sonuçlar vererek 2009 yılı aylara göre turist sayısı öngörüsü yapılmıştır (Çuhadar ve diğ., 2009). Yıldırım (2019), nehir akışını, Yalçınöz ve diğ. (2002), Niğde bölgesinin elektrik yük tahminini trend analizi ve yapay sinir ağları ile tahmin etmiştir. Yapay sinir ağları uygulamalarında döviz kuru değerleri tahmini (Kaynar ve Taştan, 2009), bazı temel gıda fiyatları tahmini (Ertuğrul ve Bekin, 2016), işsizlik oranı öngörüsü (Karaali ve Ülengin, 2008), hisse senetlerinin kapanış fiyatları tahmini (Yiğiter ve Sarı, 2017) gibi çok sayıda çalışmalar olmuştur.

Bu çalışmada, yem bitkileri içinde önemli yeri bulunan korunga bitkisinin üretim miktarının trend analizi ve yapay sinir ağları yöntemi ile karşılaştırmalı olarak incelenmesi ve geleceğe yönelik öngörüsünün tespit edilmesi amaçlanmıştır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Materyal

Çalışmanın materyalini Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'nin www.tuik.gov.tr web adresinden alınan yem bitkileri üretimi başlığı altında korunga üretim miktarı değerleri oluşturmuştur. Çalışmada 1990-2020 yılları arası veriler kullanılmış, bu verilere trend analizi (lineer, kuadratik ve kübik modeller) ve yapay sinir ağları (YSA) yöntemi uygulanmıştır. Uygun modeller belirlendikten sonra 2021-2025 yılları arası korunga üretimi öngörüsü yapılmıştır.

2.2. Yöntem

2.2.1. Trend Analizi

En Küçük Kareler (EKK) Yöntemi

Zaman ve gözlem değerleri arasındaki fonksiyonel ilişki doğrusal veya doğrusal olmayan şekilde olabilir. Elde edilen fonksiyona ait doğru veya zaman serisi grafiğine uygun olması gerekir. Ayrıca,

Y_t : Gözlem değerleri, \hat{Y}_t : Trend değerleri (teorik değerler) olmak üzere,

$$\sum_{t=1}^n (Y_t - \hat{Y}_t)^2 = \min \quad (1)$$

şartını sağlaması gerekir. EKK yönteminin uygulanması için, öncelikle zaman serisi grafiğinin çizilmesi gerekir. Bu grafiğin gelişme yönüne en uygun fonksiyon tipi seçilir (Serper, 2004). EKK yönteminde kullanılan bazı trend modelleri lineer, kuadratik ve kübik modellerdir.

Lineer regression model,

$$Y_i = b_0 + b_1 X_i + \varepsilon_i \quad (2)$$

şekindedir (Gujarati, 2003; Kadılar, 2009). Doğrusal regresyon modeline ait normal denklemler

$$\sum_{t=1}^n Y_t = n b_0 + b_1 \sum_{t=1}^n X_t \quad (3)$$

$$\sum_{t=1}^n X_t Y_t = b_0 \sum_{t=1}^n X_t + b_1 \sum_{t=1}^n X_t^2$$

şeklinde olup bu denklem sisteminin çözülmesiyle b_0 ve b_1 parametreleri tahmin edilir (Gammam ve Altunkaynak, 2015).

Kuadratik regresyon modeli,

$$Y_i = b_0 + b_1 X_i + b_2 X_i^2 + \varepsilon_i \quad (4)$$

şekindedir (Akkaya, 1990).

Kübik regresyon modeli,

$$Y_i = b_0 + b_1 X_i + b_2 X_i^2 + b_3 X_i^3 + \varepsilon_i \quad (5)$$

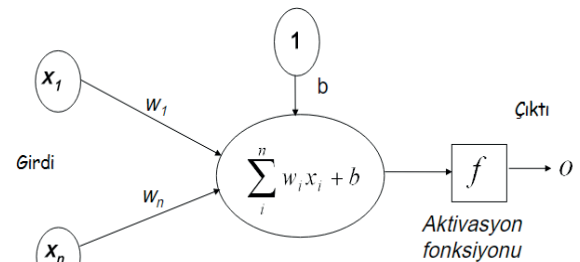
şekindedir (Montgomery et al., 2012).

Yapay sinir ağları (YSA)

YSA, insan beyninin çalışma prensiplerinden esinlenilerek geliştirilmiş esnek bir matematiksel modeldir (Wang ve diğ., 2010).

YSA, tecrübe ya da gözlemlerle hakkında çıkarım yapılabilecek tanımlaması ve hakkında bilgi edinilmesi zor olan her türlü veriye iyi uyum sağlayabilmesi bakımından birçok geleneksel metottan üstündür (Zhang ve diğ., 1998).

Yapay sinir ağının yapısı, nöron, bağlantılar ve öğrenme algoritması olmak üzere üç bileşene sahiptir. Nöron, bir yapay sinir ağının temel işlem elemanıdır. Nöronlar, probleme etki eden faktörlere göre bir veya birden fazla girdi alırlar ve problemde beklenen sonuç sayısı kadar çıktı verirler. Katmanlar, genel bir yapay sinir ağı sisteminde nöronların aynı doğrultu üzerinde bir araya gelmelerinden oluşur (Yıldız, 2001). Nöronların birbirleriyle bağlantılar aracılığıyla bir araya gelmeleri Şekil 1'de verilen yapay sinir ağını oluşturmaktadır (Kurt ve diğ., 2017).



Şekil 1. Yapay sinir hücrelerinden oluşan yapay sinir ağları

Bir yapay sinir ağında, üç katman bulunmaktadır. Bu katmanlar; girdi katmanı (input layer), çıktı katmanı (output layer) ve gizli katmanı (hidden layer) dir. İlk katman girdi katmanıdır ve dışarıdan gelen verilerin yapay sinir ağına alınmasını sağlar. Girdi katmanı probleme etki eden parametrelerden meydana gelir. Girdi katmanındaki nöron sayısı parametre sayısına göre biçimlenmektedir. Son katman çıktı katmanıdır ve bilgilerin dışarıya iletilmesini sağlar. Modele ait diğer katmanlar ise girdi katmanı ile çıktı katmanı arasında olup, gizli katman olarak isimlendirilir. Gizli katmana ait nöronların dış ortamla bağlantıları yoktur ve sadece girdi katmanından gelen sinyalleri alırlar ve çıktı katmanına sinyal gönderirler (Benli, 2002). Ayrıca toplama fonksiyonu ve aktivasyon fonksiyonu da yapay sinir ağlarının diğer önemli öğeleridir (Öztemel, 2012).

Toplama fonksiyonu: Toplama fonksiyonu hücreye gelen net girdiyi hesaplar. Bu fonksiyon için farklı fonksiyonlar kullanılır. Ağırlıklı toplam fonksiyonu en sık kullanılan fonksiyondur ve Eşitlik (6)'da ifade edilmiştir.

$$NET = \sum_i^N G_i A_i \quad (6)$$

Burada G girdiler, A ağırlıklar, N ise girdi (proses elemanı) sayıdır.

Aktivasyon fonksiyonu: Bu fonksiyon girdi ve çıktı arasındaki doğrusal olmayan eşleştiren fonksiyondur. En yaygın kullanılan aktivasyon fonksiyonlarından biri hiperbolik tanjant aktivasyon fonksiyonudur. Bu fonksiyon,

$$F(NET) = \frac{(e^{NET} - e^{-NET})}{(e^{NET} + e^{-NET})} \quad (7)$$

şeklinde hesaplanır (Öztemel, 2012; Alp ve Öz, 2019)

Ölçeklendirme işlemi

Bazı araştırmacılar aşağıdaki formülü kullanarak değişkenlere ait değerleri belirli bir aralık içinde çekmektedirler.

$$X' = \frac{X_i - X_{max}}{X_{max} - X_{min}} \quad (8)$$

Burada X girdi değerini, X' girdi değerinin ölçeklendirilmiş şeklini, Xmin girdi setindeki en küçük değeri, Xmax ise girdi setindeki en büyük değeri gösterir. Çıktı değerlerinin ölçeklendirilmesi ise

$$X = X' * (X_{max} - X_{min}) + X_{min} \quad (9)$$

şeklinde (Öztemel, 2012). Bu işleme normalize işlemi de denir. X' değeri 0 ile 1 aralığında değerler almaktadır.

Performans ölçütü

YSA model performansı genellikle Hata Kareler Ortalaması (MSE) ve Ortalama Mutlak Hata (MAE) ile tespit edilir. MSE aşağıdaki gibi hesaplanır (Singh ve diğ., 2009).

$$MSE = \frac{\sum_{i=1}^n (Y_i - \hat{Y}_i)^2}{n} \quad (10)$$

MAE ise aşağıdaki gibi hesaplanır.

$$MAE = \frac{\sum_{i=1}^n |Y_i - \hat{Y}_i|}{n} = \frac{\sum_{i=1}^n |\varepsilon_i|}{n} \quad (11)$$

Burada Y_i : Bağımlı değişkenin gözlenen değerleri, \hat{Y}_i : Bağımlı değişkenin tahmini değerleri, n ise gözlem sayısıdır.

3. BULGULAR

3.1. Trend Analizi

Türkiye'de 1990-2020 yılları arası korunga üretim miktarına ait trend analizi incelenmiştir. Lineer, kuadratik ve kübik regresyon analizi uygulanmıştır. En uygun modeli belirlemek için en büyük belirleme katsayısı (R^2) değerine sahip olan model değerlendirilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Modellere ait denklem, R² ve MSE değerleri

Model	Equation	R ²	MSE
Linear	$Y_t = -3.3231E+05 + 68095*t$	0.827	183269268771.218
Quadratic	$Y_t = 3.9149E+05 - 63505*t + 4112.5*t^{**2}$	0.918	94244410872.023
Cubic	$Y_t = 6.8102E+05 - 1.6417E+05*t + 11854*t^{**2} - 161.28*t^{**3}$	0.926	88406403856.556

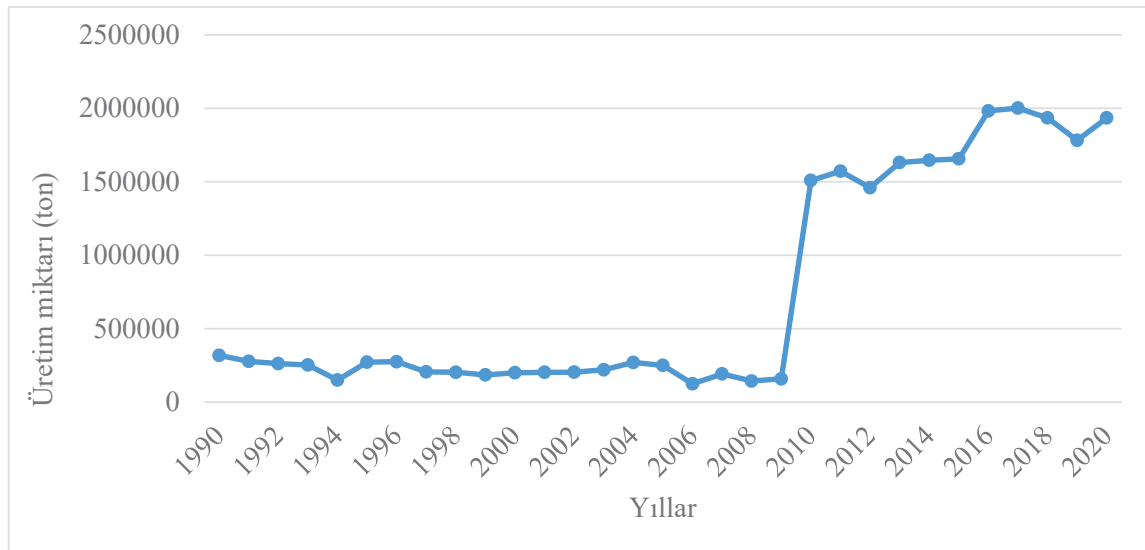
Tablo 1’de trend analizi yöntemlerinden kübik regresyon analizinin R² değeri daha büyük olduğundan diğerlerinden daha uygun görünmektedir. Üretim tahminini daha iyi modellemek için YSA yöntemi de kullanılmıştır. YSA giriş, gizli ve çıkıl tabakalarının sayıları sırasıyla 1-12-1 olarak belirlenmiş olup, geri yayılma öğrenimi (Back Propagation Learning) ile 1000 iterasyonlu olarak uygulanmıştır. YSA için MSE=62396657951.814 ve MA=119746.037 olarak bulunmuştur. YSA yöntemi için MSE değeri trend analizi yöntemlerinden daha küçük olduğundan YSA, kullanılması gereken en uygun yöntemdir.

Türkiye’de korunga üretimine ait 1990-2020 yılları arası değerlerinin grafiği Şekil 2’de sunulmuştur.

Şekil 2 incelendiğinde 1990-2009 döneminde korunga üretiminde normal artış seyri görülürken, 2010 yılından ani bir artış olmuş ve bu ani artış 2020 yılına kadar devam etmiştir. YSA uygulandığında tahmin edilen ve gözlenen değerlerle birlikte artık değerler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Gözlenen, tahmini ve artık değerler (residual)

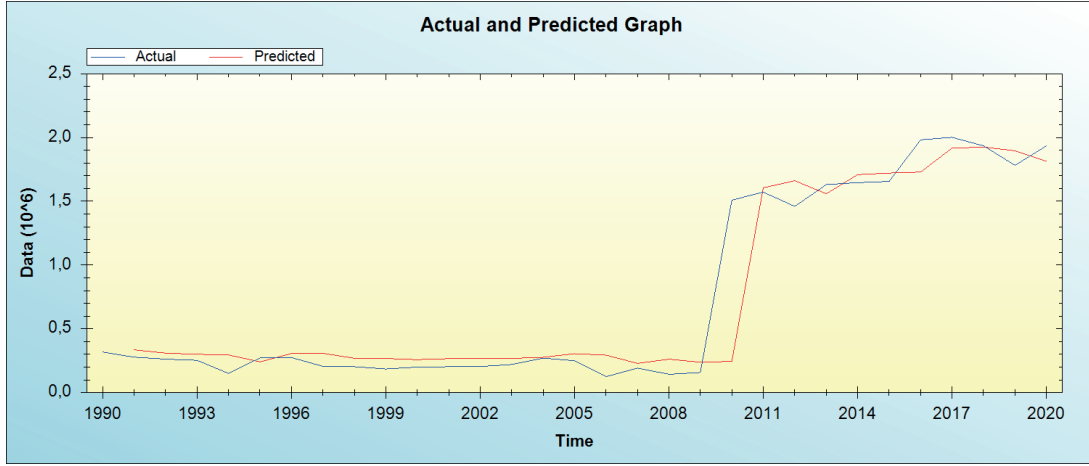
Yıllar	Gözlenen	Tahmini değer	Artık değer
2000	200000.0000	258142.3423	-58142.3423
2001	203000.0000	265917.1166	-62917.1166
2002	204000.0000	267498.6447	-63498.6447
2003	220000.0000	268027.8038	-48027.8038
2004	270000.0000	276630.2237	-6630.2237
2005	250000.0000	305201.8829	-55201.8829
2006	124843.0000	293461.1609	-168618.1609
2007	191991.0000	229117.1013	-37126.1013
2008	143367.0000	261738.4715	-118371.4715
2009	158029.0000	237695.8936	-79666.8936
2010	1508930.0000	244709.8948	1264220.1052
2011	1571606.0000	1605811.8750	-34205.8750
2012	1459570.0000	1661257.3461	-201687.3461
2013	1630572.0000	1558994.5366	71577.4634
2014	1646256.0000	1709270.3362	-63014.3362
2015	1655985.0000	1721363.8622	-65378.8622
2016	1982047.0000	1728723.4791	253323.5209
2017	2001379.0000	1916894.4949	84484.5051
2018	1934847.0000	1924868.9017	9978.0983
2019	1781789.0000	1896091.0565	-114302.0565
2020	1934697.0000	1814305.4495	120391.5505

**Şekil 2.** 1990-2020 yılları arası Türkiye’de korunga üretimi

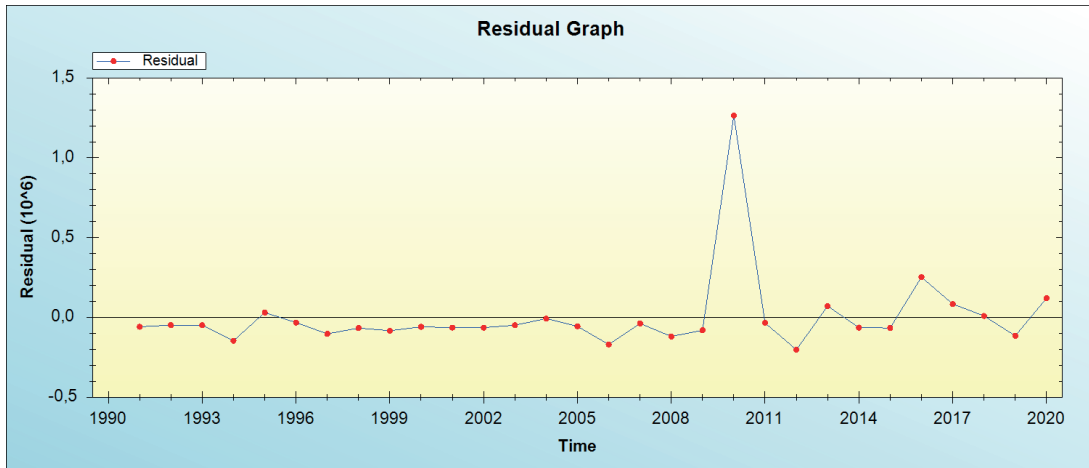
YSA uygulaması sonucu gerçek ve tahmini değerlerin grafiği Şekil 3'te, artık değerlerin grafiği Şekil 4'te verilmiştir.

Şekil 5'te gözlenen ve artık değerlerin birlikte

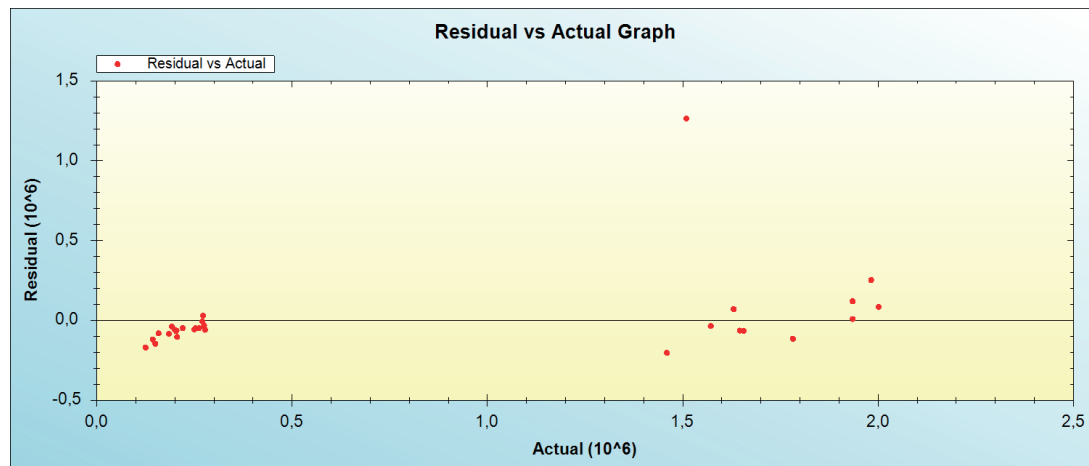
grafiği gözlenmiş, artık ve gözlenen değerlerin birbirinden bağımsız ve rastgele dağıldığı görülmüştür. Bu durum modele ait önemli hipotezlerin sağlandığını göstermektedir.



Şekil 3. Gözlenen ve tahmin edilen değerlerin birlikte grafiği



Şekil 4. Artıkların grafiği



Şekil 5. Gözlenen ve artık değerlerin birlikte grafiği

2021-2025 dönemi için korunga üretimi öngörüsü Tablo 3'te ve Şekil 6'da verilmiştir.

Tablo 3. Gelecek yıllar için üretim tahmini

Yıllar	Öngörü
2021	1 896 022
2022	1 877 491
2023	1 868 117
2024	1 863 251
2025	1 860 691

Tablo 6'de verilen öngörü sonuçlarına göre, korunga üretim miktarının azalma eğiliminde olacağı beklenmektedir.

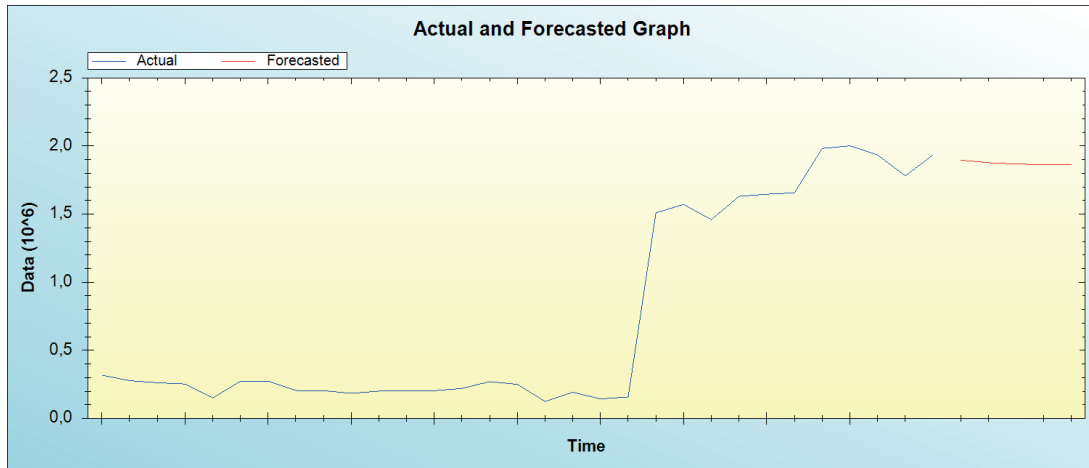
4. SONUÇ

Bu çalışmada yapay sinir ağları ve trend analizi ile Türkiye'de korunga üretimi tahmin edilmiştir. Girdi değişkeni olarak yıllar (1990-2020) olup, 1 tane bağımsız değişken (yıllar), çıktı değişkeni ise üretim miktarı değişkenidir. Sonraki aşamada ağı eğitimi, test ve doğrulama işlemleri yapılmış ve tahmin yapılmıştır.

Elde edilen sonuçlar, uygulanan YSA yönteminin trend analizi yöntemlerinden daha iyi tahminler verdiğini ortaya koymuştur. Eğitim, test ve doğrulama aşamalarındaki düşük MSE ve MAE değerleri de bunu göstermektedir.

Korunga üretim miktarı öngörüsüne bakıldığında ise 2020 yılında 1 934 697 ton olan bu rakamın %3.83 azalarak 2025 yılında 1 860 691 ton olacağı öngörülmüştür. 2021-2025 döneminde ise üretimin miktarının yavaş yavaş azalacağı tahmin edilmektedir. Bu durum Türkiye'de yem bitkileri içinde önemli bir yere sahip olan hayvan beslenmesi açısından da son derece gerekli olan bu bitkinin üretiminin azalması istenmeyen durumdur. Üreticilerin bu hususu dikkate alarak tedbirli olmaları ve üretimi artırıcı çalışmalar yapmalıdır.

Genel olarak trend analizi ile karşılaştırıldığında, yapay sinir ağlarının kullanılan verileri tahmin etmede daha uygun olduğu görülmüştür. İleriye yönelik tahmin çalışmalarında yapay sinir ağları ve alternatif teknikleri karşılaştırılarak ziraat alanında iyi sonuçlar vereceği umulmaktadır.



Şekil 6. Yıllara göre gözlenen değerler ve gelecek dönem öngörüsü

KAYNAKÇA

AKKAYA, Ş. (1990). Ekonometri I. Anadolu Matbaacılık, İzmir.

ALP, S., & ÖZ, E. (2019). Makine Öğrenmesinde Sınıflandırma Yöntemleri ve R Uygulamaları. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

ATASEVEN, B. (2013). Yapay Sinir Ağları ile Öngörü Modellemesi. *Öneri*, 10(39):101-115.

BENLİ, Y. 2002. Finansal Başarısızlığın Tahmininde Yapay Sinir Ağı Kullanımı ve İMKB'de Bir Uygulama. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 4(4): 17-30.

ÇELİK, Ş. (2020). Estimation Modelling of The Amount of Fodder Beet Production in Turkey Comparative Analysis of Artificial Neural Networks and Trend Analysis Methods. *Journal of Multidisciplinary Engineering Science Studies (JMESS)*, 6(7): 3372-3375.

ÇUHADAR, M., GÜNGÖR, İ., & GÖKSU, A. (2009). Turizm talebinin yapay sinir ağları ile tahmini ve zaman serisi yöntemleri ile karşılaştırmalı analizi: Antalya iline yönelik bir uygulama. *Süleyman Demirel Üniversitesi. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1): 99-114

ERTUĞRUL, İ., & BEKİN, A. (2016). Türkiye'de bazı temel gıda fiyatları için Yapay Sinir

Ağlar ve Zaman Serisi tahmin modellerinin karşılaştırmalı analizi. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(13): 253-280.

GAMGAM, H., & ALTUNKAYNAK, B. (2015). SPSS Uygulamalı Regresyon Analizi.

Seçkin Yayıncılık, Ankara.

GUJARATİ, D. N. (2003). Basic Econometrics. McGraw-Hill, North America.

KADILAR, C. (2009). SPSS Uygulamalı Zaman Serileri Analizine Giriş. Bizim Büro Yayınevi, Ankara.

KARAALİ, F. Ç., & ÜLENGİN, F. (2008). Yapay Sinir Ağları ve bilişsel haritalar kullanılarak işsizlik oranı öngörü çalışması. *İTÜ Dergisi/Seri D Mühendislik*, 7(3): 15-26.

KAYNAR, O., & TAŞTAN, S. (2009). Zaman serisi analizinde MLP Yapay Sinir Ağları ve ARIMA modelinin karşılaştırılması. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 33: 161-172.

KURT, R., KARAYILMAZLAR, S., İMREN, E., & ÇABUK, Y. (2017). Yapay Sinir Ağları İle Öngörü Modellemesi: Türkiye Kâğıt-Karton Sanayi Örneği. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 19(2): 99-106.

MONTGOMERY, D. C., PECK, E. A., & VİNİNG, G.

G. (2012). Introduction to Linear Regression Analysis. John Wiley and Sons, Inc., USA.

ÖZTEMEL, E. (2012). Yapay Sinir Ağları. Papatya Yayıncılık, İstanbul.

SERPER, Ö. (2004). Uygulamalı İstatistik 2. Ezgi Kitabevi, Bursa.

SİNGH, K. P., BASANT, A., MALİK, A., & JAİN, G. (2009). Artificial neural network modeling of the river water quality-A case study. *Ecological Modelling*, 220(6): 888-895.

WANG, S., DONG, X., & RENJIN SUN, R. (2010). Predicting saturates of sour vacuum gas oil using artificial neural networks and genetic algorithms. *Expert Systems with Applications*, 37: 4768-4771.

YALÇINÖZ, T., HERDEM, S., & EMİNOĞLU, U. (2002). Yapay Sinir Ağları ile Niğde Bölgesinin elektrik yük tahmini. ELECO'2002 Elektrik, Elektronik ve Bilgisayar Mühendisliği Sempozyumu ve Fuarı, sayfa 25-29, Bursa, 18-22 Aralık 2002.

YILDIRAN, A. (2019). Nehir akışının Yapay Zeka ve Trend Analizi metotları ile tahmini. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek lisans tezi, Bilecik.

YILDIZ, B. (2001). Finansal Başarısızlığın Öngörülmesinde Yapay Sinir Ağı Kullanımı ve Halka Açık Şirketlerde Ampirik Bir Uygulama. *İMKB Dergisi*, 17: 51-67.

YİĞİTER, Ş. Y., & SARI, S. S. (2017). Hisse senedi kapanış fiyatlarının Yapay Sinir Ağları ve Bulanık Mantık çıkarım sistemleri ile tahmin edilmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1): 1-22.

ZHANG, G., PATUWO, B. E., & HU, M. Y. (1998). Forecasting with artificial neural networks: The state of the art. *International Journal of Forecasting*, 14: 35-62

ARAŞTIRMA MAKALESİ/RESEARCH ARTICLE

YÖK ulusal tez merkezine kayıtlı e-ticaret alanında yazılan lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizi

Bibliometric analysis of graduate thesis written in the field of e-commerce registered to the YÖK national thesis center

Saadet Sağtaş¹ 

Saadet Ercoşkun² 

1 Dr. Öğretim Üyesi, Çağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Türkiye, e-mail: saadetsagtas@cag.edu.tr

2 Yüksek Lisans Öğrencisi, Çağ Üniversitesi, Türkiye, e-mail: saadetercoskun@gmail.com

Öz

Covid-19 pandemisi, kişisel tedbirler ve ülkelerin almış olduğu uygulamalar neticesinde bireylerin internet kullanımını günlük hayatın bir parçası haline getirmiş ve e-ticarete olan ilgiyi yoğunlaştırmıştır. Bu kapsamda e-ticaretin önemi tekrar gündeme gelmiş ve araştırmacıların konuya olan ilgisini arttırmıştır. Bu çalışmanın amacı, YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde e-ticaret alanında yazılan lisansüstü tezlerin bibliyometrik analiz yöntemi ile incelenmesidir. Araştırma kapsamına "izinli" ve işletme konulu 154 lisansüstü tez dahil edilmiştir. E-ticaret konulu lisansüstü tezler yıl, üniversite türü, örneklem yöntemleri, veri kaynakları ve analiz yöntemleri başlıklarıyla incelenmiştir. Çalışma kapsamında elde edilen sonuçlara göre, e-ticaret konulu lisansüstü tezlerin 2015 sonrası arttığı, en çok devlet üniversitelerinde yayın yapıldığı ve çoğunlukla birincil veri kaynaklarından yararlandığı tespit edilmiştir. Ticaret hacminin önemli bir bölümünü oluşturan e-ticaret ile ilgili literatürde yer alan çalışmaların sistematik olarak incelenmesinin ileride yapılacak araştırmalar için faydalı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: E-ticaret, Ulusal Tez Merkezi, Bibliyometrik Analiz

Abstract

The Covid-19 pandemic, as a result of personal measures and practices taken by countries, has made the internet use of individuals a part of daily life and intensified the interest in e-commerce. In this context, the importance of e-commerce has come to the fore again and has increased the interest of researchers on the subject. The aim of this

Citation/Atf: SAĞTAŞ, S. & Ercoşkun, S. (2022). YÖK ulusal tez merkezine kayıtlı e-ticaret alanında yazılan lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizi. *Journal of Awareness*. 7(1): 47-55, DOI: 10.26809/joa.7.1.04

Corresponding Author/ Sorumlu Yazar:
Saadet Sağtaş
E-mail: saadetsagtas@cag.edu.tr



Bu çalışma, Creative Commons Atif 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

study is to examine the postgraduate theses written in the field of e-commerce in the YÖK National Thesis Center with the bibliometric analysis method. Within the scope of the research, 154 postgraduate theses on “on leave” and business administration were included. Graduate theses on e-commerce were examined under the headings of year, university type, sampling methods, data sources and analysis methods. According to the results obtained within the scope of the study, it has been determined that postgraduate theses on e-commerce have increased after 2015, they are mostly published in state universities and mostly primary data sources are used. It is thought that a systematic examination of the studies in the literature on e-commerce, which constitutes an important part of the trade volume, will be beneficial for future research.

Keywords: E-commerce, National Thesis Center, Bibliometric Analysis

1. GİRİŞ

Dünya’da toplumun ve bilimin gelişiminde üniversiteler önemli bir yere sahiptir. Bilginin üretilmesi ve geliştirilmesine lisans ve lisansüstü düzeyde çalışmalar yaparak katkı sağlayan üniversiteler, bilime önemli birikimler sunmaktadır. Özellikle son yıllarda gelişen teknoloji ile yeniden şekillenen eğitim- öğretim sürecinde, örgün eğitimin yanı sıra uzaktan eğitim olanaklarının arttığı da görülmektedir. Artan üniversite ve lisansüstü programları ile lisansüstü tez sayılarında da artış meydana gelmiştir. Üniversitelerde bilginin üretilmesi lisansüstü tezler aracılığıyla ortaya çıkmakta olup (Alabaş vd., 2012) bu tezlerin incelenmesi önem teşkil etmektedir.

2019 Aralık ayından itibaren tüm dünyada etkili olan Covid-19 salgını, insanların yaşam şeklini büyük ölçüde etkilemiştir. Hijyen ve sağlık tedbirleri kapsamında fiziksel temastan kaçınan ve kalabalık ortamlarda bulunmak istemeyen tüketiciler, temel ihtiyaçlar başta olmak üzere birçok ürün ve hizmet için e-ticaret sitelerini kullanmaya yönelmişlerdir. Bu süreçte 12 ülkeyi kapsayan araştırmalar pandemi döneminde e-ticaret kullanım oranının, eskiye kıyasla hızlı bir büyüme yaşadığını göstermektedir (Pantelimon, Georgesco ve Posedaru, 2020). Benzer şekilde Türkiye’de e-ticaret kullanımında önemli artışların yaşandığı görülmüştür (Doğan Şahiner ve Kurt, 2020). Yaşanılan tüm bu gelişmeler ile e-ticaret hem iş dünyası hem de akademik dünya için dikkat çekici bir alan haline gelmiştir. Bu bağlamda, ticaret hacminin önemli bir bölümünü oluşturan e-ticaret ile ilgili alan yazında yer alan çalışmaların sistematik olarak incelenmesinin, gelecek

araştırmalar için faydalı olacağı düşünülmektedir.

Bibloyometri, alanyazında yer alan kaynakların istatistiksel olarak incelenmesiyle, ilgili yazının gelişimini ve ilerlemesini ortaya çıkarmayı hedefleyen bir inceleme alanıdır (Al ve Coştur, 2007). Bilimsel iletişimin sağlanmasında önemli bir yer edinen bu analiz yöntemi ile niceliksel ve niteliksel açıdan incelenen alanın değerlendirilmesi mümkün olmaktadır (Borgman ve Furner, 2002). Sosyal bilimlerde son yıllarda yaygın olarak kullanılan bibliyometrik analizlerin farklı parametreler açısından ele alındığı görülmektedir. Farklı parametrelerle detaylı olarak incelenen yazın, durum değerlendirmesi yapılmasına ve var olan eksiklerinin belirlenerek çözüm önerilerinin geliştirilmesine katkı sağlamaktadır (Yılmaz, 2017). Bu çalışmanın amacı YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde bulunan e-ticaret konu başlıklı yüksek lisans ve doktora tezlerinin incelenmesidir. Araştırma kapsamında 2004-2021 yılları arasındaki e-ticaret alanındaki yüksek lisans ve doktora tezleri incelenmiştir. YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde e-ticaret anahtar sözcüğü ile tarama yapılmıştır. Tez adı, izinli ve işletme konulu 148 yüksek lisans ve 6 doktora tezine ulaşılmıştır. Çalışmaya dahil edilen 154 tez bibliyometrik analize tabi tutulmuştur. Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, e-ticaret ve alanyazın ile ilgili kavramsal çerçeveye yer verilmiştir. İkinci bölümde, araştırmanın yöntemi hakkındaki bilgilere yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, bibliyometrik analiz bulguları incelenmiştir. Dördüncü bölümde ise sonuç ve öneriler yer almaktadır.

1.1. Kavramsal Çerçeve

Teknolojinin gelişimiyle birlikte bilişim teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmeler, e- ticaret kavramının gelişmesine katkı sağlayan önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Özellikle son yıllarda akıllı telefonlar aracılığıyla her an her yerde ulaşılabilir olan internet, günlük yaşam tarzlarının yanında iş yapma biçimlerini de etkilemiştir. En genel tanımı ile internet üzerinden mal/hizmet alınıp satılması olan e-ticaret, gelir üretimini destekleyen tüm işlemleri de kapsamaktadır. E-ticaret, işletmelere ürün veya hizmete yönelik talep oluşturulmasından, satış sonrası müşteri hizmetlerinin sunulmasına kadar tüm süreçleri çevrimiçi olarak yürütme imkânı sağlamaktadır (Fayyad vd., 2020). Bu bağlamda e-ticaret, çevrimiçi olarak pazarlama, sipariş, ödeme ve çevrimiçi ürün veya hizmetler için dağıtım faaliyetlerini de kapsayarak (Jelassi vd., 2014) fiziksel sınırları ortadan kaldırmaktadır.

E-ticaret, işletmelere ve tüketicilere sağlamış olduğu avantajlar ile benzeri görülmemiş bir büyüme eğilimi göstererek geleneksel ticaretin yerini almıştır. Tüketiciler açısından; istenilen ürün ve hizmetin istenilen yer ve zamanda alınması, daha kaliteli ürünlerin daha ucuza alınması, ürüne daha hızlı ulaşma ve ürün hakkında daha fazla bilgi alarak kıyaslama yapma gibi avantajlar sağlamaktadır (Olçay, 2006). İşletmelere sağlamış olduğu avantajları ise; doğrudan tüketiciye ulaşma, kısa sürede daha geniş ulusal pazarlara erişim ve maliyetleri düşürme şeklinde sıralamak mümkündür (Hanna, 2016). E-ticaret ile global pazarlarda yer alan ürünlere ulaşma kolaylığı ve bu ürünlere ait bilgilere hızlı erişim, üreticilerin yeni pazarlara dahil olmasını da kolaylaştırmaktadır (Yüksek, 2020).

Alan yazında e-ticaretin taraflar ve kurumlar açısından farklı sınıflandırmalarının yapılmasına karşın en yaygın kullanılan e-ticaret türleri; B2B (işletmeden- işletmeye), B2C (işletmeden tüketiciye) ve özellikle son yıllarda artış gösteren C2C (tüketiciden- tüketiciye) olduğu görülmektedir (Sağtaş ve Gülmez, 2019). E-ticaretin en yaygın şekli olarak bilinen B2B, işletmeler arasında yapılan mal veya hizmet aktarımı ile gerçekleşen ticaret türüdür. Başka bir ifade ile B2B e-ticaret; üretici, toptancı ve perakendeci arasında gerçek-

leşen elektronik işlemleri kapsamaktadır. İşletmelerin sanal mağaza ve web siteleri aracılığıyla doğrudan tüketicilere ulaştığı e- ticaret modeli olarak tanımlanan B2C, yaygınlaşan akıllı telefon ve internet kullanımı ile hızlı bir büyüme göstermiştir. İşletmeler, B2C aracılığıyla, hızlı tüketim ürünlerinden otomobile kadar geniş yelpazede ürünleri nihai tüketiciye ulaştırmaktadır (Turban vd., 2010). Özellikle geleneksel ticarete göre daha ucuz maliyet fırsatı sunan B2C e-ticaret, perakendeciler arasında rekabetçi fiyatların oluşmasına da imkân sağlamaktadır. Tüm alışveriş sürecinin elektronik ortamda ve hızlı bir şekilde gerçekleştiği BC2, sipariş planlama, fiyatlandırma, sipariş ve ödeme süreci ve teslimatı kapsayan süreçlerden oluşmaktadır (Kumar ve Raheja, 2012). B2C yalnızca ürün satın alma sürecinde değil hizmet satın alma sürecinde de aktif olarak kullanılmaktadır. Yaygın olarak kullanılan banka ve kredi hizmetleri, sağlık hizmetleri ve seyahat hizmetleri B2C e-ticaret uygulamaları arasında yer almaktadır (Avcı, 2021). C2C e-ticaret, en genel anlamda iki tüketicinin birbirleri ile doğrudan elektronik ortamda alışveriş yapması olarak tanımlanmaktadır (Nanehkaran, 2013). Bu ticaret türünde satıcı; sosyal medya sayfası, web sitesi veya sanal mağaza aracılığıyla ulaştırabildiği gibi aracı işletmeleri de kullanabilmektedir. Aracı elektronik ticaret siteleri, alıcı ve satıcı konumundaki tüketicileri bir araya getirmekte ve alışveriş sürecini kolaylaştırmaktadır.

Covid-19 döneminde sağlık ve bulaş önleme tedbirleri kapsamında, uygulanan zorunlu kısıtlamalar ve sosyal mesafe kuralları, tüketicilerin davranışlarının önemli ölçüde değişmesine ve e-ticarete yönelmesine neden olmuştur. Tüketiciler bu dönemde fiziksel teması azaltmak ve ihtiyaçlarını karşılamak için en pratik alışveriş yöntemi olan e-ticareti kullanmış ve e-ticaret hacmi hızlı büyüme göstermiştir (Güven, 2020). 2021 verilerine göre dünya genelinde e-ticaret pazarı bir önceki yıla göre %25,7 oranında büyüme göstermiştir (Wearesocial, 2021). Yaşanılan bu gelişmeler ile e-ticaret, hem akademik hem de iş dünyası için dikkat çeken bir alan oluşturmaktadır. Değişen koşullar ve tüketici davranışları bağlamında, alan yazında yer alan e-ticaret çalışmalarının sistematik olarak incelenmesinin, bu alanda yapılacak gelecek çalışmalar için yol

gösterici olacağı düşünülmektedir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı YÖK Ulusal Tez Merkezi'ne kayıtlı, e-ticaret konu başlıklı lisansüstü tezlerin bibliyometrik analiz yöntemi ile incelenmesidir. Araştırmada, 2004-2021 yılları arasındaki e-ticaret alanında yayınlanan yüksek lisans ve doktora tezleri incelenmiştir. YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde doktora ve yüksek lisans tezleri için e-ticaret tarama terimi, tez adı ve izinli arama yapılmıştır. Toplam 14 doktora tezine ulaşılmıştır. İşletme konulu tezlerin filtrelenmesinden sonra toplam 6 doktora tezi araştırma kapsamına dahil edilmiştir. Aynı yöntemle yüksek lisans tezi taraması yapılmış ve 309 yüksek lisans tezine ulaşılmıştır. İşletme konulu filtrelemeden sonra araştırma kapsamına 148 yüksek lisans tezi dahil edilmiştir. E-ticaretin, Covid-19 salgını döneminde önemini artmasıyla bu alanda çalışan tez öğrencilerine ve araştırmacılara fayda sağlaması hedeflenmektedir.

Bu çalışmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır:

E-ticaret alanında yazılan lisansüstü tezlerin üniversite türleri (vakıf, devlet) nelerdir?

E-ticaret alanında yazılan lisansüstü tezlerin yıllar içindeki dağılımı nedir?

E-ticaret alanında yazılan lisansüstü tezlerde hangi örnekleme yöntemleri kullanılmıştır?

E-ticaret alanında yazılan lisansüstü tezlerin veri kaynakları nelerdir?

E-ticaret alanında yazılan lisansüstü tezlerin analiz yöntemleri nelerdir?

2.2. Araştırmanın Örnekleme

Araştırmanın evrenini YÖK Ulusal Tez Merkezi'ne kayıtlı e-ticaret alanındaki lisansüstü tezler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, e-ticaret alanında 2004-2021 yılları arasındaki erişime açık ve işletme konulu yüksek lisans ve doktora tezleri oluşturmaktadır.

2.3. Araştırmanın Kısıtlılıkları

YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde bulunan "izinli" tezlerin dahil edilmesi ve erişime kapalı tezlerle ulaşılamaması araştırmanın temel kısıtlılığıdır. Araştırmanın verilerine 16.12.2021-25.12.2021 tarihleri arasında ulaşılmıştır. Araştırılan tarihler arasında ulaşılan tezleri içermesi ve bu tarihten sonra eklenen tezleri kapsamaması diğer bir kısıtlılıktır.

2.4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada bibliyometrik analiz yöntemi kullanılmıştır. YÖK Ulusal Tez Merkezi'ne kayıtlı, yüksek lisans ve doktora olmak üzere toplam 154 adet izinli tez veri tarama yöntemi ile incelenmiştir. Elde edilen verilere SPSS 25.0 programı ile frekans analizi yapılmıştır.

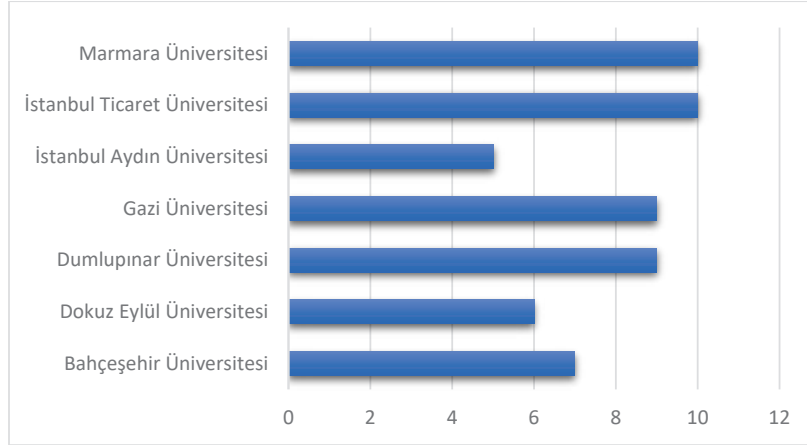
3. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde araştırma kapsamına dahil edilen lisansüstü tezlerin üniversite türlerine göre dağılımları, yayımlandığı üniversiteler, örnekleme yöntemleri, veri türleri, yıllara göre dağılımı ve analiz yöntemleri yer almaktadır.

Tablo 1 incelendiğinde, e-ticaret konulu doktora (%83,3) ve yüksek lisans (%61,5) tezlerinin çoğunluğunun devlet üniversitesinde yayımlandığı görülmektedir. Her iki türde en az vakıf üniversitelerinde yayın yapılmıştır.

Tablo 1. Tezlerin Bağlı Oldukları Üniversitelere Göre Dağılımları

Tez Türü	Üniversite Türü	Frekans (n)	Yüzde (%)
Doktora	Devlet	5	83,3
	Vakıf	1	16,7
	Toplam	6	100
Yüksek Lisans	Devlet	91	61,5
	Vakıf	57	38,5
	Toplam	148	100,0

Şekil 1. Lisansüstü Tezlerin Yayınlandığı Üniversiteler

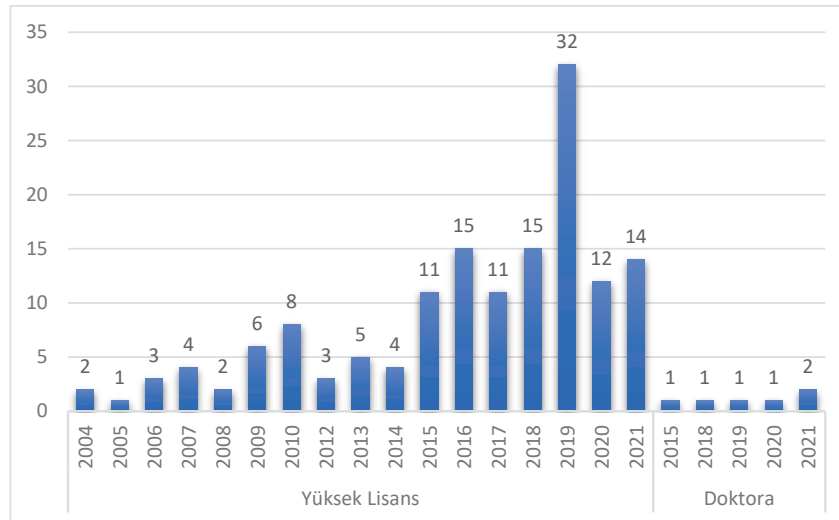
Araştırmaya dahil edilen 154 lisansüstü tez toplamda 69 üniversitede yayınlamıştır. Şekil 1'de en çok lisansüstü tez yayınlanan üniversiteler yer almaktadır. Devlet üniversiteleri arasında en çok tez yayınlanan üniversite Marmara Üniversitesi'dir. Vakıf üniversiteleri içinde en çok tez yayınlanan üniversite ise İstanbul Ticaret Üniversitesi'dir.

versitesi'dir.

Tablo 2'ye bakıldığında, yüksek lisans tezlerinin en çok 2017-2021 yılları arasında yayınlandığı tespit edilmiştir. En az yüksek lisans tezi ise 2004-2009 yılları arasında yayınlanmıştır. Şekil 2 incelendiğinde, e-ticaret konulu doktora tezleri-

Tablo 2. Tezlerin Yıllara Göre Dağılımlarının Frekans Analizi

Tez Türü	Yıllar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Doktora	2015-2021	6	100,0
	Toplam	6	100%
Yüksek Lisans	2004-2009	18	12,3
	2010-2016	46	31
	2017-2021	84	56,7
	Toplam	148	100%

Şekil 2. Lisansüstü Tezlerin Yıllara Göre Dağılımları

nin en çok 2021 yılında yayınlandığı görülmektedir. Yüksek lisans tezleri en çok 2019 yılında, en az ise 2005 yılında yayınlanmıştır. Ayrıca e-ticaret konulu yüksek lisans tezlerine 2015 yılından sonra yoğunluk verildiği görülmektedir.

Tablo 3 incelendiğinde, doktora tezlerinin çoğunluğunun birincil (anket, gözlem, görüşme, odak grup) kaynaklardan yararlanılarak yazıldığı görülmektedir. Yüksek lisans tezleri incelendiğinde en çok kullanılan veri kaynağı birincil kaynaktır. İkincil kaynaklar (şirket içi belge/bilgi, araştırma şirketleri, kâr amacı gütmeyen

kuruluşlar, devlet kurumları) ise en çok yararlanılan ikinci veri kaynağıdır.

Tablo 4'te doktora tezlerinin çoğunluğunun olasılıklı olmayan örneklem yöntemi (kolayda, amaçlı, kota, kartopu, aykırı) ile yazıldığı görülmektedir. Yüksek lisans tezlerinde ise çoğunlukla örneklem yöntemi belirtilmemiştir. En çok kullanılan ikinci yöntemi ise olasılıklı olmayan örneklem yöntemidir. En az kullanılan iki yöntem ise ana kütlelin tamamı/tam sayım ve olasılıklı örnekleme (basit tesadüfi, sistematik, tabakalı, kümeli) yöntemleridir.

Tablo 3. Tezlerin Veri Kaynaklarının Frekans Dağılımları

Tez Türü	Veri Kaynakları	Frekans (n)	Yüzde (%)
Doktora	Birincil	4	66,7
	İkincil	2	33,3
	Toplam	6	100,0
Yüksek Lisans	Birincil	107	72,3
	İkincil	38	25,7
	İkisi birlikte	3	2,0
	Toplam	148	100,0

Tablo 4. Tezlerin Örneklem Yöntemlerinin Frekans Dağılımları

Tez Türü	Örneklem Yöntemleri	Frekans (n)	Yüzde (%)
Doktora	Olasılıklı olmayan örneklem yöntemi	3	50,0
	Belirtilmemiş	1	16,7
	Yok	2	33,3
	Toplam	6	100
Yüksek Lisans	Olasılıklı örneklem yöntemi	9	6,1
	Olasılıklı olmayan örneklem yöntemi	46	31,1
	Ana kütlelin tamamı/tamsayımı	3	2,0
	Belirtilmemiş	54	36,5
	Yok	36	24,3
	Toplam	148	100,0

Tablo 5 incelendiğinde, yayınlanan doktora tezlerinin analiz yöntemlerinde en çok güvenilirlik analizi, ki-kare testi ve t-testinden yararlanılmıştır. Yüksek lisans tezlerinde en çok kullanılan analiz yöntemleri güvenilirlik, faktör analizi, ANOVA, t-testi, regresyon analizi ve kolerasyon analizidir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada YÖK Ulusal Tez Merkezi'ne kayıtlı lisansüstü tezlerin bibliyometrik incelemesi yapılmıştır. Araştırma, 16 Aralık 2021 ve 25 Aralık 2021 tarihleri arasında YÖKTEZ'de kayıtlı e-ticaret alanında yayınlanan lisansüstü tezleri kapsamaktadır. İzinli ve işletme konulu toplam 154

tez araştırma kapsamına alınmıştır. Araştırma kapsamında incelenen lisansüstü tezlerin çoğunluğunun devlet üniversitelerinde yayımlandığı görülmektedir. Devlet üniversiteleri arasında en çok yayın yapan üniversite Marmara Üniversitesi'dir. Yaman ve diğerleri (2018) çalışmalarında e-ticaret konulu lisansüstü tezlerin en çok Marmara Üniversitesi'nde yayımlandığını belirtmişlerdir. Bu açıdan Yaman ve diğerleri (2018) ile çalışma aynı doğrultudadır. Yüksek lisans tezlerinin 2015 yılından sonra sayısının arttığı ve 2010 yılında konuya dair lisansüstü tez yayınlanmadığı tespit edilmiştir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre lisansüstü tezlerde çoğunlukla birincil kaynaklardan yararlanıldığı görülmek-

Tablo 5. Lisansüstü Tezlerin Analiz Yöntemlerinin Frekans Analizi

Tez Türü	Analiz Yöntemi	Frekans (n)	Yüzde (%)
Doktora	Faktör Analizi	1	6,25
	T-testi	2	12,5
	Ki-kare Testi	2	12,5
	Güvenilirlik Analizi	3	18,75
	Yapısal Eşitlik Modeli	1	6,25
	ANOVA	1	6,25
	Mann-Whitney U Testi	1	6,25
	Kruskal Wallis H Testi	1	6,25
	Tukey Testi	1	6,25
	Lojistik Regresyon	1	6,25
	İçerik Analizi	1	6,25
	Diğer	1	6,25
Yüksek Lisans	Faktör Analizi	40	12,4
	Kolerasyon Analizi	25	7,8
	Regresyon Analizi	33	10,2
	Güvenilirlik Analizi	68	21,1
	Yapısal Eşitlik Modeli	10	3,1
	ANOVA	39	12,1
	Mann-Whitney U Testi	7	2,2
	Kruskal Wallis H Testi	8	2,5
	T-testi	34	10,6
	Ki-kare Testi	14	4,3
	Tukey Testi	5	1,6
	Betimsel Analiz	2	0,6
	İçerik Analizi	6	1,9
	Diğer	26	8,1
	Kümeleme Analizi	2	0,6
Lojistik Regresyon	3	0,9	

tedir. Yüksek lisans tezlerinin çoğunluğunda örneklem yöntemi belirtilmemiştir. Belirtilen örneklem yöntemleri arasında olasılıklı olmayan örneklem yöntemi ise en çok tercih edilen yöntemdir. Doktora tezlerinde güvenilirlik analizi, t-testi ve ki-kare testi en çok yararlanılan araştırma yöntemidir. Yüksek lisans tezlerinde ise en sık kullanılan araştırma yöntemleri güvenilirlik, faktör analizi, ANOVA, t-testi, regresyon analizi ve kolerasyon analizidir. Ayrıca çalışmada 28 adet lisansüstü tezin literatür taraması yöntemiyle yayımlandığı belirlenmiştir.

Çalışmada e-ticaret konulu lisansüstü tezler yıl, üniversite türü, örneklem yöntemleri, veri kaynakları ve analiz yöntemleri başlıklarıyla incelenmiştir. İçinde bulunulan Covid-19 pandemi sürecinde, sadece Covid-19 pandemisi dahil edilerek ve ileride YÖKTEZ'de erişime açılan lisansüstü tezler ile farklı başlıklar altında daha kapsamlı bir değerlendirme yapılabilir. Araştırmanın konu ile ilgilenen lisansüstü öğrencilere ve akademisyenlere faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- ALABAŞ, R., KAMER, S. T., & POLAT, Ü. (2012). Öğretmenlerin kariyer gelişimlerinde lisansüstü eğitim: Tercih sebepleri ve süreçte karşılaştıkları sorunlar/ *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 89-107.
- AL, U., & COŞTUR, R. (2007). Türk Psikoloji Dergisi'nin bibliyometrik profili. *Türk Kütüphaneciliği*, 21(2), 142-163.
- AVCI, İ. (2021). Tüketiciden tüketiciye elektronik ticarette (c2c) çevrimiçi ikinci el ürün satın alma motivasyonlarının sürdürülebilir tüketim davranışı ve çevrimiçi tekrar satın alma niyeti üzerindeki etkileri ve elektronik ağızdan ağıza pazarlamanın aracılık rolü. (Doktora Tezi), Gümüşhane Üniversitesi.
- BORGMAN, C. L., & FURNER, J. (2002). Scholarly communication and bibliometrics. *Annual Review Of Information Science And Technology*, 36(1), 1-53.
- DOĞAN ŞAHİNER, D. & KURT, Ö. (2020). E-ticaret sektöründe yaşanan gelişmeler ve tüketiciler nezdinde meydana gelen problemlerin Covid-19 kapsamında değerlendirilmesi. 20.12.2021 tarihinde Kilinclaw: <https://www.kilinclaw.com.tr/koronavirus-eticaret-sektoru-hukuki-gelismeler> adresinden alınmıştır.
- FAYYAD, S., ALMARAHEH, G., KLOUB, N., AWAD, A. & RAWASHDEH, M. (2020). E-Commerce and e-technology contribution in engineering and scientific laboratories equipments contracts at Jordanian Universities, *Management Studies*, Vol: 8(1), 20-26.
- GÜVEN, H. (2020). Covid-19 sürecinde e-ticaret sitelerine yöneltilen müşteri şikâyetlerinin incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 15(4).511-530.
- HANNA, N. K. (2016). E-commerce as a techno-managerial innovation ecosystem: Policy implications. *Journal of Innovation Management*, 4(1), 4-10.
- JELASSI, T., ENDERS, A. & MARTINEZ-LOPEZ, F.J. (2014). Strategies for e-business creating value through electronic and mobile commerce concepts and cases. UK: Pearson education Limited.
- KUMAR, V. & RAHEJA, G. (2012). Business to business (B2B) and business to consumer (B2C) management. *International Journal of Computers & Technology*, 3(3), 447-451.
- NANEHKARAN, Y.A. (2013). An introduction to electronic commerce. *International Journal of Scientific & Technology Research*, 2(4), 190-193.
- OLCAY, D. (2006). E-Ticaretin temelleri. İstanbul: Pulusa Yayıncılık.
- PANTELIMON, F. V., GEORGESCU, T. M. & POSE-DARU, B.S. (2020) The impact of mobile e-commerce on GDP: A Comparative Analysis between Romania and Germany and how Covid-19 Influences the eCommerce Activity Worldwide, *Inform. Econ.*, 2 (24), pp. 27-41.
- SAĞTAŞ, S. & GÜLMEZ, M. (2019). Tüketiciden tüketiciye (c2c) e-ticaret uygulamalarında alıcı ve satıcıların etik karar alma sürecini belirleyen faktörler: Türk ve Alman üniversite öğrencileri üzerine bir uygulama. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 7(18), 147-170.
- TURBAN, E., LEE, J., KING, D., & CHUNG, H. M. (2000). Electronic commerce: A managerial perspective Prentice Hall, New Jersey.
- UZUNOĞLU, H. (2002). Elektronik ticaretin vergilendirilmesinin incelenmesi ve değerlendirilmesi. (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi.
- WEARESOCIAL, 2021. Digital 2021 global overview report. <https://wearesocial.com/uk/blog/2021/01/digital-2021-uk/> adresinden 02.01.2022 tarihinde alınmıştır.
- YILMAZ, G. (2017). Ulusal turizm kongrelerinde gastronomi ve mutfak sanatları alanı ile ilgili yayınlanan

bildiriler üzerine bir araştırma. *Turizm & Araştırma Dergisi*, 6(1), 1-21.

YÜKSEK, C. (2020). Elektronik ticaretin gelişimi ve Türkiye’de işletmeden işletmeye (b2b) elektronik ticaret üzerine bir araştırma. (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi.

JOURNAL OF
AWARENESS



HOLISTENCE
publications

<https://journals.gen.tr/joa>